

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego

91-302 Łódź, ul. Snycerska 8
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
e-mail: info@rcpslodz.pl; www.rcpslodz.pl

Regionalne
Obserwatorium
Integracji
Społecznej

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2017

Opracował Wydział ds. Badań i Analiz
Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

ŁÓDŹ 2018

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WPROWADZENIE	5
I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2017.....	7
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA	14
1. Stan i prognozy ludności	14
2. Aktywność ekonomiczna ludności	19
3. Sytuacja społeczna w regionie	25
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA.....	31
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej	31
2. Świadczenia z pomocy społecznej	37
3. Usługi pomocy społecznej	52
3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze	52
3.2. Praca socjalna	54
3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności.....	58
4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami.....	61
5. Usamodzielnienie	64
IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW	68
1. Rodziny.....	69
2. Dzieci i młodzież.....	71
3. Osoby starsze.....	77
4. Osoby z niepełnosprawnościami	79
5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	82
V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK	85
VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA	94
VII. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWA I WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI.....	100
1. Aktywność projektowo – konkursowa jednostek pomocy społecznej.....	100
2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi.....	103
SŁOWNICZEK	107
BIBLIOGRAFIA.....	132
ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2017 ROK.....	134

WYKAZ SKRÓTÓW

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DDP	Dzienny Dom Pomocy
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JSP	Jednostka Specjalistycznego Poradnictwa
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatu Grodzkiego
OIK	Ośrodek Interwencji Kryzysowej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
POW	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PWD	Placówka Wsparcia Dziennego
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZPCh	Zakład Pracy Chronionej

WPROWADZENIE

Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego sporządzana jest corocznie zgodnie z wymogami ustawowymi, określonymi w art. 16 a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (DZ. U. z 2015 r. poz. 163, z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami ustawy do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego – na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim – należy „przygotowanie analizy zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej”. W aspekcie przedmiotowym zasoby obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Uwzględniają również – w myśl ustawy – osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Analiza w postaci oceny zasobów pomocy społecznej przedstawiana jest do dnia 30 kwietnia przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu. Na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty, samorząd województwa opracowuje i przedstawia ocenę zasobów do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa i do dnia 31 lipca wojewodzie. Uwzględnia w niej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii w zakresie polityki społecznej. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na pomoc społeczną na rok następny.

Na poziomie operacyjnym sporządzenie oceny zasobów pomocy społecznej związane jest z gromadzeniem i opracowywaniem danych statystycznych przekazywanych przez wszystkie jednostki pomocy społecznej działające w obszarze województwa (lokalne i powiatowe), na przeznaczonym do tego celu formularzu, drogą elektroniczną za pośrednictwem programu informatycznego Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS). Uzyskane dane – poddane analizie – służą do sporządzenia zbiorczego raportu w postaci oceny zasobów pomocy społecznej za dany rok.

Dokument *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2017* zawiera dane zasilane z następujących źródeł informacji:

- systemów zewnętrznych – zasilanie komórek formularza Oceny zasobów pomocy społecznej następowało z systemów informatycznych CAS (dot. obszarów pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, pieczy zastępczej), POMOST, MEN-SIO, GUS;
- systemów wewnętrznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Są to tzw. dane własne jednostek pozyskanych na podstawie różnych raportów, własnych informacji oraz wyników badań.

Podobnie jak w latach ubiegłych, dokument składa się z dwóch części: opisowej i tabelarycznej. Dane obrazujące poszczególne zjawiska z obszaru pomocy społecznej pochodzą ze:

- 174 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym,
- 21 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym,
- 3 jednostek terytorialnych realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym i o zasięgu powiatowym.

Pierwszy rozdział opracowania zawiera syntetyczny opis kluczowych wniosków płynących z *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2017*, które stanowią podstawę opracowania prezentowanych w tej części raportu rekomendacji.

W drugiej części zamieszczono opis aktualnej sytuacji demograficznej i społecznej w województwie łódzkim. Źródło prezentowanych danych stanowią w większości dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS, a także dane pochodzące ze sprawozdań z oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Trzecia część dotyczy charakterystyki osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej – świadczeń pieniężnych, niepieniężnych oraz innych rodzajów pomocy i świadczeń, a także usług pomocy społecznej skierowanych do poszczególnych grup odbiorców, w szczególności: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, pracy socjalnej, wspierania rodziny przeżywającej trudności oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełno sprawnościami, a także pomocy na usamodzielnienie. W omawianych zagadnieniach uwzględniono zróżnicowanie terytorialne ze względu na właściwości kompetencyjne przypisane do gmin oraz powiatów.

W rozdziale czwartym *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2017* charakterystyce poddano infrastrukturę pomocy i wsparcia oferującą usługi poszczególnym grupom klientów pomocy społecznej, tj.: rodzinom, dzieciom i młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Opis dotyczy zarówno podaży, jaki i popytu na usługi oferowane przez podmioty takie jak: jednostki poradnictwa specjalistycznego, ośrodki interwencji kryzysowej, placówki wsparcia dziennego, placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, mieszkania chronione, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, noclegownie, schroniska i ogrzewalnie. Analizy odnoszą się do liczby oferowanych miejsc, osób korzystających z oferty, jak i oczekujących na przyjęcie do placówek.

Rozdział piąty zawiera charakterystykę kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim, a także jednostek składających się na zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz zatrudnienia socjalnego, jednostek działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami i działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej.

W szóstej części raportu zaprezentowano informacje oraz dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego na wybrane zadania pomocy społecznej oraz inne obszary polityki społecznej.

Rozdział siódmy opracowania poświęcony jest analizie aktywności projektowo-konkursowej jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz ich współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecania podmiotom trzeciego sektora realizacji zadań publicznych. W pierwszej części rozdziału omówiono działalność poszczególnych jednostek w zakresie realizowanych projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), programów z zakresu konkursów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) oraz programów osłonowych wdrażanych w 2016 roku na terenie województwa łódzkiego. Druga część zawiera informacje dotyczące zlecania organizacjom pozarządowym zadań z obszaru pomocy społecznej, reintegracji społecznej i zawodowej oraz niektórych usług rynku pracy.

I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2017

WNIOSKI:

1. W 2017 roku województwo łódzkie zamieszkiwało 2 476 315 osób. W skali kraju łódzkie zajmuje 6. miejsce pod względem liczby ludności (po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim i dolnośląskim). W województwie łódzkim obserwowany jest spadek liczby ludności o utrwalonym trendzie. W 2017 roku w naszym regionie zaobserwowano spadek liczby mieszkańców o nieco ponad 9 tys. osób w stosunku do roku 2016. Zgodnie z prognozą ludności GUS, tendencja spadkowa liczby mieszkańców województwa łódzkiego będzie się pogłębiać w kolejnych latach. Spadek liczby ludności w województwie łódzkim to wynik głównie negatywnego przyrostu naturalnego oraz negatywnego salda migracji.
2. W województwie łódzkim obserwowany jest szczególnie intensywny proces **starzenia się społeczeństwa**. Struktura wiekowa ludności województwa podlega niekorzystnym zmianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym. W końcu 2017 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało między 38 a 39 osób w wieku poprodukcyjnym.
3. W strukturze ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim obserwowany jest nieznaczny **wzrost udziału ludności biernej zawodowo** (43,4% ogółu ludności w 2016 roku) przy jednoczesnym spadku liczby aktywnych zawodowo (około 57% w ogóle ludności w 2016 roku).
4. **Stopa bezrobocia rejestrowanego** osiągnęła w końcu 2017 roku wartość **6,8%**, co stanowiło spadek o 1,7 p. proc. w stosunku do roku 2016 oraz o 7,3 p. proc. w stosunku do roku 2013 roku. Grupą najbardziej dotkniętą brakiem pracy w województwie łódzkim są kobiety w wieku 24-35 lata.
5. **Spośród wszystkich** bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy na terenie województwa łódzkiego w 2017 roku **41,9% stanowili długotrwale bezrobotni**. W Polsce udział długotrwale bezrobotnych w analizowanym roku wynosił 40,5%.
6. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych w województwie **poniżej ustawowej granicy ubóstwa** wyniósł w 2016 roku **9,1%**, natomiast odsetek osób żyjących **poniżej minimum egzystencji** był na poziomie **2,7%** mieszkańców. **Ubóstwem relatywnym** zagrożone było **9,3%** mieszkańców. Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski.
7. W 2017 roku w województwie łódzkim istniało ok. 79,7 tys. mieszkań komunalnych będących w zasobach gmin, z czego 9% stanowiły mieszkania socjalne. **Na mieszkanie socjalne oczekiwało** w roku badania ok. **8,2 tys. osób**.
8. Łączna liczba **żłobków**, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim wynosiła **163 jednostki**, natomiast liczba **przedszkoli** wyniosła **1 231**.
9. Liczba **opiekunów dziennych do dzieci** systematycznie wzrasta – od 2015 roku do 2017 roku zwiększyła się ona o 20 opiekunów i wynosi 40 opiekunów. W 2018 roku liczba ta ma wzrosnąć o 12 osób.
10. Liczba **światlic i klubów dla dzieci i młodzieży** w 2017 roku wyniosła **640** (o 8 placówek mniej niż rok wcześniej).

11. Liczba **klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** wyniosła **212** (wzrost o 14 % w stosunku do 2015 roku).
12. W województwie łódzkim funkcjonowało w 2017 roku **15 hospicjów**
13. W 2017 roku w województwie łódzkim istniał **1 ośrodek dla uchodźców**.
14. W województwie łódzkim w 2017 roku z **pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR**, przyznawanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji, **skorzystało łącznie 174 845 osób** (o blisko 7,5 tys. osób mniej niż w roku 2016), co stanowi około **7,1% ogółu ludności województwa łódzkiego**.
15. W 2017 roku pomocą w formie **świadczeń** (w formie decyzji administracyjnej oraz bez decyzji) objęto niewiele ponad **72,3 tys. rodzin** (o 6,7 tys. rodzin mniej niż w roku 2016) liczących łącznie około **153,7 tys. osób**.
16. Łączna liczba osób, którym w 2017 roku przyznane zostało **świadczenie z pomocy społecznej wyłącznie na podstawie decyzji administracyjnej** wyniosła blisko **103 tys. osób** (59% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia) – o 12 tys. osób mniej niż rok wcześniej.
17. Najbardziej **rozpowszechnioną formą** wsparcia w województwie łódzkim są **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły w 2017 roku **64%** ogółu osób, którym przyznano świadczenie.
18. Niepokojącą tendencją utrzymującą się w strukturze osób korzystających z systemu pomocy społecznej w województwie łódzkim jest **długotrwałe pozostawanie w systemie świadczeń** – 58,1% osób, którym w 2017 roku przyznano świadczenie to osoby długotrwałe korzystające ze świadczeń (w roku 2016 osoby odsetek ten wynosił 56,2%).
19. Do **najczęstszych powodów** przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2017 roku należały: **ubóstwo oraz długotrwała lub ciężka choroba** (46% rodzin), **bezrobocie** (45%), **niepełnosprawność** (39%) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (18%).
20. **Świadczeniem pieniężnym**, którego w 2017 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był **zasiłek celowy** – objęto nim 77,6% świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne. Największą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (72% osób z przyznaniem zasiłkiem celowym).
21. Istotną pozycją w ramach **świadczeń niepieniężnych** jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku**. Wsparciem tym objęto w 2017 roku 71,3% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie niepieniężne).
22. W ramach świadczeń kierowanych do rodzin w największym zakresie przyznawane jest **świadczenie wychowawcze** – w 2017 roku w województwie łódzkim świadczeniem tym objęto **175,5 tys. rodzin**. Dodatki w wysokości świadczenia wychowawczego przyznano ponad **2,4 tys. rodzin zastępczych i 33 rodzinnym domom dziecka**.
23. Istotną pozycję w świadczeniach rodzinnych zajmują również **zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych**. W 2017 roku z tej formy pomocy skorzystało około 84,1 tys. rodzin (o 2,4 tys. rodzin mniej niż w roku 2016).

24. Najczęściej udzielanym w 2017 roku w województwie łódzkim świadczeniem spośród świadczeń kierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów był **zasilek pielęgnacyjny** (622 tys. świadczeń na łączną kwotę 95,1 mln zł).
25. W 2017 roku w województwie łódzkim udzielono ponad 89,2 tys. **świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę blisko 125 mln zł (o 8,9 tys. świadczeń i 16,2 mln zł więcej niż w roku 2016).
26. W 2017 roku z **usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych** skorzystały łącznie **7 144 osoby** (ponad 1,7 mln świadczeń na łączną kwotę 29,8 mln zł) – o 109 osób więcej niż przed rokiem. Jednocześnie **usługami specjalistycznymi** objęto zalewie 151 osób. Ze specjalistycznych usług dla osób z **zaburzeniami psychicznymi** skorzystało w roku oceny **181 osób** (o 17 więcej niż w roku 2016).
27. W 2017 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci **pracy socjalnej** objęto niespełna 64,8 tys. rodzin (o 8,5 tys. rodzin mniej niż rok wcześniej) i ponad 127,8 tys. osób w tych rodzinach (24,3 tys. osób mniej), co stanowi 5,2% ludności województwa.
28. Liczba osób objętych **kontraktami socjalnymi** w 2017 roku wyniosła blisko 4 tys. osób, co stanowiło 3,9% wszystkich świadczeniobiorców. Jednocześnie kontrakty zawierane w województwie łódzkim w 2017 roku w zdecydowanej większości (72,4%) dotyczyły rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin. Wśród osób objętych kontraktami w OPS jedynie niespełna 1,1 tys. osób realizowało umowy zawarte **w ramach klubów integracji społecznej**.
29. **Indywidualnymi programami pracy z klientem** jednostki pomocy społecznej w województwie łódzkim objęły w 2017 roku łącznie 1 941 osób, co oznacza spadek liczby beneficjentów korzystających z tego typu programów o 207 osób w porównaniu do roku 2016. W największym stopniu indywidualne programy realizowano z osobami usamodzielnianymi (1 210 osób).
30. W łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2017 roku wsparcia w postaci **poradnictwa specjalistycznego** udzielono **5 562 rodzinom i ponad 14,6 tys. osobom w tych rodzinach**, co stanowi około **7,7%** wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
31. Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2017 roku łącznie **2 143 rodziny i 6,4 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi 3% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
32. W 2017 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało **234 asystentów rodziny** (o 2 mniej niż w roku 2016), którzy swoim wsparciem objęli **blisko 2,6 tys. rodzin** (o 89 rodzin mniej niż rok wcześniej).
33. W województwie łódzkim w 2017 roku funkcjonowało **11 rodzin wspierających** (o 10 więcej niż w roku 2016), przy czym występowały one jedynie w powiecie rawskim (8 rodzin), skierniewickim (2 rodziny) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (1 rodzina).
34. W 2017 roku kwota **dofinansowania** zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami **ze środków PFRON i środków własnych powiatów** wyniosła w województwie łódzkim ok. **51 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o nieco ponad pół miliona.

35. Wartość dofinansowania **turnusów rehabilitacyjnych** w województwie łódzkim w 2017 roku wyniosła **4,8 mln zł** (o ponad 60 tys. zł mniej niż w roku poprzednim). W turnusach w roku oceny uczestniczyło niespełna 4,5 tys. osób.
36. W 2017 roku wartość dofinansowania na **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny** wyniosła w województwie prawie **12 mln zł**, a skorzystało z niego niespełna 14 tys. osób.
37. W 2017 roku w województwie łódzkim pomoc na **usamodzielnienie** otrzymało łącznie **2 035 osób**. Największą grupę objętą usamodzielnieniem stanowiły osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej (60,2% spośród wszystkich otrzymujących pomoc na usamodzielnienie). Drugą co do wielkości grupą były osoby opuszczające placówki opiekuńczo wychowawcze (35,2%). Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje stanowiły najmniejszą grupę – łącznie 4,6% w grupie objętej usamodzielnieniem.
38. Wśród jednostek świadczących usługi z pomocy społecznej skierowane do rodzin, na terenie województwa w 2017 roku funkcjonowało: **14 jednostek specjalistycznego poradnictwa finansowanych z budżetów OPS, PCPR oraz MOPR**, a także **99 innych jednostek świadczących tego typu usługi¹** oraz **12 ośrodków interwencji kryzysowej**. W województwie łódzkim funkcjonowało również **40 instytucji dziennego opiekuna do dzieci**.
39. Wśród jednostek świadczących wsparcie dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2017 roku odnotowano: **111 placówek wsparcia dziennego, 67 placówek opiekuńczo-wychowawczych, 3 140 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej**. Ponadto, w województwie zatrudnionych jest **111 koordynatorów pieczy zastępczej** oraz **29 rodzin pomocowych**.
40. Wśród placówek oferujących wsparcie i pomoc głównie osobom starszym w województwie w 2017 roku funkcjonowało: **57 domów pomocy społecznej, 35 dziennych domów pomocy, 5 klubów samopomocy**.
41. Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim to m.in.: **47 środowiskowych domów samopomocy, 47 warsztatów terapii zajęciowej oraz 6 zakładów aktywności zawodowej**.
42. Wśród jednostek oferujących wsparcie innym grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym, m.in. osobom bezrobotnym, bezdomnym oraz cudzoziemcom, w województwie łódzkim w 2017 roku funkcjonowały: **3 centra integracji społecznej, 16 klubów integracji społecznej, 93 spółdzielnie socjalne, 20 placówek oferujących miejsca noclegowe, 3 ogrzewalnie** oraz **58 mieszkań chronionych**.
43. W województwie łódzkim następuje ogólny **wzrost liczby zatrudnionych** w OPS i PCPR w stosunku do lat poprzednich (o 2,4% w stosunku do 2016 r.), a wskaźnik profesjonalizacji kadry pracowników socjalnych wyniósł w 2017 roku 14%. Jego poziom pozostaje na względnie stałym poziomie od 2013 roku. Najwyższym wskaźnikiem profesjonalizacji kadry wśród jednostek pomocy społecznej odznaczyły się w 2017 roku ośrodki pomocy społecznej.
44. W placówkach zasobu instytucjonalnego pomocy i wsparcia w województwie poziom zatrudnienia zmienił się w 2017 roku następująco: liczba zatrudnionych **w domach**

¹ Obwieszczenie nr 15/2017 Wojewody Łódzkiego z dnia 28 czerwca 2017 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2017 roku: <http://dziennik.lodzkie.eu/Compatible/Details?Oid=46764> (21.05.2018).

pomocy społecznej, w placówkach specjalistycznego poradnictwa i w klubach samopomocy zmalała w porównaniu z rokiem 2016, poziom zatrudnienia w **ośrodkach interwencji kryzysowej, środowiskowych domach samopomocy i w dziennych domach pomocy** pozostaje na względnie stałym poziomie od 2016 r., a liczba pracujących w **noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych minimalnie wzrosła**.

W zasobie instytucjonalnym wspierania rodziny i pieczy zastępczej liczba zatrudnionych w **placówkach wsparcia dziennego** zmalała w porównaniu do roku poprzedniego, natomiast liczba zatrudnionych w **placówkach opiekuńczo-wychowawczych** nieznacznie wzrosła. W zasobie instytucjonalnym zatrudnienia socjalnego, czyli w **centrach integracji społecznej** ilość pracujących minimalnie wzrosła. Liczba zatrudnionych w **warsztatach terapii zajęciowej** oraz w **zakładach aktywności zawodowej** również wzrosła w 2017 r. W zasobie jednostek działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej liczba zatrudnionych w **klubach integracji społecznej** wzrosła, a w mieszkaniach chronionych zmalała w 2017 roku.

45. **Wydatki poniesione w 2017 roku na zadania realizowane w ramach polityki społecznej** w województwie łódzkim wyniosły około **3,4 mld złotych**. Kwota ta jest wyraźnie wyższa od wydatków obserwowanych w latach poprzednich (1,98 mld zł w roku 2016), co wiąże się głównie z wypłatą obowiązującego od kwietnia 2016 roku świadczenia wychowawczego.
46. W strukturze wydatków ponoszonych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej dominują wydatki ponoszone na rodzinę (71%), a w dalszej kolejności znajdują się wydatki na pomoc społeczną (26%). Wydatki na ochronę zdrowia, pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej oraz edukacyjną opiekę wychowawczą ukształtowały się łącznie na poziomie około 3%.
47. W ramach aktywności projektowo-konkursowej jednostek pomocy społecznej w województwie łódzkim odnotowano w 2017 roku realizację **213 projektów i programów**. Liczba ta uległa wzrostowi w porównaniu do roku 2016 (186), głównie za sprawą ponownego wzrostu realizacji projektów współfinansowanych z EFS.
48. W 2016 roku ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie funkcjonujące na terenie województwa łódzkiego **współpracowały łącznie z 335 organizacjami pozarządowymi**. Współpracę taką realizowało łącznie 106 jednostek – 88 spośród 174 OPS (brak danych dla 3 gmin), 17 z 21 PCPR oraz 1 z 3 MOPR.

REKOMENDACJE:

Kluczowym wyzwaniem dla polityki społecznej jest uwzględnienie w podejściu do szeroko rozumianej pomocy społecznej współczesnych wyzwań, jakie przed całym systemem stawia dotychczasowy stan wiedzy naukowej, wyniki badań oraz polityka prowadzona na szczeblu krajowym i unijnym. Istota zmiany we współczesnym podejściu polega przede wszystkim na konieczności ukierunkowania wszelkich działań realizowanych przez poszczególne jednostki w ramach zadań z zakresu pomocy społecznej na skuteczne i efektywne rozwiązywanie problemów społecznych i integrację środowiska lokalnego oraz dążenie do profesjonalizacji kadry i standaryzacji usług przy jednoczesnej deinstytucjonalizacji oraz indywidualizacji świadczonego wsparcia. Do najważniejszych zmian w tym zakresie należą:

- przyjęcie podejścia wzmacniającego, uruchamiającego mechanizmy radzenia sobie (*empowerment*), które zakłada odchodzenie od działań charytatywnych na rzecz

działań wspierających oraz przejście od otaczania jednostki pomocą w kierunku jej aktywizacji²;

- odejście od rozwiązań interwencyjnych do rozwiązań o charakterze społecznym, systemowym i sieciowym (nawiązujących do sieci powiązań społecznych)³;
- odejście od instytucjonalizacji działań opiekuńczych w stronę aktywizacji naturalnego środowiska społecznego i wzmocnienia potencjału wspólnoty (opiekuńczej, bazującej na poczuciu odpowiedzialności za jednostkę).

Zasadniczy wpływ na kształt polityki społecznej mają obserwowane obecnie procesy demograficzne, takie jak m.in.: zmieniony model rodziny (małodzieństwo rodzin, samotne rodzicielstwo), późny wiek zakładania rodziny, wzrost liczby jednoosobowych gospodarstw domowych, ujemny przyrost naturalny, malejąca dzietność czy wzrost przeciętnej długości życia. Ponadto, zgodnie z Wojewódzką Strategią w zakresie Polityki Społecznej 2020 dla województwa łódzkiego, szczególny nacisk położyć należy na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem, które są dotknięte zjawiskami społecznymi silnie obserwowanymi w województwie, takimi jak np. starzenie się społeczeństwa, ubóstwo, bezrobocie, długotrwałe lub ciężkie choroby i niepełnosprawność czy bezdomność oraz pogłębiająca się dezintegracja grup społecznych.

W związku z powyższymi zjawiskami oraz wyzwaniem stojącymi przed polityką społeczną, a także mając na uwadze wnioski i rekomendacje formułowane przez przedstawicieli poszczególnych jednostek organizacyjnych pomocy i wsparcia funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w ramach corocznej oceny w zakresie pomocy społecznej, rekomenduje się:

- zagwarantowanie odpowiedniej liczebności kadr służb społecznych oraz zapewnienie szerokiego wsparcia procesu ich profesjonalizacji poprzez tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających podnoszenie ich kwalifikacji i umiejętności zawodowych pracowników, w tym osiągnięcie kolejnych stopni specjalizacji, w celu zapewnienia jak najwyższej jakości świadczonych usług oraz nabywania umiejętności trafnego diagnozowania istniejących w wymiarze lokalnym potrzeb społecznych. Istotną kwestią jest również stworzenie systemu wsparcia pomagającego przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu;
- odejście od dominującej roli pracownika socjalnego w procesie pomocowym na rzecz większej współpracy z klientem pomocy społecznej oraz zwiększenia jego aktywnego do zwiększenia jego aktywności w tym procesie;
- rozwój indywidualnych programów i planów pracy z klientami pomocy społecznej (w tym m.in. projektów socjalnych) umożliwiających dostosowywanie pomocy do jednostkowych potrzeb i indywidualnej sytuacji klientów oraz wykorzystanie szerokiego wachlarza narzędzi, w tym spoza obszaru pomocy społecznej (w tym aktywizacji zawodowej);
- zapewnienie efektywności wsparcia oferowanego poszczególnym grupom docelowym o zróżnicowanych potrzebach poprzez indywidualizację, kompleksowość i długofalowość podejmowanych działań;

² Czarnecki P. S., 2013, Praca socjalna, Difin, Warszawa.

³ Grewiński M., Krzyszkowski J. (red), 2011, Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej, Warszawa.

- dopasowywanie oferty domów pomocy społecznej w związku ze zmianami w strukturze demograficznej mieszkańców oraz wzrostem ich potrzeb zdrowotnych, w tym: położenie większego nacisku na zapewnienie całodobowej opieki dla osób przewlekle somatycznie chorych, zmniejszenie okresu oczekiwania na umieszczenie w placówce osób przewlekle psychicznie chorych, zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc dla osób w podeszłym wieku.;
- zabezpieczenie wsparcia samotnym osobom starszym oraz niepełnosprawnym poprzez rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz poszerzenie oferty środowiskowych form opieki, takich jak dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy, a także wolontariat;
- tworzenie ośrodków wsparcia dziennego w formie środowiskowych domów samopomocy dla osób z demencją i chorobą Alzheimera;
- deinstytucjonalizacja usług (włączając formy stacjonarne) oraz tworzenie efektywnego systemu opieki środowiskowej;
- rozwijanie form pracy z rodziną niewydolną wychowawczo (asystent rodziny) mających na celu uniknięcie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej;
- dążenie do deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej, m.in. poprzez promocję rodzicielstwa zastępczego służącą pozyskaniu kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, a zagwarantowanie rodzinom zastępczym odpowiedniego wsparcia, m.in. w formie ułatwienia dostępu do świadczeń specjalistycznych: psychiatry dziecięcego, neurologa dziecięcego, ortopedy;
- rozwój mieszkań chronionych, w tym treningowych oraz interwencyjnych dla osób czasowo nie posiadających miejsca zamieszkania (np. dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej czy ofiar przemocy);
- zabezpieczenie odpowiedniej wysokości środków finansowych na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych na szczeblu powiatowym,
- stosowanie nowoczesnych rozwiązań projektowych pozwalających na modyfikowanie lub łączenie funkcji w nowopowstałych budynkach w zależności od istniejących potrzeb (np. możliwość adaptacji budynku przedszkola na ośrodek wsparcia dziennego, dom pomocy społecznej lub inne przeznaczenie wynikające ze zmian w strukturze społeczno-demograficznej określonego obszaru).

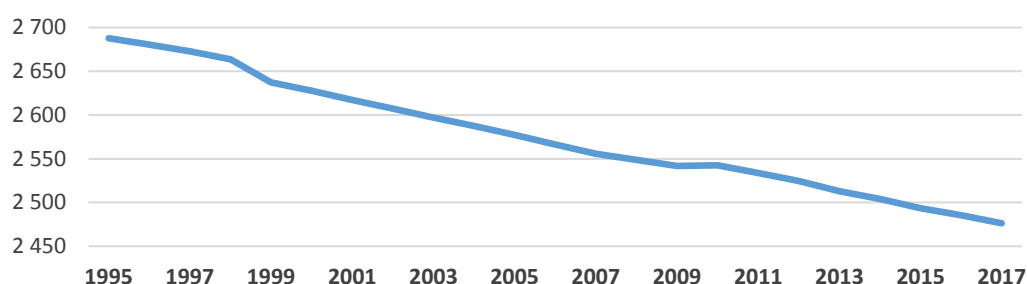
Rekomendowane zadania są niezbędnym krokiem na drodze do przekształcania systemu pomocy o charakterze „ratownictwa” w system pomocy społecznej o charakterze wspierającym. Zmiana systemowa w tym obszarze musi być oparta nie tylko na nowym podejściu w myśleniu o pomocy społecznej, jako istotnym elemencie polityki społecznej, ale musi być wzmocniona przez nowe możliwości wsparcia i oddziaływania społecznego. W dłuższej perspektywie czasowej inwestowanie w pomoc społeczną ogranicza negatywne skutki społecznych i ekonomicznych niedostosowań, wykluczeń i patologii społecznych. Kreowanie wskazanego podejścia i dążenie do poprawy skuteczności działań w pomocy społecznej przyczyni się ostatecznie do rozwoju całej społeczności lokalnej.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Stan i prognozy ludności

Województwo łódzkie obejmuje 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie, 133 – wiejskie, a 26 – miejsko-wiejskie. Mieszka w nich niespełna 2,5 mln osób, z czego ok. 63% to mieszkańcy miast. Według stanu na dzień 31 XII 2016 roku, województwo zamieszkuje 2 476 315 osób⁴. W przekroju województw Polski, województwo łódzkie znajduje się na 6 pozycji pod względem liczby ludności.

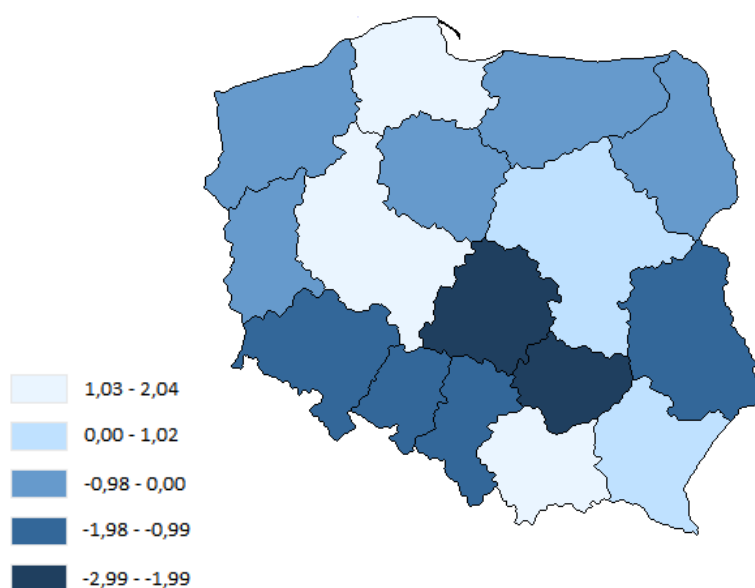
Rysunek 1. Liczba mieszkańców (w tys. osób) województwa łódzkiego w latach 1995-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

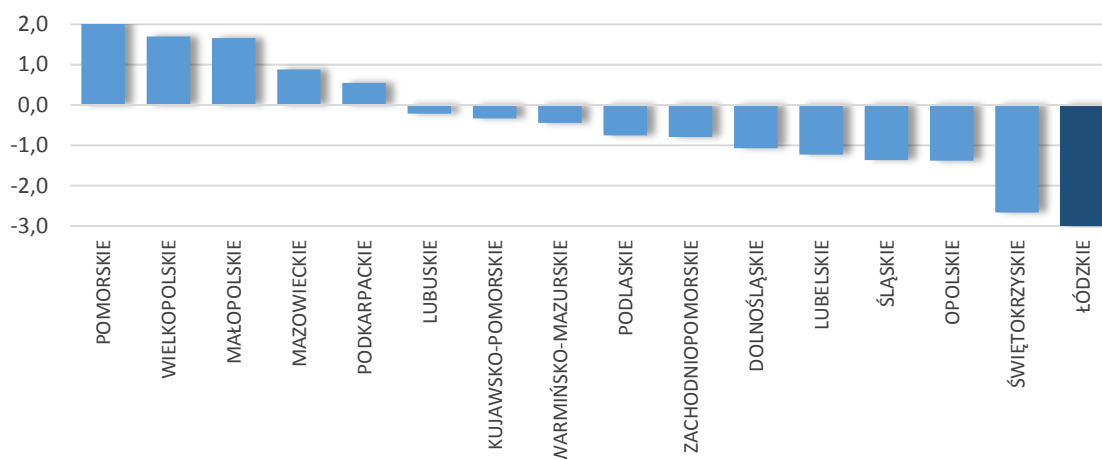
W województwie łódzkim obserwowane jest silne zjawisko depopulacji. W latach 1995-2017 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o ponad 211 tys. osób, co stanowi spadek o 7,9%. Spadek liczby ludności obserwowany w województwie to wynik negatywnego przyrostu naturalnego oraz negatywnego salda migracji. Województwo łódzkie charakteryzuje ujemnym przyrostem naturalnym (-3,0⁵), który oznacza, że więcej osób umiera niż się rodzi. W zestawieniu województw województwo łódzkie znajduje się na ostatnim miejscu w kraju.

Rysunek 2. Przyrost naturalny na 1 000 osób według województw w Polsce w 2016 roku

⁴ Bank Danych Lokalnych, GUS.

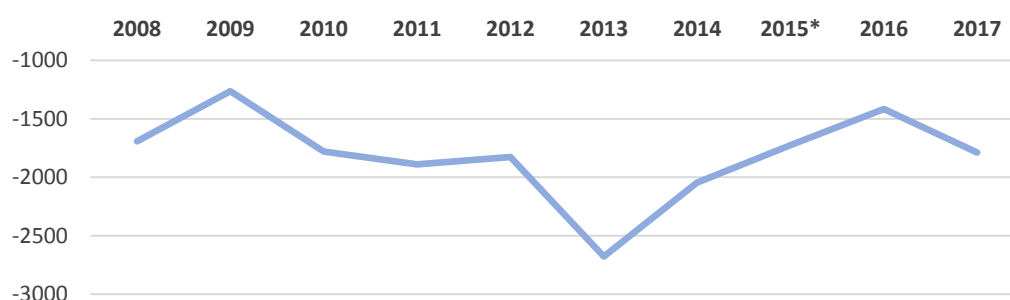
⁵ Według stanu za 2016 rok (brak danych za 2017 rok w chwili opracowywania raportu).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Saldo migracji (wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały) w województwie łódzkim, podobnie jak w przypadku przyrostu naturalnego, również przyjmuje wartość ujemną (-1789 w 2017 roku). Poniżej została przedstawiona graficzna ilustracja tego zjawiska na przestrzeni ostatnich 10 lat.

Rysunek 3. Saldo migracji w województwie łódzkim w latach 2008-2017

* Brak danych nt. salda migracji zagranicznych na pobyt stały. Wartość wskaźnika obejmuje wyłącznie saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały.

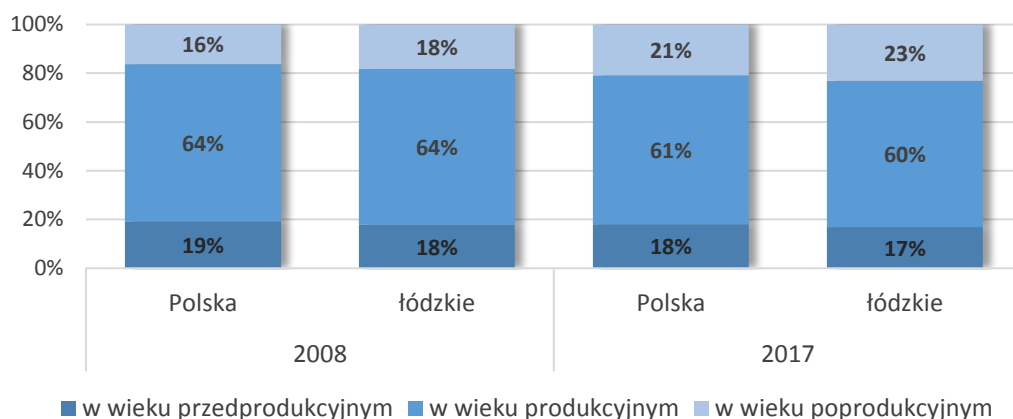
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

W województwie łódzkim obserwowany jest niekorzystny stosunek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Współczynnik obciążenia demograficznego, czyli liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym, osiągnął województwie łódzkim w 2017 roku wielkość między 38 a 39 osób wobec 34 osób w Polsce. Warto zauważyć, że wartość wskaźnika dla województwa wzrosła w ciągu ostatnich dziesięciu lat o 10 jednostek⁶. Struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego ulega niekorzystnym przemianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym⁷. Należy zauważyć, że struktura demograficzna ludności województwa łódzkiego prezentuje się niekorzystnie, nawet na tle ogólnie złej sytuacji demograficznej w kraju.

⁶ Bank Danych Lokalnych, GUS.

⁷ BDL GUS. Wiek przedprodukcyjny: do 17 lat, wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

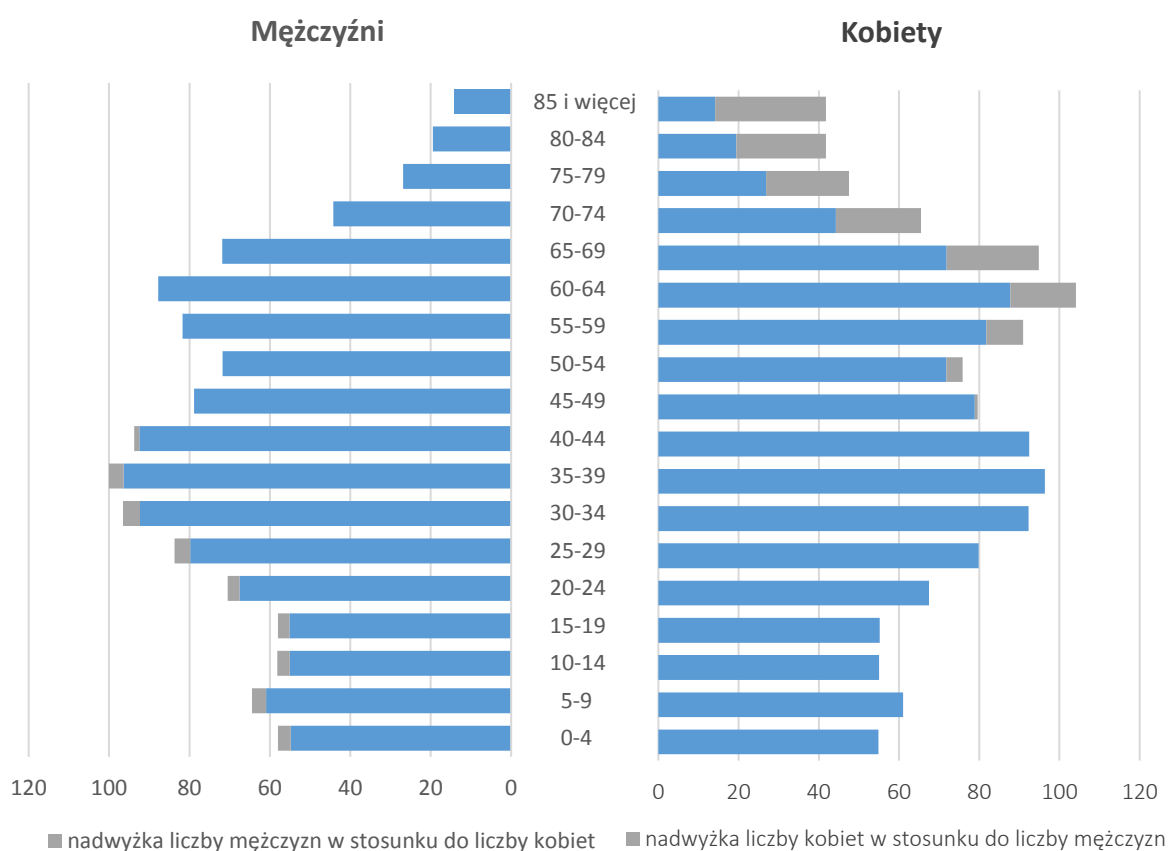
Rysunek 4. Struktura (w %) ludności według wieku produkcyjnego w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2008 i 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Kolejną cechą wyróżniającą mieszkańców województwa łódzkiego wśród mieszkańców Polski, jest struktura ludności według wieku i płci. W województwie obserwowany jest silny proces starzenia się społeczeństwa.

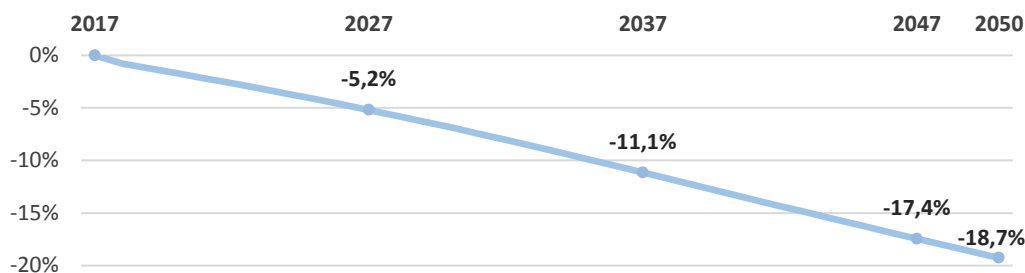
Rysunek 5. Struktura ludności (w tys. osób) województwa łódzkiego według wieku i płci w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Zgodnie z *Prognozą ludności na lata 2014-2050* opracowaną przez GUS w 2014 roku, tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim będzie się pogłębiała. Do 2050 roku populacja osób zamieszkałych na terenie województwa zmniejszy się o niecałe 19% w porównaniu do stanu z roku 2017.

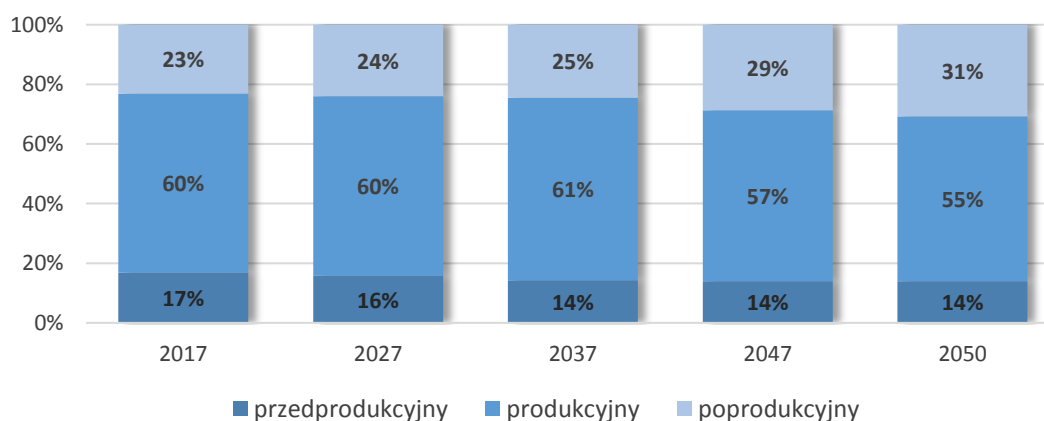
Rysunek 6. Prognozowane zmiany liczby ludności w województwie łódzkim w latach 2018-2050 w relacji do roku 2017 (2017 – dane rzeczywiste)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS 2014.

Dodatkowo, w województwie łódzkim zwiększać się będzie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego). Do 2050 roku liczba osób w tej grupie wieku ma wzrosnąć o prawie 43 tys. osób w porównaniu z rokiem 2017. Jest to szczególnie negatywne zjawisko w połączeniu ze spadkiem liczby osób w wieku produkcyjnym (od 18 lat do wieku emerytalnego) o ok. 381 tys. mieszkańców.

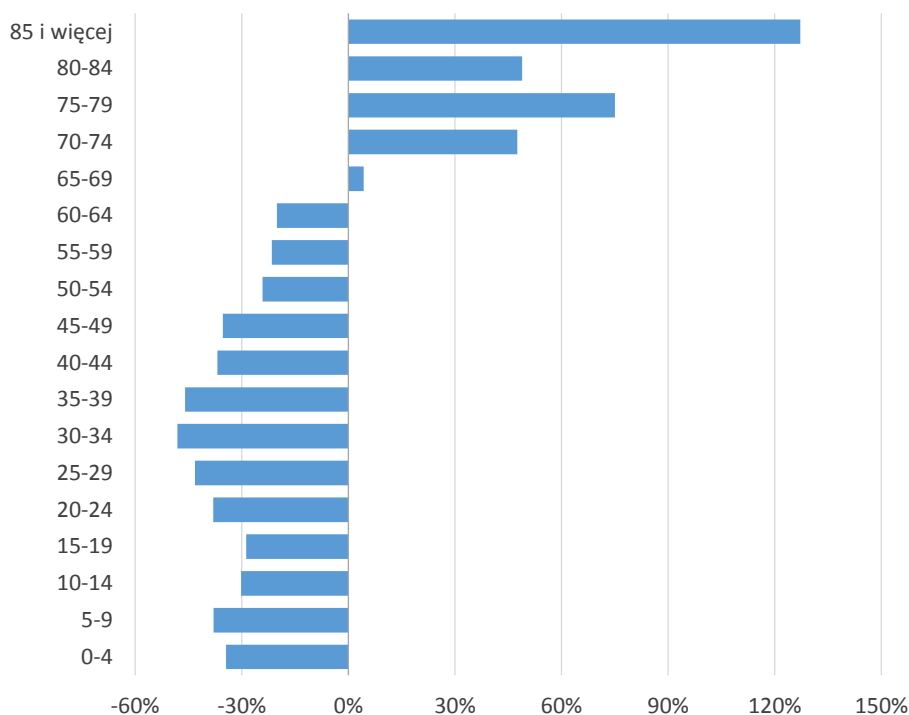
Rysunek 7. Prognozowane zmiany struktury ludności według grup wieku w województwie łódzkim w latach 2017-2050 (2017 – dane rzeczywiste)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS 2014.

Według szacunków GUS, do 2050 roku najwięcej przybędzie osób w grupie wieku 85+ (ponad dwukrotnie więcej w porównaniu z rokiem 2017), natomiast najbardziej, bo o nieco ponad połowę, zmniejszy się liczba osób w wieku 30-34 lata. W 2017 roku najliczniejszą grupą były osoby w wieku 35-39 lat – stanowiły one 8% ogółu ludności województwa, natomiast w 2050 roku GUS prognozuje, że najliczniejszą grupą będą osoby w wieku 65-69 lat (prawie 9% ogółu mieszkańców).

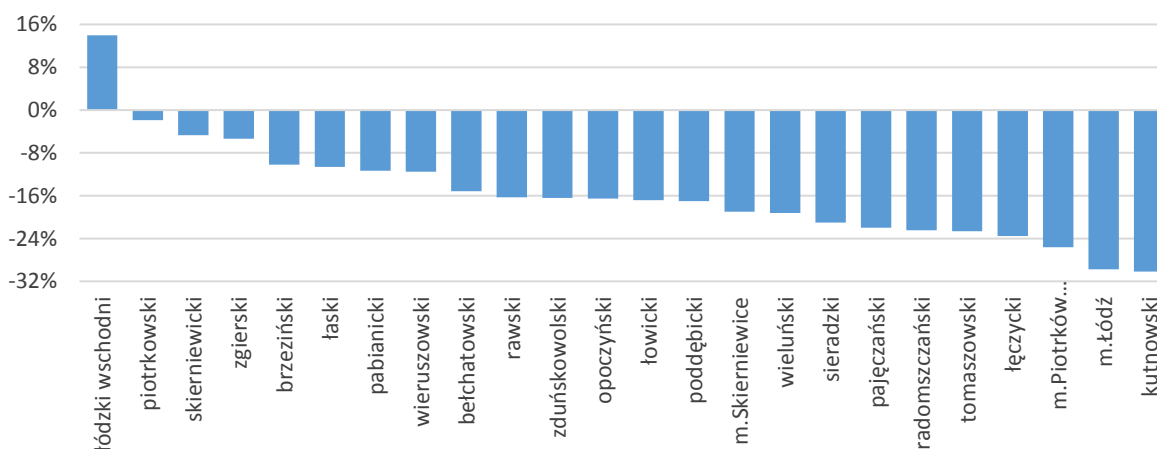
Rysunek 8. Zmiana (w %) liczby ludności w poszczególnych grupach wieku pomiędzy rokiem 2017 (dane rzeczywiste) a 2050 (prognoza) w województwie łódzkim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS 2014.

W zdecydowanej większości powiatów województwa łódzkiego (poza jednym) prognozowany jest spadek liczby ludności w perspektywie do roku 2050 (w stosunku do stanu z roku 2017), przy czym poziom zmian w poszczególnych powiatach jest dosyć zróżnicowany – spadki wahają się między -2% a -30%. Najmniejszy spadek liczby mieszkańców prognozuje się w powiecie piotrkowskim, natomiast największe ubytki liczby ludności przewidywane są w powiecie kutnowskim i mieście Łódź. Tylko w jednym powiecie – łódzkim wschodnim – prognozuje się wzrost liczby ludności do roku 2050 (o 14%).

Rysunek 9. Zmiany liczby ludności (w %) w powiatach województwa łódzkiego do 2050 roku (w stosunku do stanu rzeczywistego w roku 2017)

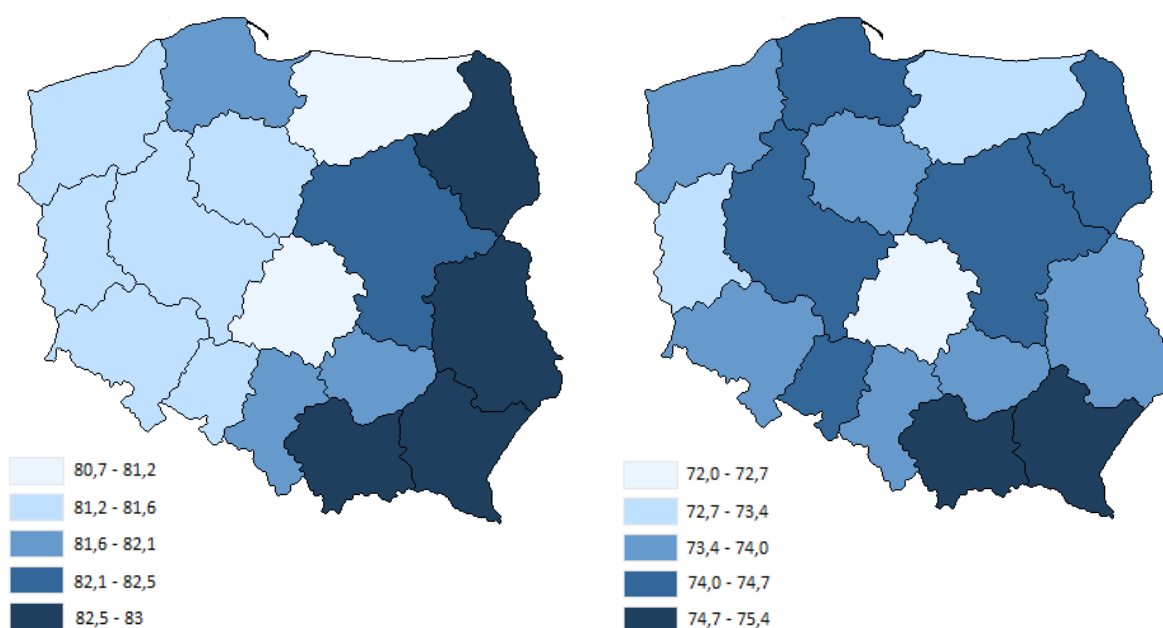

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050, GUS 2014.

W 2016 roku mediana wieku⁸ ludności w miastach województwa łódzkiego wynosiła 40,3 lat dla mężczyzn i 46,3 lat dla kobiet, natomiast na wsi – 38,7 lat dla mężczyzn i 41,4 lat dla kobiet⁹.

Przeciętne trwanie życia mieszkańca województwa łódzkiego jest krótsze niż średnia dla kraju. W Polsce w 2016¹⁰ roku przeciętne trwanie życia wynosiło dla kobiet – 81,9 roku, a dla mężczyzn – 73,9 roku (dane GUS). Województwo łódzkie odnotowało w tej kategorii najgorszy wynik spośród wszystkich województw. Jednocześnie dalsze trwanie życia kobiet jest dłuższe na wsi, natomiast mężczyzn – w miastach.

Rysunek 10. Przeciętne trwanie życia (w latach) kobiet (lewa mapa) i mężczyzn (prawa mapa) w 2016 roku w przekroju województw w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

2. Aktywność ekonomiczna ludności

Zgodnie z założeniami Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy ludność (w wieku powyżej 15 lat) dzieli się na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, przy czym pracujący i bezrobotni tworzą razem zbiorowość aktywnych zawodowo. W badaniu BAEL oraz NSP aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim¹¹ jest stosunkowo stabilna. W 2016 roku¹² ludność aktywna zawodowo w województwie łódzkim stanowiła łącznie około 57% ogółu ludności (niecałe 1,17 mln osób), a bierni zawodowo

⁸ Mediana wieku (wiek środkowy) – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

⁹ GUS, *Rocznik demograficzny 2017*, Warszawa 2017, s. 69.

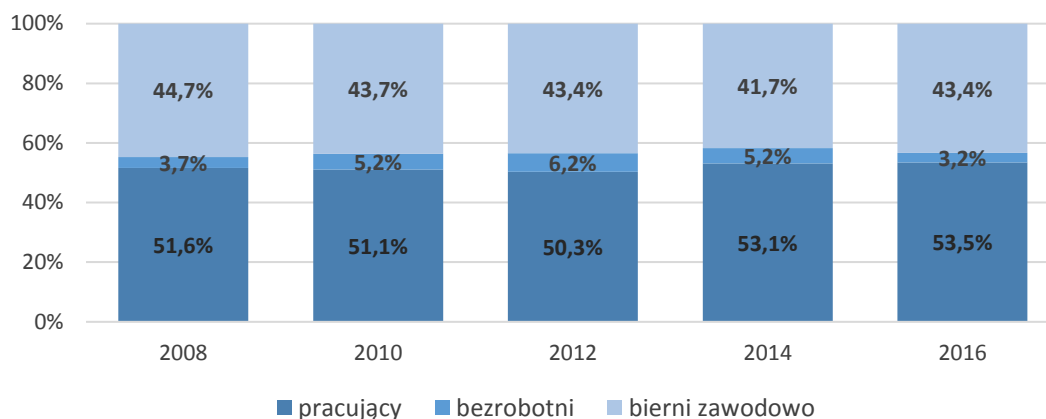
¹⁰ Brak danych dla 2017 r.

¹¹ Aktywność ekonomiczna ludności według BAEL.

¹² Brak danych za rok 2017.

około 43% ludności województwa (niespełna 900 tys. osób). Jednocześnie pracujący stanowili około 94% wszystkich aktywnych zawodowo.

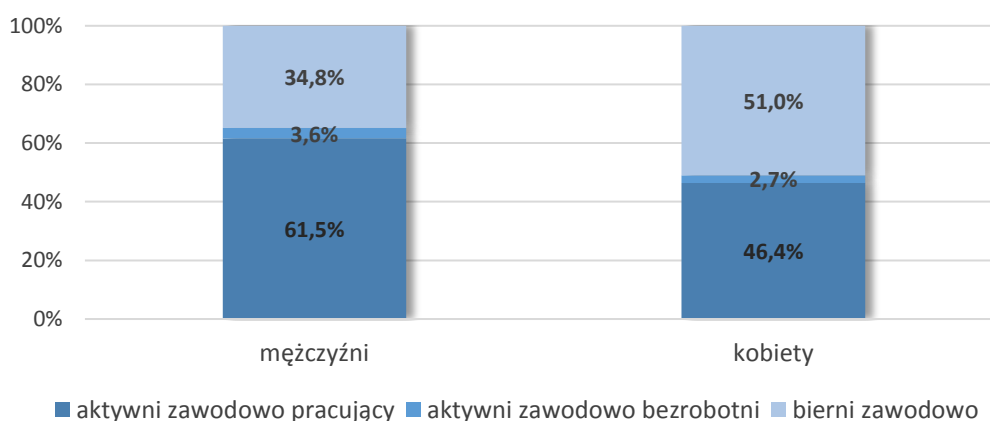
Rysunek 11. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim w latach 2008-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Biorąc pod uwagę aktywność ekonomiczną wg płci zauważa się zupełnie odmienną strukturę aktywności u kobiet i u mężczyzn. Wśród kobiet największy odsetek stanowią osoby bierne zawodowo (51%), podczas, gdy biernych zawodowo mężczyzn jest o 16,2 punktu procentowego mniej. Wśród mężczyzn najwięcej jest osób pracujących (61,5%), czyli o 15,1 punktu procentowego więcej niż kobiet w tej samej grupie ekonomicznej. Odsetek osób bezrobotnych wśród obu płci jest na podobnym poziomie, nieco wyższy wśród mężczyzn.

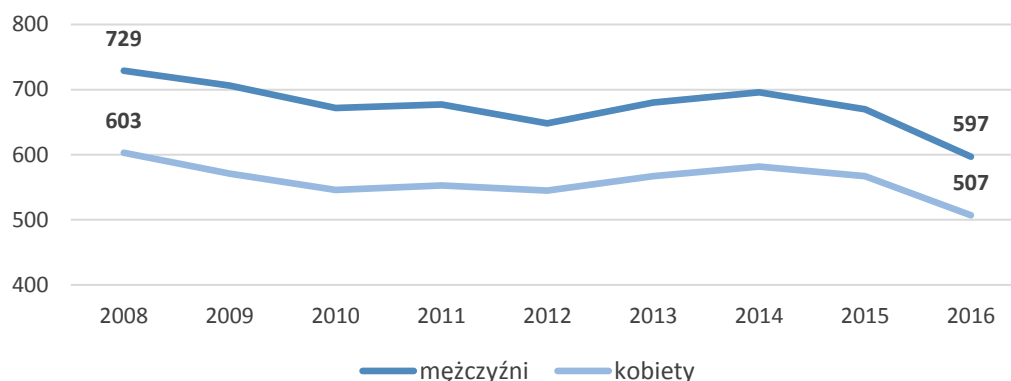
Rysunek 12. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim według płci w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2016 roku liczba pracujących w województwie łódzkim wyniosła nieco ponad 1,1 mln osób. Wśród pracujących występuje stosunkowo stabilna nadwyżka pracujących mężczyzn w stosunku do pracujących kobiet, wynosząca średnio 9 punktów procentowych.

Rysunek 13. Liczba (w tys. osób) pracujących według płci w województwie łódzkim w latach 2008-2016

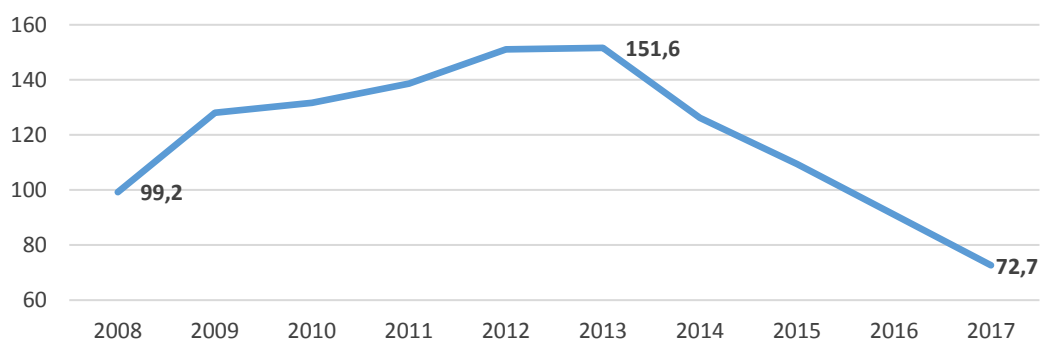

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w ciągu ostatnich 10 lat wskazuje na odwrócenie obserwowanych uprzednio niekorzystnych tendencji – w 2014 roku nastąpiło bowiem przełamanie wzrostowego trendu poziomu bezrobocia zapoczątkowanego w roku 2009.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie w 2017 roku uległa zmniejszeniu do wartości najniższej w ciągu ostatniej dekady. W analizowanym roku bez pracy pozostawało około 73 tysiące osób.

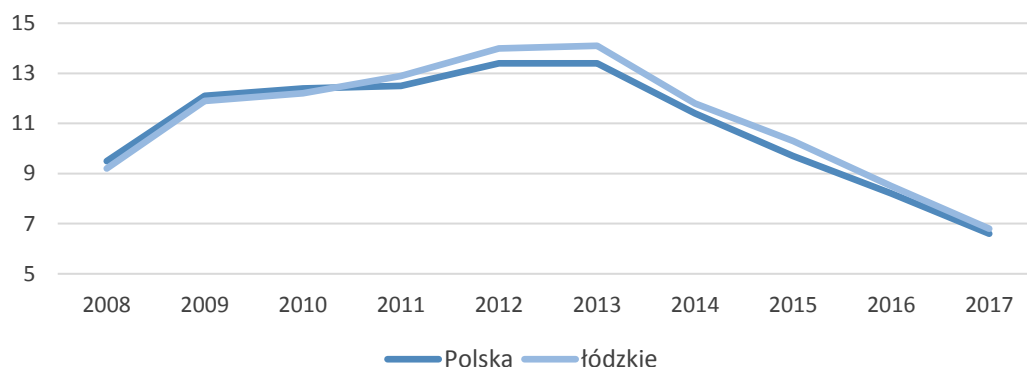
Rysunek 14. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych (w tys.) w województwie łódzkim w latach 2008-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Wraz z malejącą liczbą zarejestrowanych bezrobotnych malała także wartość stopy bezrobocia obrazującej udział bezrobotnych w populacji osób aktywnych zawodowo. W końcu 2017 roku stopa bezrobocia rejestrowanego ukształtowała się na poziomie 6,8% i była niższa o 1,7 punktu procentowego od obserwowanej w końcu 2016 roku oraz aż o 7,3 punktu procentowego od wartości odnotowanej w końcu 2013 roku, kiedy to stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim była najwyższa w badanym okresie. Należy zauważyć, że od 7 lat stopa bezrobocia w województwie przewyższa wartość stopy bezrobocia dla kraju.

Rysunek 15. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2008-2017

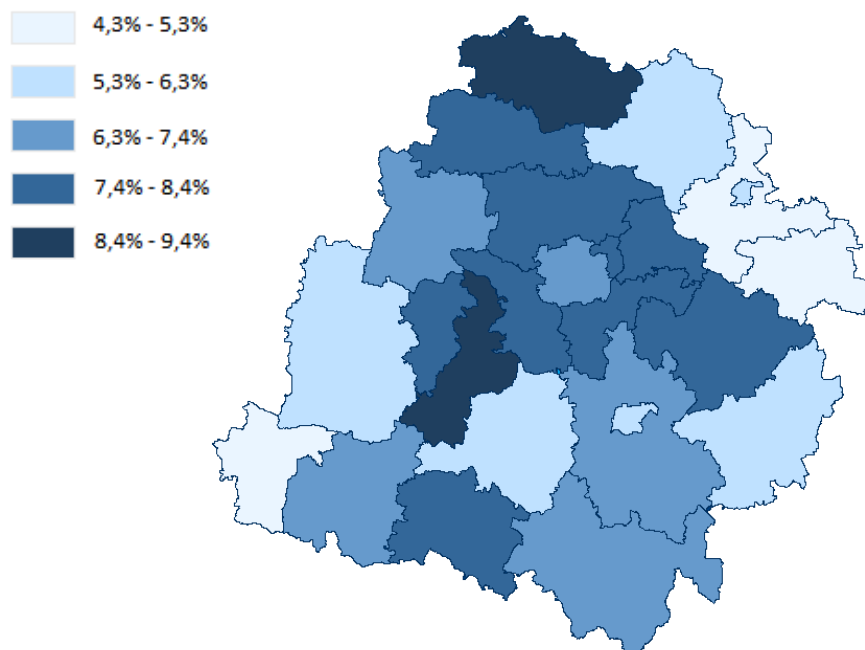

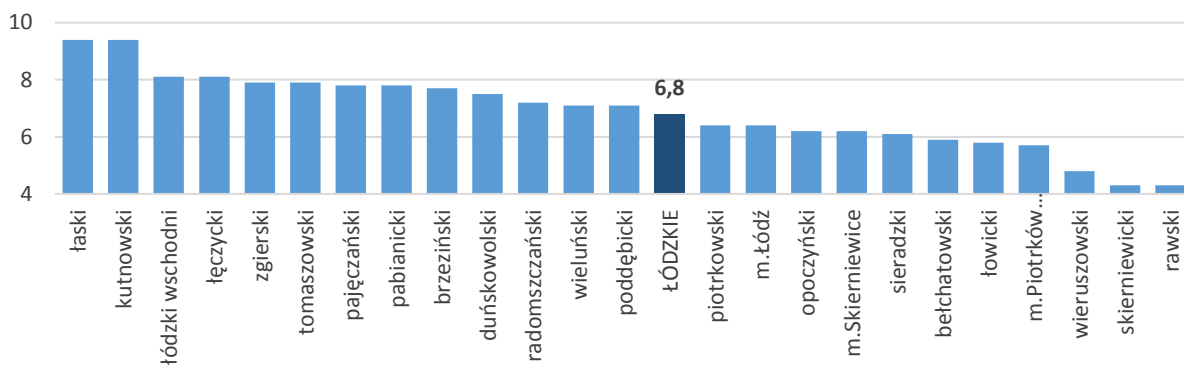
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Jak już wspomniano, począwszy od 2014 roku stopa bezrobocia podlega tendencji spadkowej, przy czym na poziomie powiatów występują znaczne różnice w wielkości tego wskaźnika.

W 13 powiatach stopa bezrobocia jest wyższa niż średnia dla województwa. Szczególnie trudną sytuację można zaobserwować w powiatach: łaskim i kutnowskim. Z analiz wynika, że od 2013 roku spadek wartości stopy bezrobocia dotyczy wszystkich powiatów województwa łódzkiego. W ujęciu terytorialnym, spadek wartości stopy bezrobocia w 2017 roku w porównaniu z 2016 r. był największy w powiecie brzezińskim (o 2,8 pp.) oraz powiatach: kutnowskim, łęczyckim i opoczyńskim (po 2,5 pp.).

Rysunek 16. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim w 2017 roku w przekroju powiatów

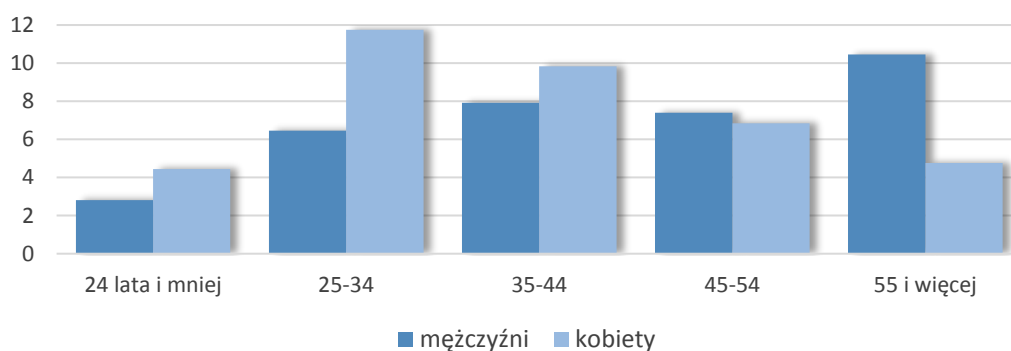

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w województwie łódzkim w 2017 roku obserwowano nieznaczny nadwyżkę kobiet – 51,8%. Warto zauważyć, że ten stan nie jest stały w ostatnich latach. Co prawda w poprzednim roku analiza liczba bezrobotnych kobiet także dominowała nad liczbą bezrobotnych mężczyzn, ale w czterech wcześniejszych latach (2012-2015) sytuacja była odwrotna.

Biorąc pod uwagę grupy wieku ludności, grupą najbardziej dotkniętą brakiem pracy w województwie łódzkim są kobiety w wieku 25-34 lata. Natomiast od 45 roku życia wśród ogółu bezrobotnych zaczynają dominować mężczyźni.

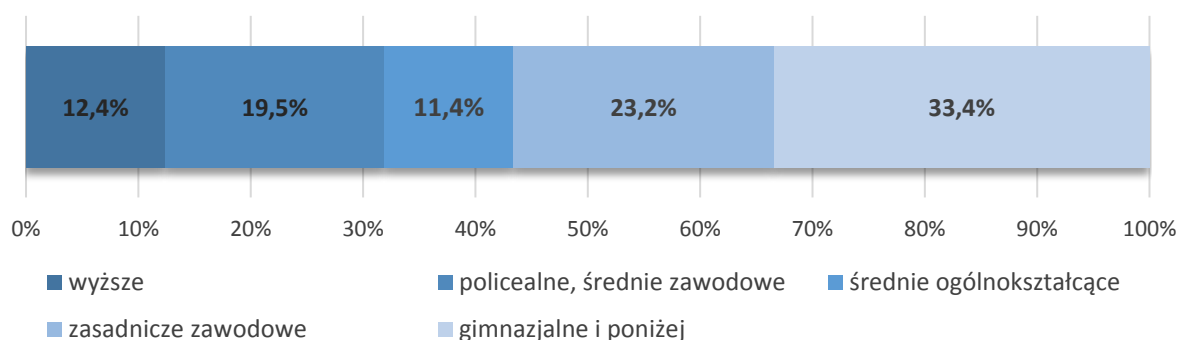
Rysunek 17. Liczba bezrobotnych (w tys. osób) według płci i wieku w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Niskie wykształcenie przekłada się na większe ryzyko braku zatrudnienia. Wśród osób bezrobotnych w 2017 roku dominującą osobę, które legitymują się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (aż 33,4%). Najmniej bezrobotnych ma wykształcenie średnie ogólnokształcące, jest to nieco ponad 11% wszystkich bezrobotnych.

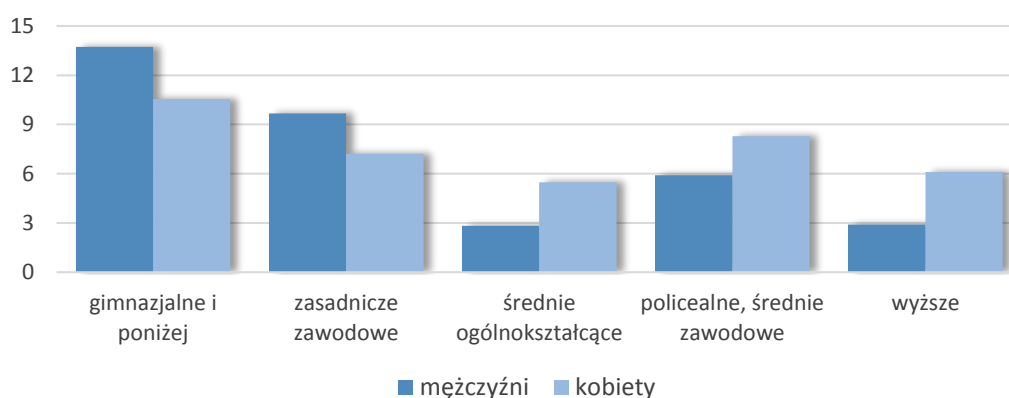
Rysunek 18. Struktura (w %) bezrobotnych według wykształcenia w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Z punktu widzenia płci osób bezrobotnych największe dysproporcje widać w kategorii wykształcenia wyższego. Z danych wynika, że bezrobotnych kobiet z wykształceniem wyższym jest dwa razy więcej niż mężczyzn o tym samym wykształceniu. Więcej bezrobotnych kobiet jest także w grupach osób z wykształceniem policealnym, średnim zawodowym oraz średnim ogólnokształcącym. W pozostałych dwóch kategoriach przeważają bezrobotni mężczyźni.

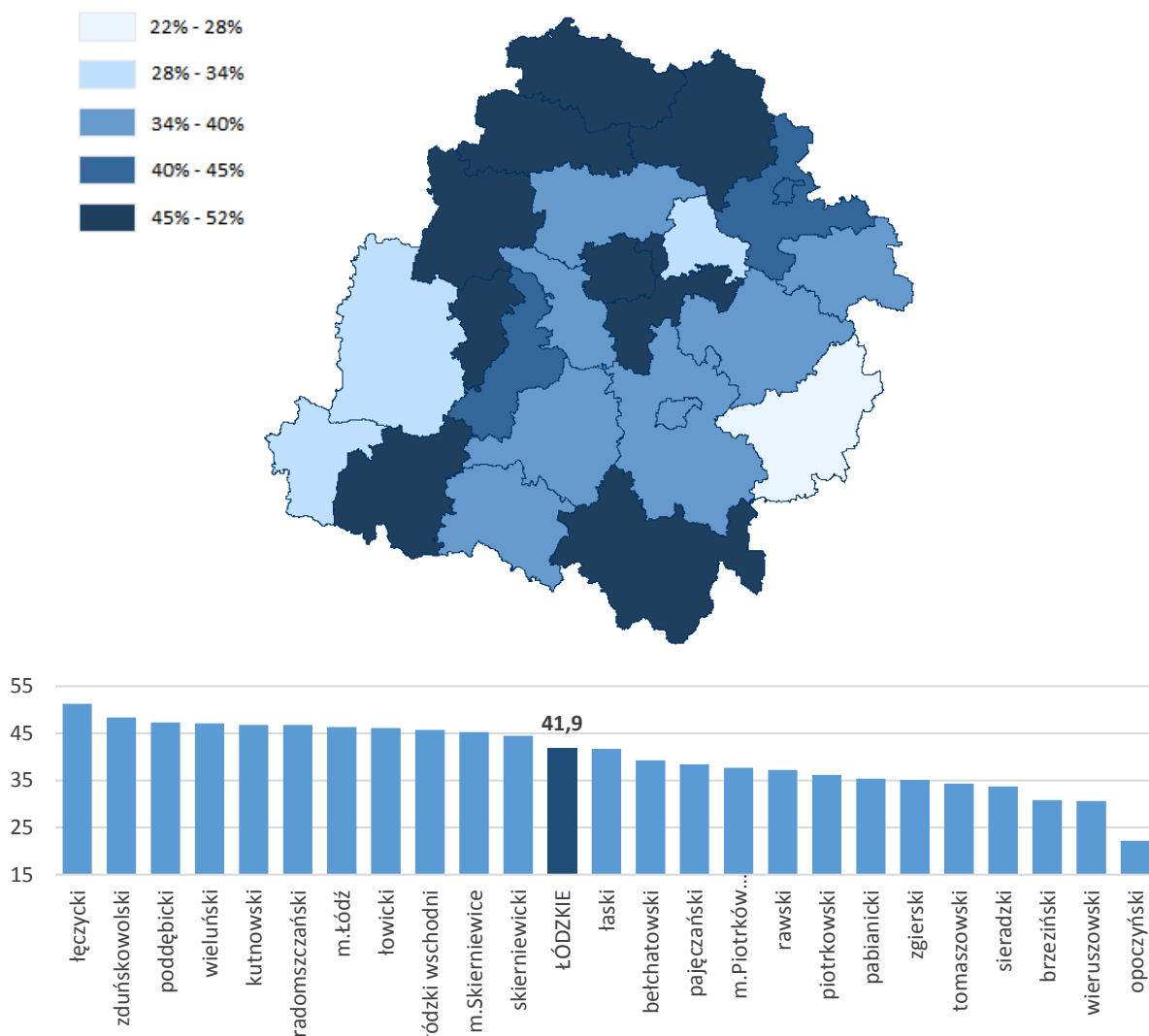
Rysunek 19. Liczba (w tys. osób) bezrobotnych według wykształcenia i płci w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Warto również przyjrzeć się bliżej liczbie bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż rok. Najbardziej niepokojącą sytuacją pod tym względem w województwie łódzkim zauważyć można w powiecie łęczyckim, gdzie ponad połowa wszystkich bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne. Najlepiej sytuacja wygląda w powiecie opoczyńskim, gdzie odsetek osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż rok w stosunku do ogółu osób bezrobotnych wynosi nieco ponad 22%. Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych przyjmuje w województwie łódzkim wartość 41,9%.

Rysunek 20. Udział bezrobotnych zarejestrowanych (w %) pozostających bez pracy dłużej niż rok w ogóle bezrobotnych w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

3. Sytuacja społeczna w regionie

Wskaźniki ubóstwa w regionie

Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski. Największa różnica zauważalna jest dla wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym (mniej o 4,6 p. proc.).

Poziom minimum egzystencji wyznacza granicę ubóstwa skrajnego. Poniżej tej granicy pojawia się dla człowieka biologiczne zagrożenie życia oraz jego psychicznego i fizycznego rozwoju¹³. Zgodnie z danymi GUS za 2016 rok¹⁴, w województwie łódzkim 2,7% mieszkańców

¹³ GUS: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3214,pojecie.html> (07.05.2018).

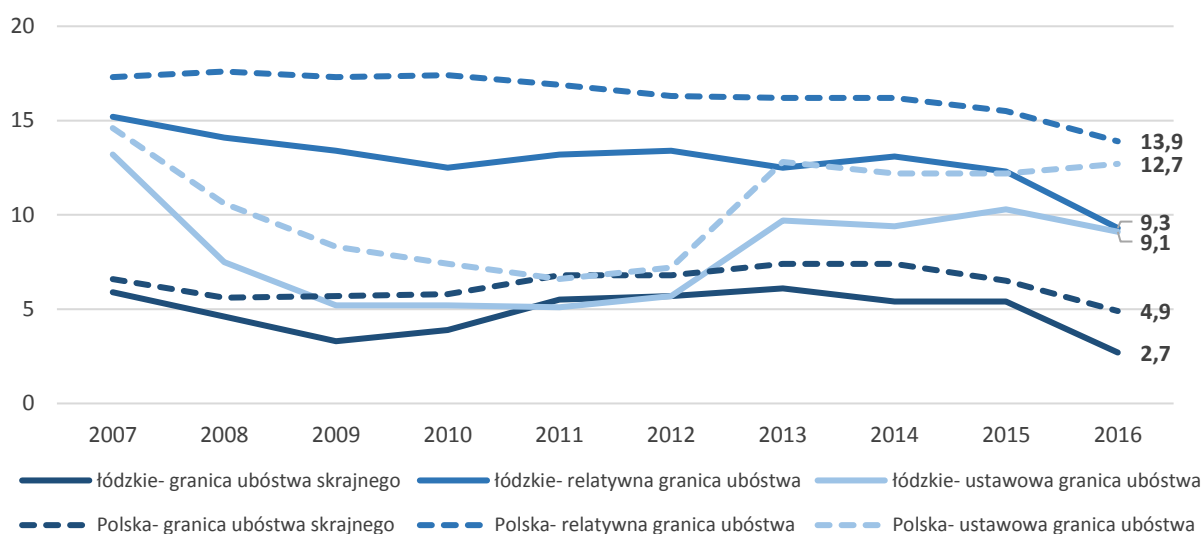
¹⁴ Brak danych za 2017 rok.

żyje w skrajnym ubóstwie. Wartość ta spadła w porównaniu z rokiem poprzednim o 2,7 p. proc. i jest najniższa w ostatnich 9 latach.

W latach 2008-2016 liczba mieszkańców województwa łódzkiego zagrożona ubóstwem relatywnym wykazywała tendencję spadkową. Poniżej relatywnej granicy ubóstwa w 2016 roku żyło 9,3% mieszkańców województwa łódzkiego.

Odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa wzrósł wyraźnie po 2012 roku i ustabilizował się na względnie stałym poziomie. Według danych GUS, w 2016 roku 9,1% mieszkańców województwa żyło poniżej ustawowej granicy ubóstwa.

Rysunek 21. Odsetek (w %) osób żyjących w gospodarstwach domowych poniżej granic ubóstwa w województwie łódzkim i Polsce w latach 2007-2016

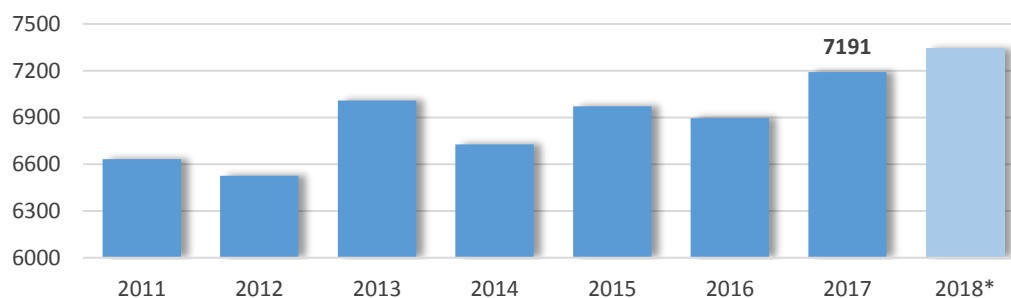

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Infrastruktura społeczna

W 2017 roku w województwie łódzkim istniało ok. 79,7 tys. mieszkań komunalnych będących w zasobach gmin. Od roku 2015 ich liczba spadła o ok. 6%. Mieszkania socjalne stanowiły około 9% spośród mieszkań komunalnych w województwie łódzkim (ok. 7,2 tys. lokali), przy czym od roku 2011 zasób mieszkań socjalnych powiększył się o 559 mieszkań (ok. 8%).

Rysunek 22. Liczba mieszkań socjalnych (lokali) w województwie łódzkim w latach 2011-2017 oraz prognoza na rok 2018

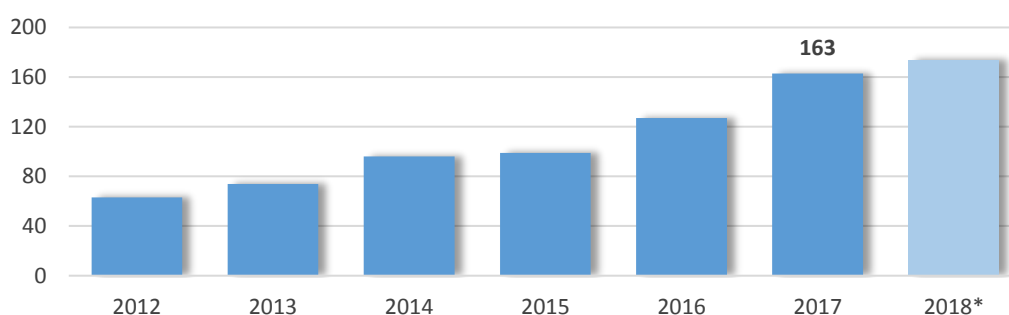

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS (lata 2011-2016) oraz danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok (lata 2017 – 2018).

Na mieszkanie socjalne oczekiwało w 2017 roku ok. 8,2 tys. osób. Liczba ta wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 4 %. W województwie łódzkim widoczna jest zatem potrzeba dalszego zwiększania liczby mieszkań socjalnych. Przewidywania na rok 2018 wskazują, że liczba lokali socjalnych powinna zwiększyć się o kolejne 153 mieszkania w stosunku do stanu z roku 2017.

Liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim wzrosła w latach 2012-2017 ponad dwukrotnie. W 2017 roku w województwie działały 163 placówek tego typu dysponujących 6 066 miejscami. W placówkach tych w ciągu 2017 roku przebywało łącznie ponad 9,3 tysiąca dzieci. Jednocześnie, w 2017 roku miejsca w żłobku, oddziale żłobkowym lub klubie dziecięcym nie przyznano nadal ponad 1,1 tys. dzieci – ponad 18% dzieci więcej niż w roku poprzednim. Dla 602 przypadków wskazano, że powodem odmowy był brak wolnych miejsc w żłobkach.

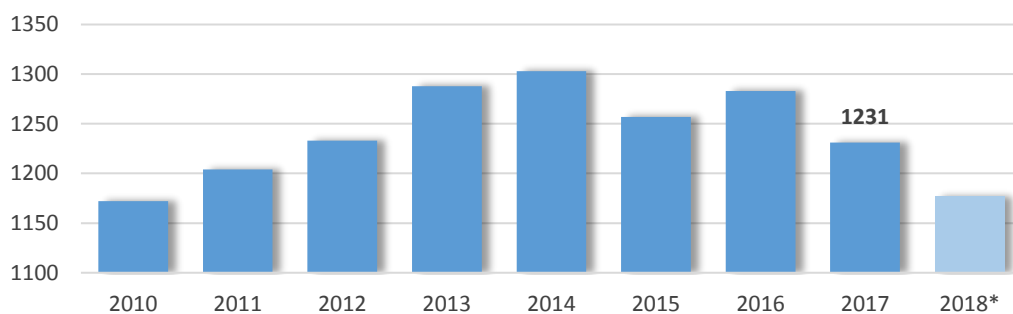
Rysunek 23. Łączna liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim w latach 2012-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS (lata 2012-2016) oraz danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok (lata 2017-2018).

Liczba przedszkoli w województwie łódzkim ulegała w latach 2010-2014 stopniowemu zwiększeniu, przy czym trend wzrostowy został zahamowany w roku 2015, kiedy to ich liczba zmniejszyła się o 3,5% w porównaniu z rokiem poprzednim. Spadek ten dotyczył w szczególności liczby oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. W 2016 roku znów odnotowano wzrost liczby przedszkoli. W 2017 roku ponownie nastąpił spadek liczby jednostek (o ok. 4,1% w por. z 2016 r.) do 1 231 przedszkoli. Prognozy wskazują na dalszy spadek liczby przedszkoli w kolejnym roku. W roku badania, w przedszkolach istniało ok. 77,6 tys. miejsc. Mimo to w całym województwie łódzkim miejsca w przedszkolu nie przyznano 387 dzieciom, z czego jako powody odmów wskazywano m.in. meldunek dziecka poza gminą (23 odmowy) oraz brak wolnych miejsc (19 odmów). Liczba dzieci, którym nie przyznano miejsca w przedszkolu zmniejszyła się w odniesieniu do roku 2016 o prawie 70%.

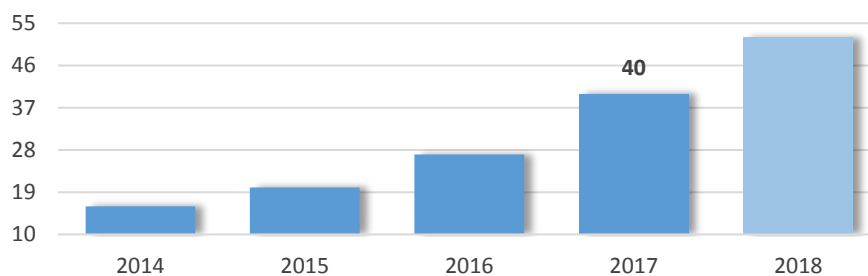
Rysunek 24. Liczba przedszkoli¹⁵ w województwie łódzkim w latach 2010-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS (lata 2010-2016) oraz danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok (lata 2017-2018).

W 2017 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 40 opiekunów dziennych do dzieci, będących inną (poza żłobkiem) formą instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3, mającą na celu umożliwienie zorganizowania fachowej opieki nad małymi dziećmi np. w gminach wiejskich (gdzie zamieszkuje niewielka liczba dzieci) lub w dzielnicach dużych miast, pozbawionych rozbudowanej infrastruktury, na zasadzie pomocy sąsiedzkiej. Ich liczba systematycznie wzrasta – od 2015 roku zwiększyła się ona o 24 opiekunów. Zgodnie z przewidywaniami liczba tych instytucji będzie ulegać dalszemu zwiększeniu – liczba opiekunów dziennych do dzieci ma wzrosnąć w 2018 roku o 12 osób.

Rysunek 25. Liczba opiekunów dziennych do dzieci w latach 2015-2017 oraz prognoza na rok 2018

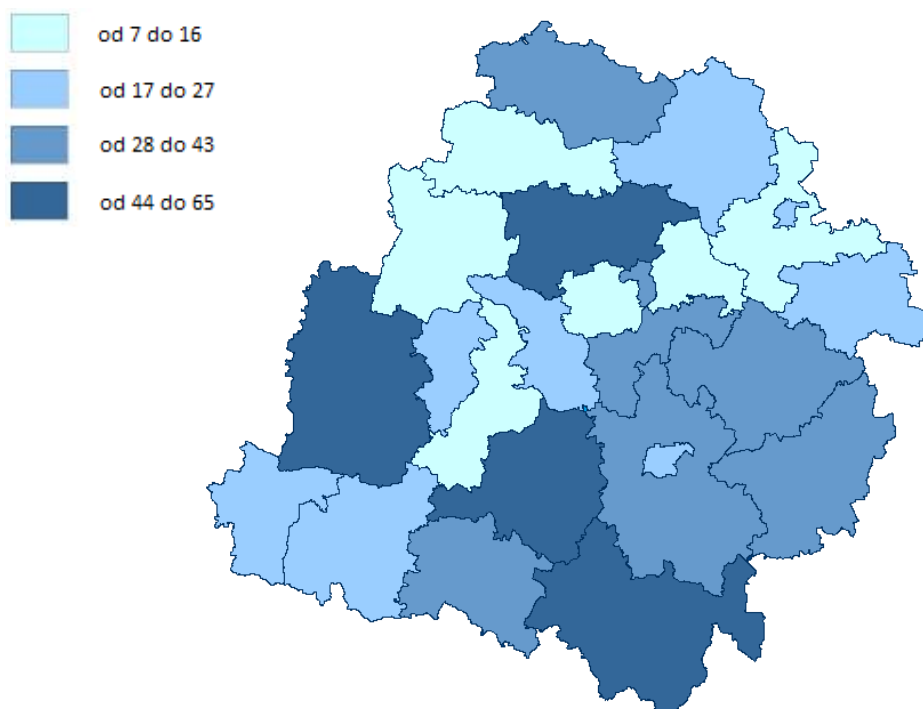

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W 2017 roku w województwie łódzkim istniały łącznie 663 świetlice i kluby dla dzieci i młodzieży, co stanowi liczbę o 15 placówek większą niż w roku 2016. Największą liczbę świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży odnotowano w 2017 roku w powiecie radomszczańskim (65) oraz zgierskim (62), natomiast najmniejszą (7) – w powiecie brzezińskim.

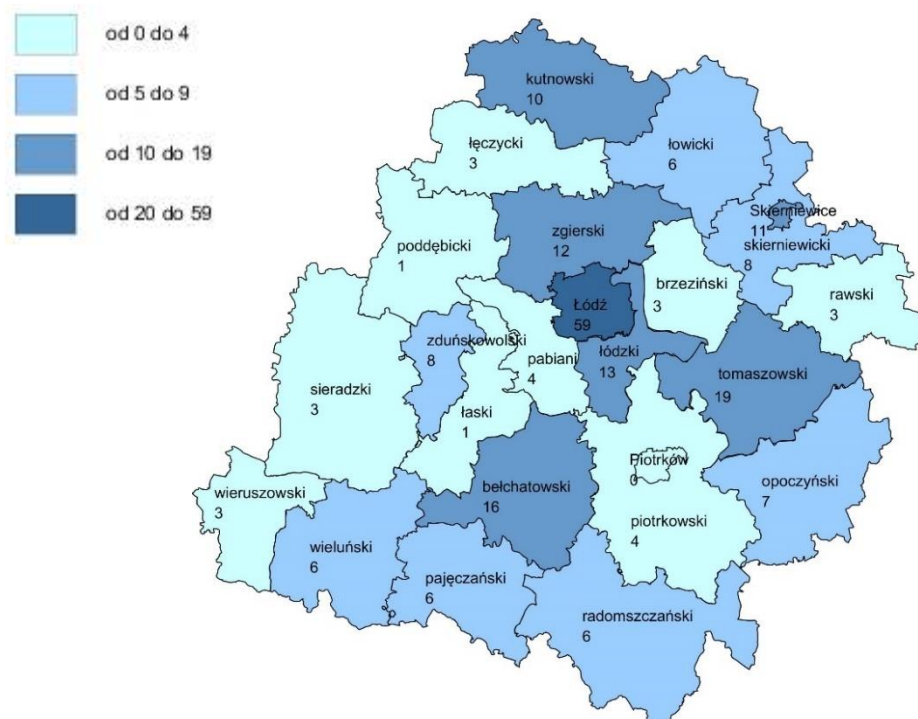
¹⁵ łącznie z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach podstawowych, zespołami wychowania przedszkolnego oraz punktami przedszkolnymi (cały okres) oraz przedszkolami specjalnymi (lata 2010-2016).

Rysunek 26. Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Rysunek 27. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów systematycznie wzrasta. W 2017 roku odnotowano istnienie 212 takich placówek, co stanowi wzrost o 14% w stosunku do roku 2015 (186 jednostek) oraz nieznaczny wzrost (o 6 jednostek) w stosunku do roku 2016. Największa liczba miejsc spotkań dla seniorów w 2017 roku występowała w Łodzi (59), a także w powiatach: tomaszowskim (19), bełchatowskim (16), łódzkim wschodnim (13). Powiaty łaski i poddębicki dysponowały zaledwie 1 takim miejscem, natomiast w Piotrkowie Trybunalskim nie odnotowano żadnego klubu dla seniorów.

W 2017 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 15 hospicjów. Po 1 hospicjum funkcjonowało w dziewięciu powiatach: bełchatowskim, kutnowskim, poddębickim, rawskim, sieradzkim, tomaszowskim, zduńskowolskim, zgierskim oraz w Skierniewicach, 2 w powiecie pabianickim i 4 w Łodzi.

W województwie łódzkim istnieje jeden ośrodek dla cudzoziemców. Mieści się on w Grotnikach koło Łodzi¹⁶.

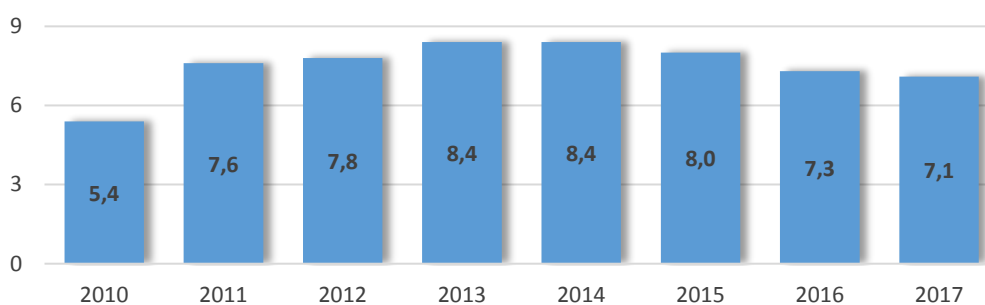
¹⁶ Opracowano na podstawie: <https://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (15.05.2018).

III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA

1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie oferują mieszkańcom bardzo szerokie wsparcie. Obok wsparcia udzielanego na podstawie decyzji administracyjnej udzielają one wsparcia bez konieczności wydawania takiej decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W województwie łódzkim w 2016 roku z **pomocy i wsparcia** oferowanego przez OPS i PCPR, przyznawanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji¹⁷, **skorzystało łącznie 174 845 osób**¹⁸, co stanowi blisko 7,1% ogółu ludności województwa łódzkiego. Tego rodzaju wsparcia w ośrodkach pomocy społecznej udzielono blisko 96,4 tys. mieszkańców, natomiast w ramach zadań powiatowych – blisko 78,5 tys. klientów PCPR i MOPR. Jednocześnie należy podkreślić, że w roku 2017 po raz kolejny (podobnie, jak rok wcześniej) zaobserwowano spadek udziału korzystających z pomocy społecznej (o około 0,2 p. proc. w stosunku do roku 2016).

Rysunek 28. Udział (w %) korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności województwa łódzkiego w latach 2010-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

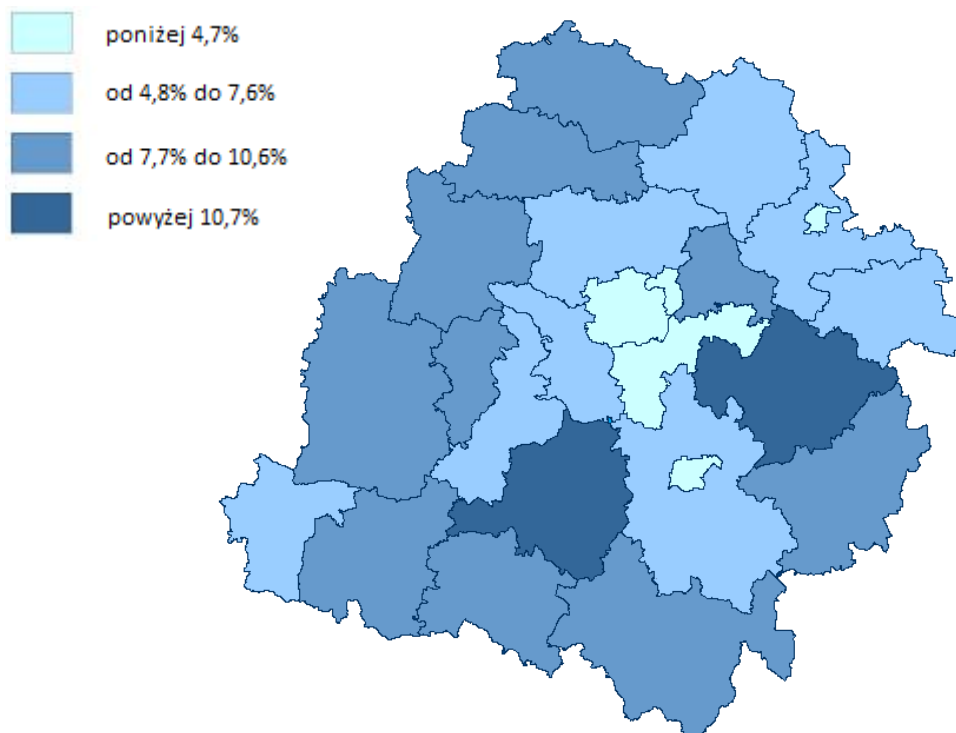
Skala korzystania z pomocy społecznej różni się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Najkorzystniejsza sytuacja pod tym względem w 2017 roku miała miejsce (podobnie, jak rok wcześniej) w Skierniewicach, gdzie osoby objęte wsparciem z pomocy społecznej stanowiły zaledwie 3,3% mieszkańców, a także w Łodzi (4,3%), Piotrkowie Trybunalskim (4,4%) oraz powiecie łódzkim wschodnim (4,6%). Zdecydowanie najmniej korzystną sytuację obserwowano w powiecie bełchatowskim, w którym w 2017 roku pomocą społeczną objętych było ponad 18% ogółu mieszkańców, a także w powiecie tomaszowskim (11%). Należy dodać, iż w zdecydowanej większości powiatów odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej obniżył się w stosunku do roku poprzedniego lub pozostał na zbliżonym poziomie, przy czym największe spadki obserwowano w powiecie

¹⁷ Ujęte zostały również osoby objęte wyłącznie pracą socjalną, poradnictwem specjalistycznym oraz skierowane do domów pomocy społecznej, osoby objęte wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych, a także osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (np. niepełnosprawni, dzieci z rodzin zastępczych, usamodzielniani wychowankowie).

¹⁸ Liczba ta obrazuje rzeczywistą liczbę osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych (zleconych i własnych) bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania. Obejmuje pomoc udzieloną na podstawie ustawy o pomocy społecznej, pieczy zastępczej oraz innych przepisów.

kutnowskim (spadek o 1,7 p. proc. do 8,8% w roku 2017), poddębickim (spadek o 1,5 p. proc., do 8,9% w roku 2017) oraz sieradzkim (spadek o 1,2 p. proc., do 8,1% w roku 2017). Największy wzrost udziału osób otrzymujących pomoc i wsparcie odnotowano natomiast w powiecie pajęczańskim (o 3,6 p. proc. do 10,3% w roku 2017) oraz bełchatowskim (1,9 p. proc.).

Rysunek 29. Udział osób korzystających z pomocy i wsparcia w ogólnej ludności powiatów w województwie łódzkim w 2017 roku

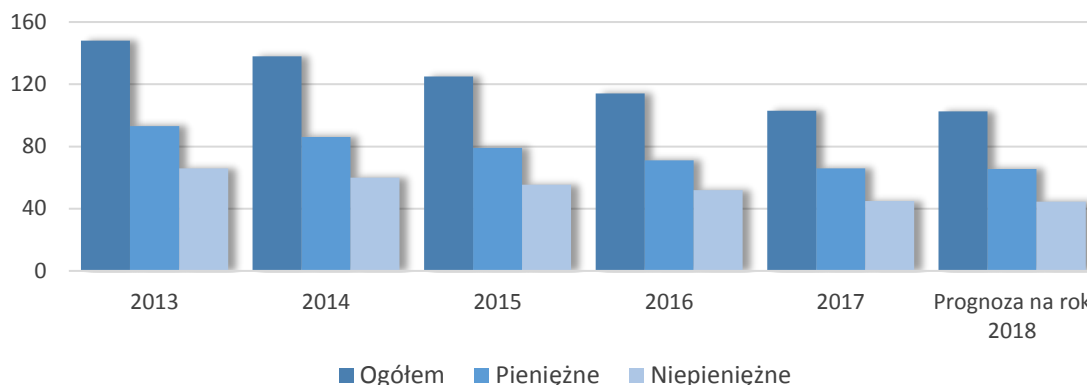
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Jednocześnie w 2017 roku pomocą w formie świadczeń (przyznawanych na podstawie decyzji administracyjnej oraz bez decyzji)¹⁹ objęto niewiele ponad 72,3 tys. rodzin liczących łącznie 153,7 tys. osób. Z kolei łączna **liczba osób**, którym w 2017 roku **przyznane zostało świadczenie z pomocy społecznej wyłącznie na podstawie decyzji administracyjnej** wyniosła w województwie łódzkim blisko 103 tys. osób²⁰ (niespełna 59% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia). Należy podkreślić, że liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu zmniejszeniu – w roku 2017 w porównaniu z rokiem 2013 liczba osób z przyznaniem świadczenia zmniejszyła się łącznie o około 45 tys. osób. W roku 2018 przewidywana jest względna stabilizacja liczby osób, którym przyznane zostanie świadczenie z pomocy społecznej.

¹⁹ Świadczenia przyznane jedynie na podstawie ustawy o pomocy społecznej, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

²⁰ Świadczenia przyznane jedynie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 30. Liczba osób (w tys.), którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej w latach 2013-2017 oraz prognoza na rok 2018

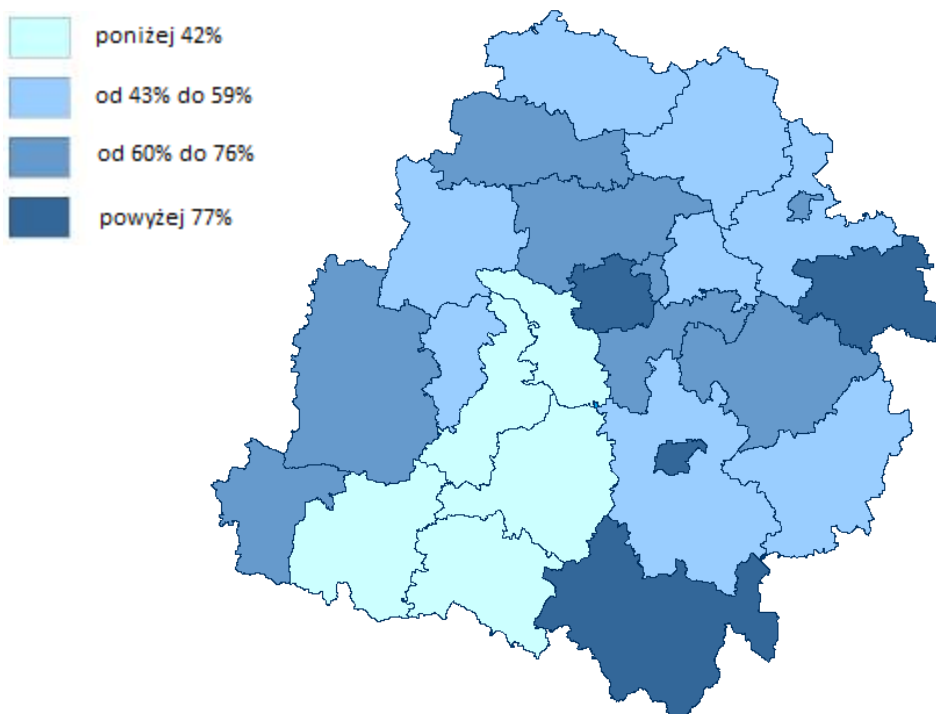
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Najbardziej rozpowszechnioną formą wsparcia w województwie łódzkim, zarówno w roku oceny, jak i w poprzednich latach, były **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły **64% ogółu osób, którym przyznano świadczenie** (około 1 punkt procentowy więcej niż w latach poprzednich). Jednocześnie warto podkreślić, iż pobieranie świadczenia w formie pieniężnej nie wyklucza jednoczesnego korzystania ze wsparcia w innej (niepieniężnej) formie. Ze świadczeń **niepieniężnych** w 2017 roku korzystało niespełna **44%** wszystkich osób otrzymujących pomoc w formie świadczeń (spadek o 2 p. proc. w stosunku do roku 2016). W roku 2018 przewidywane jest utrzymanie obecnej struktury świadczeniobiorców.

Porównanie wskaźników pomocy pieniężnej i niepieniężnej w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na poziomie gmin, miast na prawach powiatu oraz powiatów wskazuje, że pomoc w postaci świadczeń pieniężnych w największym zakresie udzielana była przez miejskie ośrodki pomocy rodzinie (69% objętych świadczeniami otrzymywała świadczenia pieniężne) oraz w ośrodkach pomocy społecznej (ponad 62%), natomiast świadczenia niepieniężne w największym stopniu udzielane przez powiatowe centra pomocy rodzinie (blisko 44% korzystających ze świadczeń niepieniężnych w tych jednostkach).

Liczba mieszkańców, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej w stosunku do łącznej liczby osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego różni się od średniej dla całego województwa odnotowanej w 2017 roku (59%). Największy odsetek tych osób odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (88%), Łodzi (82%) oraz w powiecie radomszczańskim i rawskim (78%), natomiast najmniejszy w powiecie wieluńskim (31%) i bełchatowskim (26%).

Rysunek 31. Udział osób, którym przyznano świadczenie w liczbie osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w powiatach w 2017 roku

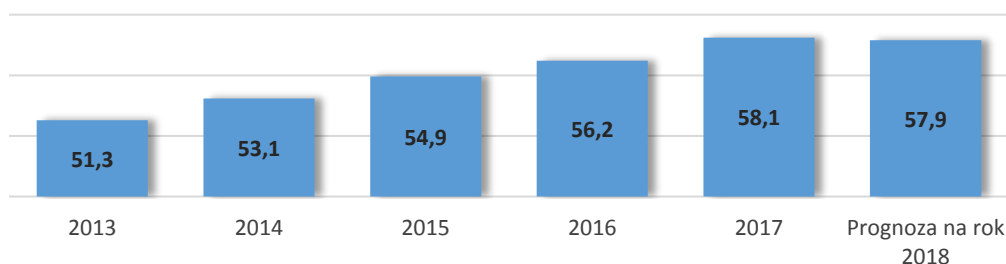

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Jednocześnie, największy odsetek ludności otrzymującej świadczenia objęty świadczeniami pieniężnymi odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (77%) oraz w Łodzi (67%) i powiecie bełchatowskim (66%), najniższy zaś w powiecie sieradzkim (32%). Z kolei osób otrzymujących wsparcie w postaci świadczeń pozafinansowych najwięcej było w powiecie poddębickim (65%), a najmniej – w Piotrkowie Trybunalskim (28%).

Jedną z niepokojących tendencji utrzymujących się w strukturze osób korzystających z systemu pomocy społecznej w województwie łódzkim jest **długotrwałe pozostawanie w systemie świadczeń**. W roku 2017 udział osób długotrwałe korzystających ze świadczeń w całej populacji osób, którym przyznawane są świadczenia wyniósł 58,1%, co stanowi wzrost o 2 p. proc. w stosunku do roku 2016 i 3,3 p. proc. w stosunku do roku 2015.

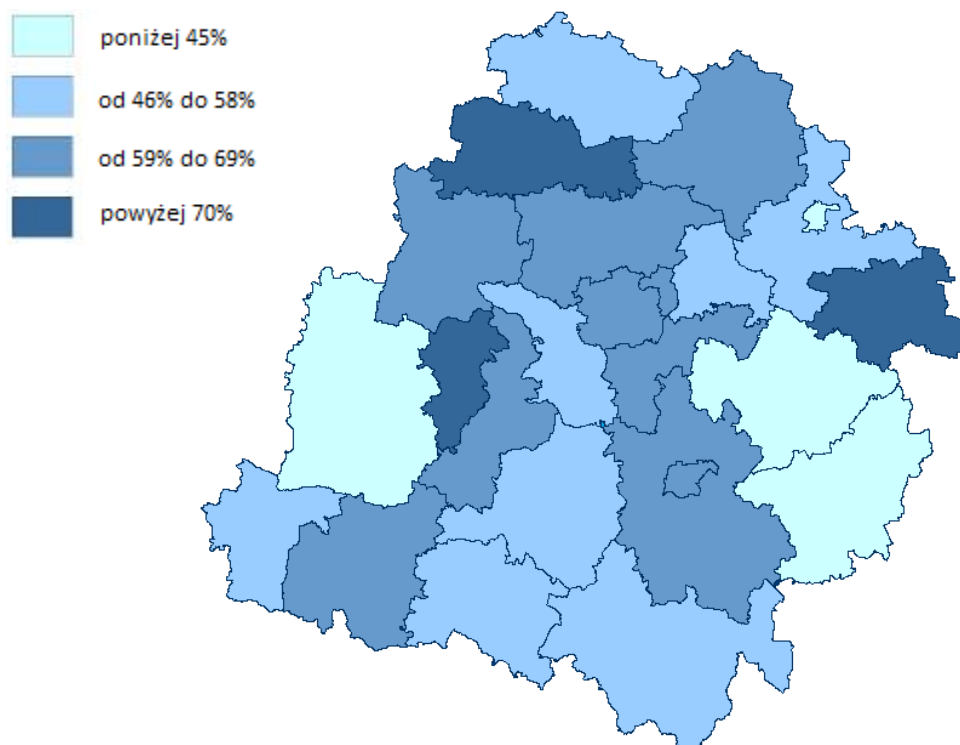
Rysunek 32. Udział (w %) osób długotrwałe korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2013-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Jednocześnie osoby długotrwale korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w większości powiatów województwa łódzkiego stanowią ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział takich osób odnotowano w powiecie rawskim (81,5%), łęczyckim (77,2%) oraz zduńskowolskim (70,2%), natomiast najmniejszy udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej stanowili świadczeniobiorcy z powiatu sieradzkiego (36%) oraz ze Skierniewic (35%).

Rysunek 33. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Powody udzielenia pomocy i wsparcia

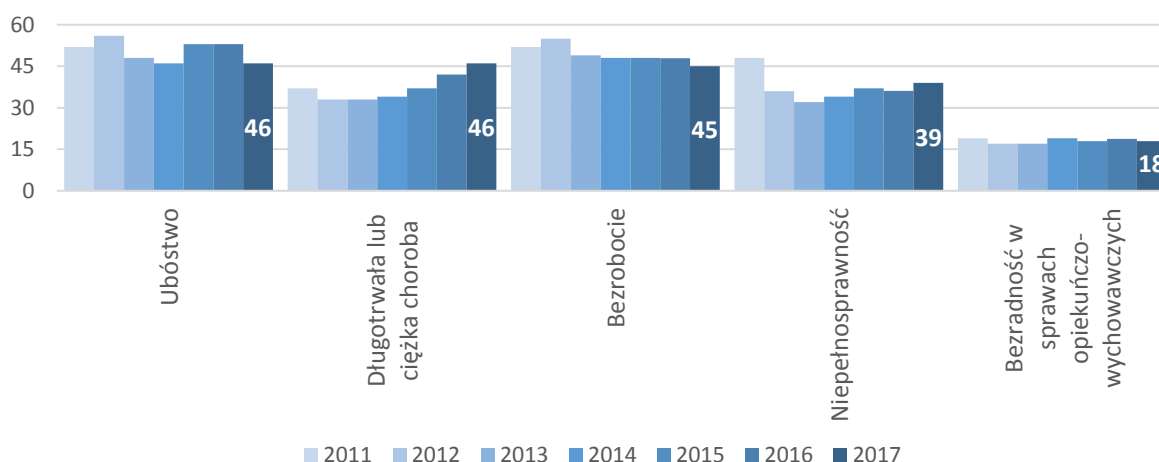
Do najczęstszych powodów udzielania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2017 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) należały: ubóstwo oraz długotrwała lub ciężka choroba (w obu przypadkach pomocy udzielono 46% rodzin, którym przyznano świadczenie²¹), bezrobocie (45,5%), niepełnosprawność (39%) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (18%). Inne, rzadziej występujące powody udzielania wsparcia to potrzeba ochrony macierzyństwa (9,2%), alkoholizm (8,5%), bezdomność (2,6%) oraz przemoc w rodzinie (1,7%).

Analiza zmian w zakresie powodów udzielenia pomocy i wsparcia wskazuje na wyraźne zmniejszenie się udziału rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na ubóstwo (spadek o 7 p. proc. w stosunku do roku 2016) oraz bezrobocie (spadek o 3 p. proc.). Wzrósł natomiast odsetek rodzin wspieranych ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę (wzrost o 4 p.

²¹ Podane wartości nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jedna rodzina mogła zostać objęta pomocą z kilku powodów.

proc. w stosunku do roku 2016) oraz niepełnosprawność (wzrost o 3 p. proc.). Udział rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego pozostaje na względnie stałym poziomie.

Rysunek 34. Główne powody udzielenia pomocy i wsparcia rodzinom w województwie łódzkim w latach 2011 - 2017²² (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Sytuacja w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego pod względem powodów udzielania pomocy społecznej jest bardzo zróżnicowana:

- pomocy z powodu ubóstwa w 2017 roku najczęściej udzielano rodzinom zamieszkującym powiat brzeziński (73% rodzin otrzymało pomoc i wsparcie z tego tytułu), łódzki wschodni (65%) oraz Piotrków Trybunalski (69% rodzin), natomiast najrzadziej – rodzinom w powiecie łowickim (22%), rawskim (26%) oraz tomaszowskim (28%);
- długotrwała lub ciężka choroba stanowiła najczęstszy powód przyznawania świadczeń w powiecie bełchatowskim (66% rodzin wspartych z tego tytułu) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (65%) i Łodzi (60%), najrzadszy zaś w powiecie kutnowskim (26%) i łowickim (19%);
- niepełnosprawność była jednym z najczęstszych powodów korzystania z pomocy i wsparcia w powiecie wierszowskim i tomaszowskim (odsetki rodzin korzystających z pomocy z tego tytułu wynosiły odpowiednio 47% i 44%), natomiast powód ten najrzadziej pojawiał się wśród rodzin w powiecie sieradzkim i łęczyckim (po 26%);
- bezrobocie stanowiło jeden z najczęstszych powodów udzielenia pomocy i wsparcia w 2017 roku w Piotrkowie Trybunalskim (55%) oraz w powiecie łęczyckim i w Łodzi (53%). Relatywnie najrzadziej z pomocy z tego tytułu korzystali mieszkańcy powiatu łowickiego i rawskiego (odpowiednio: 21% i 18%);
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego najczęściej wsparcie otrzymywały rodziny w powiecie brzezińskim (38%) oraz zduńskowolskim (28%), a najrzadziej – w powiecie łowickim (9%) i łęczyckim (8%).

²² Kategorie na wykresie uporządkowane malejąco na podstawie wartości z roku 2017.

Jednocześnie niektóre z problemów stanowiących relatywnie rzadkie powody udzielania wsparcia w skali całego województwa były wyraźnie zauważalne wśród korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach:

- pomoc z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa była udzielana stosunkowo dużej części rodzin objętych wsparciem w powiecie skierniewickim (20%), opoczyńskim (19%) oraz poddębickim (18%),
- częściej niż w innych powiatach pomocy z powodu alkoholizmu udzielano w Skierniewicach (wsparcia z tego tytułu udzielono 21% rodzin objętych pomocą), powiecie skierniewickim (17%) oraz powiecie zduńskowolskim (19%);
- wsparcia z tytułu przemocy udzielono największej części rodzin objętych wsparciem w Skierniewicach (11%) oraz w powiecie opoczyńskim (8%) i piotrkowskim (5%);
- relatywnie częściej niż w innych powiatach wsparcia z powodu bezdomności udzielano w powiecie zduńskowolskim (4,2%) oraz pabianickim (4%).

2. Świadczenia z pomocy społecznej

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na pieniężne i niepieniężne. Świadczenia te udzielane są przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego – ośrodki pomocy społecznej (gminne oraz miejskie), a także miejskie ośrodki pomocy rodzinie realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Świadczeniem pieniężnym, którego w 2017 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób był zasiłek celowy²³ – objęto nim 77,6% świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne (o niecałe 2 p. proc. mniej niż w 2016 roku). W dalszej kolejności należy wskazać zasiłek okresowy (44,4% świadczeniobiorców; spadek o 2,5 p. proc. w porównaniu z rokiem 2016), a następnie zasiłek stały (24,5%; wzrost o 1,5 p. proc. w stosunku do roku 2016). Najmniej znaczącą pozycję wśród zasiłków stanowiły zasiłki przyznawane niezależnie od dochodu.

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w województwie łódzkim w 2017 roku

	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Udział w ogóle osób pobierających świadczenia pieniężne*	Liczba świadczeń	Kwota świadczeń w tys. złotych
Zasiłek stały	16 126	24,5%	158 574	79 700
Zasiłek okresowy	29 232	44,4%	183 157	55 299
Zasiłek celowy	51 104	77,6%	-	51 786
Zasiłki przyznawane niezależnie od dochodu	34	-	-	70

*Odsetki nie sumują się do 100% z uwagi na fakt, iż świadczeniobiorcy mogą mieć przyznany więcej niż jeden zasiłek.

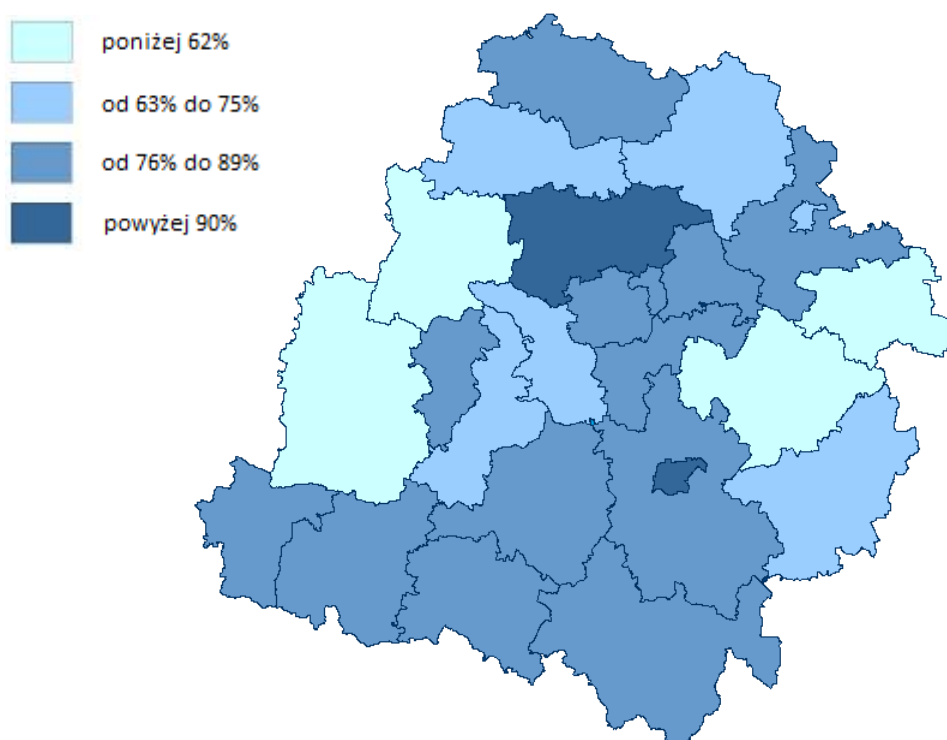
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

²³ Zasiłek celowy może być przyznany w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

W 2017 roku **zasiłek celowy** (przyznawany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej) przyznano niewiele ponad 51,1 tys. osób, a łączna kwota świadczeń wyniosła niespełna 52 mln zł. Znaczącą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, którymi objęto blisko 72% osób pobierających zasiłek celowy i w ramach których udzielono blisko 211 tys. świadczeń na łączną kwotę ponad 33,7 mln zł.

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców z przyznanym zasiłkiem celowym odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim oraz w powiecie zgierskim (odpowiednio 94% i 90%), natomiast najmniejszy – w powiecie rawskim (jedynie 42% świadczeniobiorców korzystało z zasiłków celowych).

Rysunek 35. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek celowy w ogóle świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne w powiatach w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Średnia wysokość zasiłku celowego na osobę w 2017 roku w całym województwie łódzkim wyniosła 1 013 zł, przy czym najwyższe wartości odnotowano w gminie Witonia oraz Świnice Warckie w powiecie łęczyckim (odpowiednio: blisko 4 tys. zł oraz 2,4 tys. zł) oraz w gminie Uniejów w powiecie poddębickim (ponad 2,3 tys. zł), najniższe zaś w gminach: Rusiec (powiat bełchatowski) – 314 zł oraz Mniszków (powiat opoczyński) – 319 zł.

Liczba osób, którym w 2017 roku w województwie łódzkim przyznano **zasiłek okresowy** wyniosła ponad 29,2 tys. osób. Osobom tym udzielono blisko 183,2 tys. świadczeń na łączną kwotę blisko 55,3 mln zł. Zdecydowanie największą liczbę zasiłków okresowych w 2017 roku przyznano **z tytułu bezrobocia** – świadczeniem objęto blisko 20,9 tys. osób (71,5% osób otrzymujących zasiłek okresowy), którym udzielono 123,6 tys. świadczeń na łączną kwotę ponad 43,3 mln zł. Drugi w kolejności był zasiłek okresowy **z tytułu niepełnosprawności**,

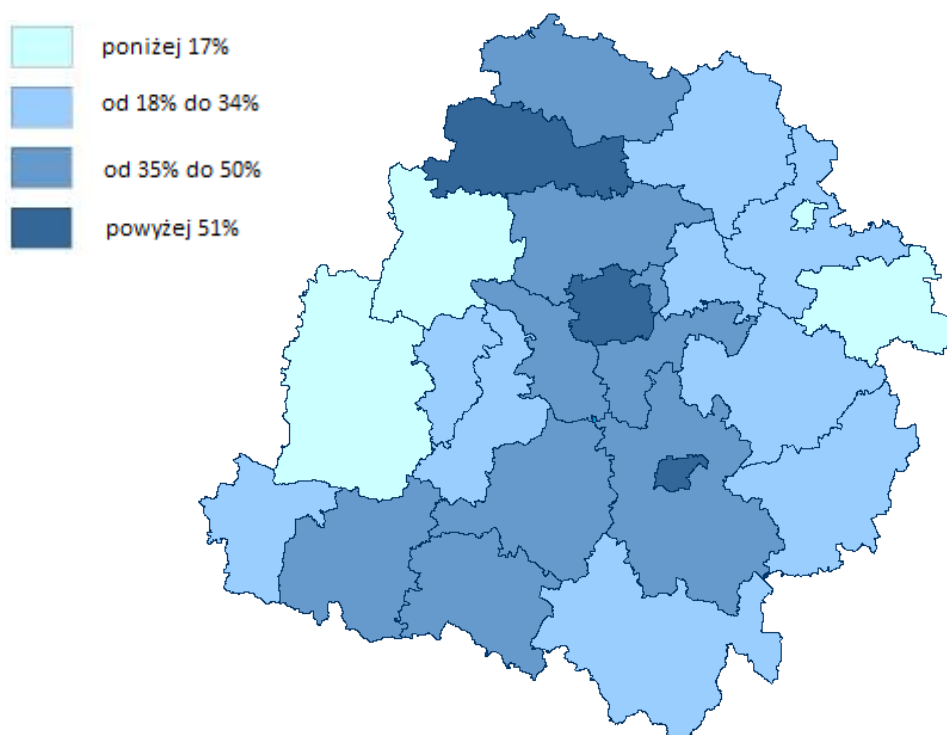
który został przyznany 5,2 tys. osób (29,2 tys. świadczeń na kwotę 3,6 mln zł), a następnie – zasiłek przyznawany z tytułu **długotrwałej choroby** (4,7 tys. osób; 16 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 3,9 mln zł).

Średnia wysokość zasiłku okresowego w 2017 roku w województwie łódzkim wyniosła 302 zł, przy czym w przypadku poszczególnych jego typów było to odpowiednio:

- zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia – 350 zł,
- zasiłek okresowy z tytułu niepełnosprawności – 124 zł,
- zasiłek okresowy z tytułu długotrwałej choroby – 246 zł.

W przekroju powiatowym zasiłki okresowe relatywnie najczęściej wypłacane były świadczeniobiorcom z Łodzi (76%), Piotrkowa Trybunalskiego (66%) oraz powiatu łęczyckiego (54%), najrzadziej zaś przyznawano je osobom pobierającym świadczenia pieniężne w powiecie sieradzkim oraz w Skierniewicach (około 13%).

Rysunek 36. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek okresowy w ogóle świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne w powiatach w 2017 roku

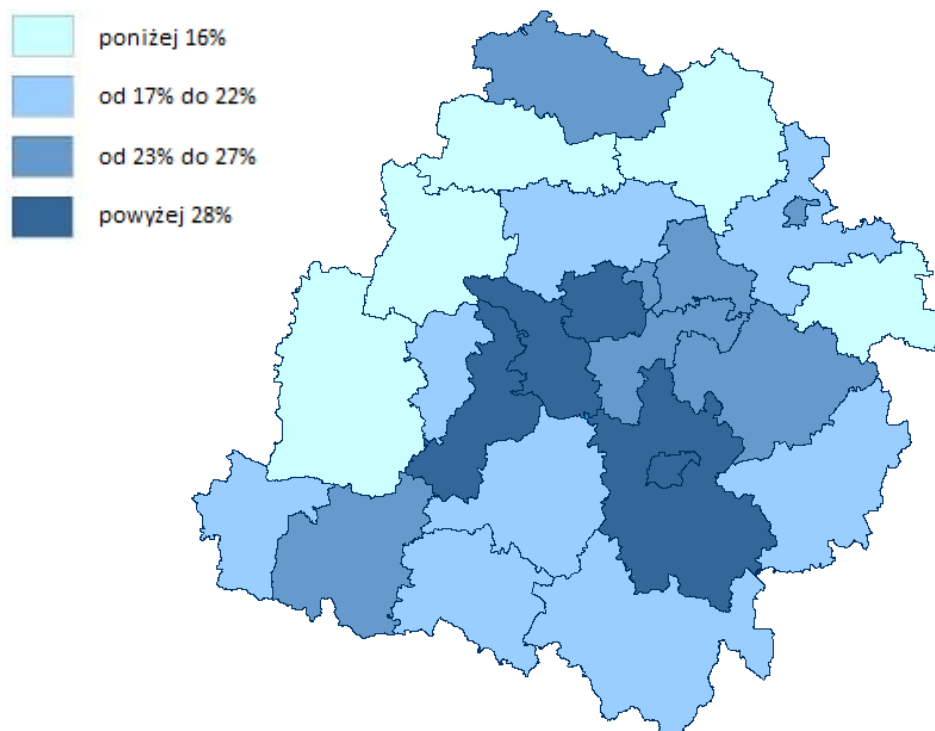
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Zasiłek stały przyznany został w 2017 roku 16 126 klientom pomocy społecznej, którym udzielono ponad 158,5 tys. świadczeń na łączną kwotę 79,7 mln zł. Zdecydowaną większość (blisko 84%) zasiłków stałych udzielonych w 2017 roku stanowiły zasiłki dla osób samotnie gospodarujących (przyznano je 13,5 tys. osób), podczas gdy zasiłkiem dla osoby w rodzinie objęto niewiele ponad 2,7 tys. osób. Jednocześnie, średnia wysokość zasiłku stałego dla osób samotnie gospodarujących w województwie łódzkim w 2017 roku wyniosła 535 zł, natomiast dla osoby w rodzinie – 325 zł.

Najwyższe odsetki świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek stały w ogóle osób pobierających świadczenia pieniężne w 2017 roku odnotowano w Łodzi i Piotrkowie

Trybunalskim (odpowiednio 33% i 30%) oraz w powiecie pabianickim (30%), piotrkowskim oraz łaskim (po 28%), najniższy zaś w powiecie łowickim (14% świadczeniobiorców z przyznanym zasiłkiem stałym) oraz poddębickim (13%).

Rysunek 37. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek stały w ogóle świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne w powiatach w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi)²⁴

Świadczenia niepieniężne stanowią usługi pomocy społecznej oferowane przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego.

Istotną pozycją w ramach świadczeń niepieniężnych jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku**. Świadczenie to przyznawane jest głównie w ramach programu wieloletniego "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania", którego celem jest udzielenie wsparcia gminom w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym w zakresie dożywiania dzieci oraz zapewnienia posiłku osobom jego pozbawionym, ze szczególnym uwzględnieniem osób z terenów wiejskich i z obszarów objętych wysokim poziomem bezrobocia.

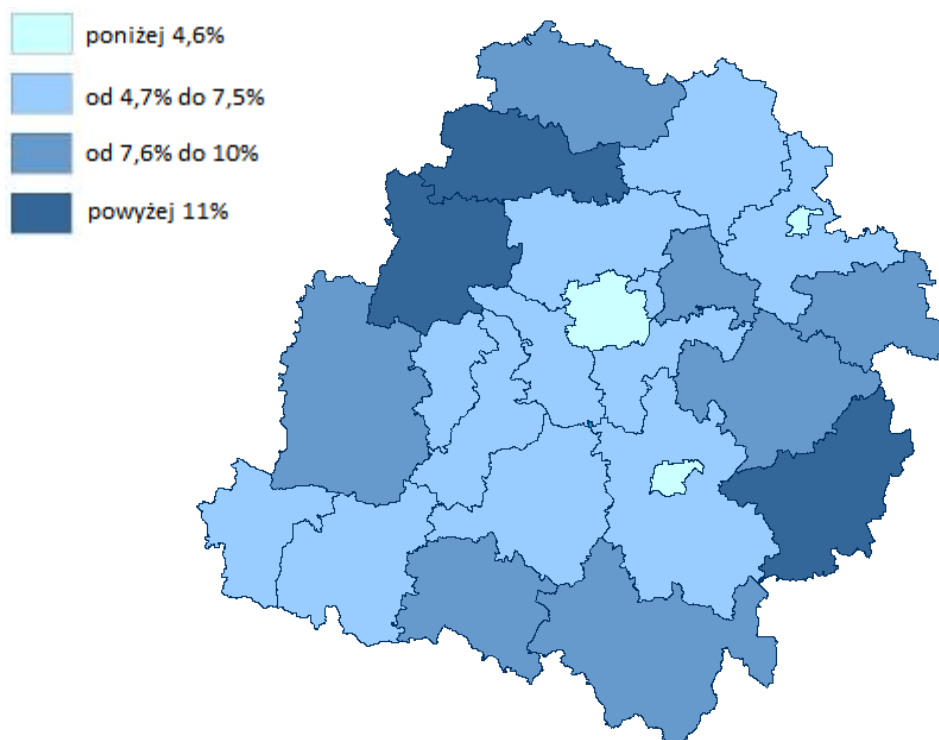
Z danych pozyskanych z ośrodków pomocy społecznej wynika, iż w województwie łódzkim w roku oceny wsparciem w formie posiłku objęto 32 tys. osób (71,3% osób korzystających

²⁴ Do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej należą również m.in. usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi te zostały szerzej omówione w rozdziale 3. poświęconym różnym rodzajom usług z pomocy społecznej (podrozdział 3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze).

z usług pomocy społecznej), co stanowi wartość o ponad 6 tys. osób mniejszą niż w roku 2016. Osobom tym udzielono w 2017 roku niewiele ponad 4,1 mln świadczeń na łączną kwotę ponad 18,2 mln zł. Jednocześnie we wszystkich powiatach z darmowego posiłku skorzystała ponad połowa osób otrzymujących świadczenia niepieniężne, przy czym największy odsetek tych osób odnotowano w powiecie skierniewickim oraz brzezińskim (niemal wszyscy korzystający z usług), natomiast najniższy – w Skierniewicach (51,5%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim, powiecie radomszczańskim i tomaszowskim (54%).

Zdecydowanie największą grupą wśród osób otrzymujących pomoc w formie posiłku są dzieci – w 2017 roku wsparciem w tej formie objęto blisko 28 tys. dzieci (ponad 87% wszystkich osób, którym zapewniono darmowy posiłek). Należy jednocześnie zauważyć, iż **dzieci objęte wsparciem w postaci posiłku stanowiły 6,7% ogółu osób w wieku poniżej 18 lat** zamieszkujących województwo łódzkie (wzrost o 1,4 p. proc. w stosunku do wartości tego udziału odnotowanej w roku 2016), przy czym widoczne jest wyraźne zróżnicowanie tego odsetka w poszczególnych powiatach województwa. W 2017 roku relatywnie najrzadziej z darmowych posiłków korzystały dzieci z terenu miast na prawach powiatu oraz z powiatów zlokalizowanych w centralnej części województwa, częściej zaś pomocą w tej formie obejmowano dzieci zamieszkujące powiaty ościenne (w szczególności poddębicki, łęczycki oraz opoczyński).

Rysunek 38. Udział (w %) dzieci korzystających z darmowego posiłku w ogóle osób w wieku poniżej 18 lat w powiatach w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Kolejną formą świadczenia niepieniężnego jest **odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej**. Do wnoszenia opłaty zobowiązana jest gmina, z terenu której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej, a jej wysokość stanowi różnicę między średnim

kosztem utrzymania w DPS a opłatami wnoszonymi przez mieszkańca domu i/lub jego małżonka, zstępnych lub wstępnych. W 2017 roku w województwie łódzkim powyższe świadczenie przyznane zostało blisko 4,8 tys. osób (10,6% wszystkich osób, którym udzielono świadczenia niepieniężnego). W roku oceny udzielono blisko 46,8 tys. świadczeń na łączną kwotę blisko 100,2 mln zł. W przekroju powiatowym największy odsetek osób, którym samorzady opłaciły pobyt w domu pomocy społecznej w ogóle korzystających ze świadczeń niepieniężnych odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (34%), a także w Łodzi (19%), najniższy zaś w powiatach: poddębickim, opoczyńskim, sieradzkim, radomszczańskim oraz skierniewickim (między 4% a 5%).

Kolejne trzy typy świadczeń niepieniężnych, tj. wsparcie w formie schronienia, zapewnienie ubrania oraz sprawienie pogrzebu udzielane były stosunkowo rzadko.

Z pomocy w formie **schronienia** w województwie łódzkim w 2017 roku skorzystało łącznie **713 osób** (1,6% osób, którym udzielono świadczeń niepieniężnych), którym udzielono niewiele ponad 116 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 2,4 mln zł. Relatywnie najwięcej osób korzystających z tej formy wsparcia w stosunku do wszystkich świadczeniobiorców otrzymujących świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej obserwowano w powiecie kutnowskim (11,5%; 217 osób), w Piotrkowie Trybunalskim (8,3%; 68 osób) oraz w powiecie zduńskowolskim (blisko 5% świadczeniobiorców; 53 osoby), zaś najmniej – w powiatach: bełchatowskim, łowickim, pabianickim, rawskim oraz tomaszowskim. Wsparcia w formie schronienia w 2017 roku nie udzielono jedynie w dwóch miastach na prawie powiatu – Łodzi oraz Skierniewicach.

Pomoc w postaci **sprawienia pogrzebu** przyznana została 484 osobom, przy czym wsparciem tym objęto głównie świadczeniobiorców z Łodzi (blisko 3%; 286 osób), natomiast z pomocy w formie **zapewnienia ubrania** skorzystało w województwie łódzkim jedynie 17 osób (znacznym spadkiem w porównaniu do roku 2016 – 150 osób), z czego większość (12 osób) to osoby korzystające z usług pomocy społecznej w powiecie zgierskim.

Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Gminy (OPS) i miasta na prawach powiatu (MOPR), a w przypadku świadczenia integracyjnego dla uczestników CIS – również powiaty (PCPR), oferują mieszkańcom szereg innych rodzajów pomocy i świadczeń niż wymienione wyżej świadczenia pieniężne i niepieniężne.

W grupie świadczeń **skierowanych do rodzin** znajdują się:

- świadczenie wychowawcze,
- zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych, w tym jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia się dziecka,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- świadczenie z funduszu alimentacyjnego,
- stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne.

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie w wysokości 500 zł miesięcznie przysługuje matce,

ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie (lub również pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin o niskich dochodach)²⁵, a także rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (tzw. dodatek wychowawczy) oraz prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia.

Tabela 2. Świadczenie wychowawcze i jego odpowiedniki w pieczy zastępczej w województwie łódzkim w 2017 roku

	Liczba rodzin/placówek pobierających świadczenie	Kwota świadczeń w tys. złotych
Świadczenie wychowawcze	175 502	1 426 696
Dodatek wychowawczy (rodzinna piecza zastępcza), w tym:	2 456	19 469
dla rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem	1 605	11 736
dla rodzin zastępczych niezawodowych	682	4 808
dla rodzin zastępczych zawodowych	140	1 896
dla prowadzących rodzinne domy dziecka	33	1 025
Dodatek do zryczałtowanej kwoty na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego	19	709

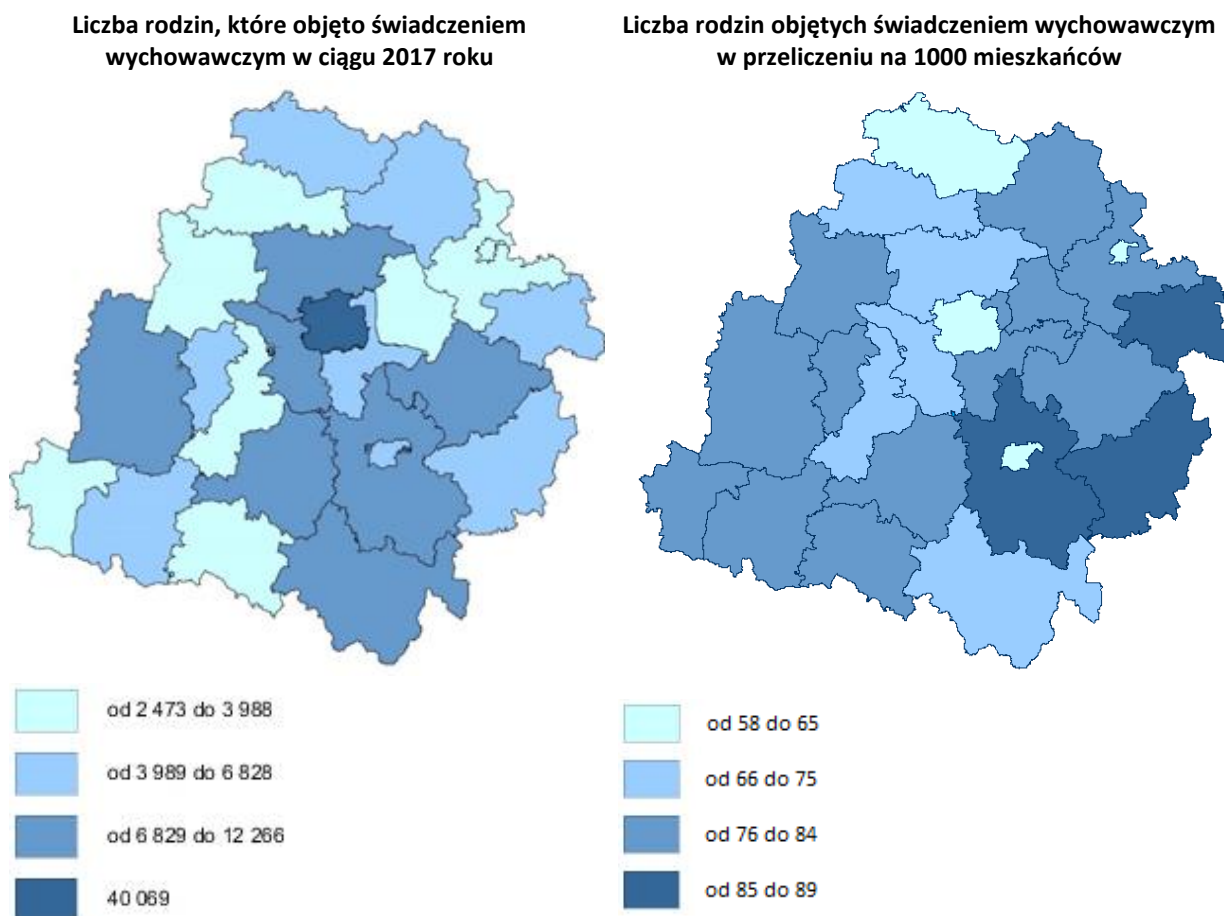
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W 2017 roku w województwie łódzkim na wypłatę świadczeń wychowawczych oraz dodatków w wysokości świadczenia wychowawczego w pieczy zastępczej przeznaczono łącznie ponad 1 466,3 mln zł. Wsparciem w tej postaci objęto 175,5 tys. rodzin z terenu województwa łódzkiego (kwota świadczeń w wysokości blisko 1 426,7 mln zł), a także ponad 1,6 tys. rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem (ponad 11,7 mln zł), 682 rodziny zastępcze niezawodowe (4,8 mln zł), 140 rodzin zastępczych zawodowych (blisko 1,9 mln zł) i 33 rodzinne domy dziecka (niewiele ponad 1 mln zł).

W 2017 roku świadczenie wychowawcze wypłacono największej liczbie rodzin w Łodzi (blisko 41 tys. rodzin; 281 mln zł) oraz w powiecie zgierskim (blisko 12,3 tys. osób; ponad 93,3 mln zł). Najmniej rodzin pobierających świadczenie wychowawcze odnotowano natomiast w powiecie brzezińskim, poddębickim i skierniewickim (od między 2,5 a 3 tys. rodzin). Jednocześnie zaobserwować można wyraźne zróżnicowanie skali, w jakiej świadczenie to trafia do mieszkańców poszczególnych powiatów. W 2017 roku w największym stopniu wsparciem w tej formie objęto rodziny zamieszkujące powiat opoczyński, piotrkowski i rawski – świadczenie wychowawcze wypłacano tam średnio w ciągu 2017 roku od 85 do 89 rodzinom w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Stosunkowo najrzadziej świadczenie wychowawcze wypłacane było natomiast mieszkańcom trzech miast na prawach powiatu oraz mieszkańcom powiatu kutnowskiego (od 58 do 65 rodzin na 1000 mieszkańców).

²⁵ Szczegółowe objaśnienia zamieszczono w słowniczku na końcu dokumentu.

Rysunek 39. Liczba rodzin objętych świadczeniem wychowawczym w ujęciu bezwzględnym (lewa mapa) oraz w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (prawa mapa) w powiatach w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Inne świadczenia kierowane do rodzin, które są przyznawane stosunkowo często, stanowią **zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych** przysługujące rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka bądź osobie uczącej się, które mają na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Przyznanie zasiłku rodzinnego jest zależne od uzyskiwanego dochodu. W okresie od 1 listopada 2015 roku do 31 października 2017 roku **zasiłek rodzinny** przysługiwał, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekroczył kwoty 674 zł lub kwoty 764 zł, gdy członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne. **Od 1 listopada 2017 roku** powyższe kwoty zostały zwiększone do odpowiednio: 754 zł i 844 zł. Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki, m.in. z tytułu urodzenia dziecka, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego oraz podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania²⁶.

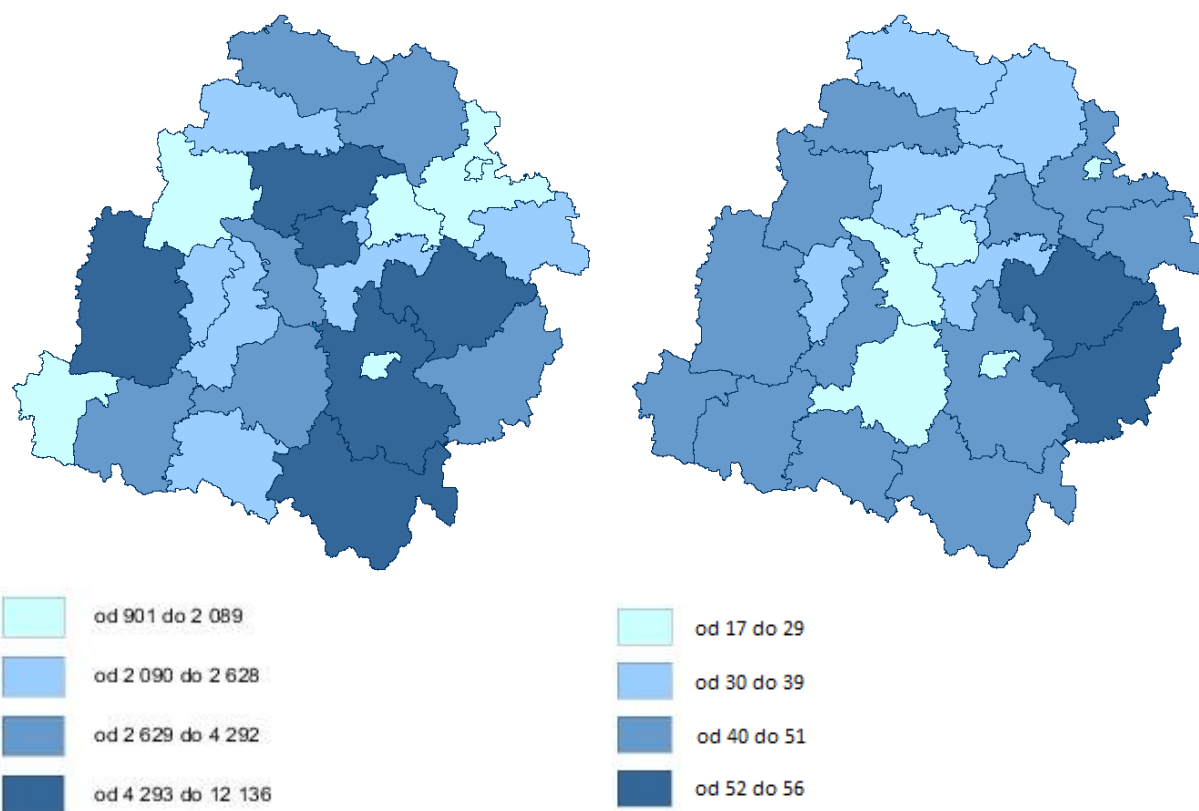
²⁶ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5, 9, 11a, 12a, 13, 15; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny

W 2017 roku w województwie łódzkim z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków rodzinnych skorzystało łącznie niewiele ponad 84,1 tys. rodzin (o blisko 2,4 tys. rodzin mniej niż w roku 2016). Kwota przeznaczona w roku oceny na wypłacenie zasiłków rodzinnych i dodatków do nich w województwie łódzkim wyniosła ponad 289 mln zł. Ponadto, w ramach świadczeń wypłacono blisko 9,4 tys. jednorazowych dodatków z tytułu urodzenia się dziecka (o około 0,5 tys. mniej niż rok wcześniej). W roku 2018 przewidywane jest wzrost liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków do 87,5 tys. rodzin.

Rysunek 40. Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków w ujęciu bezwzględnym (lewa mapa) oraz w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (prawa mapa) w powiatach w 2017 roku

Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków

Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

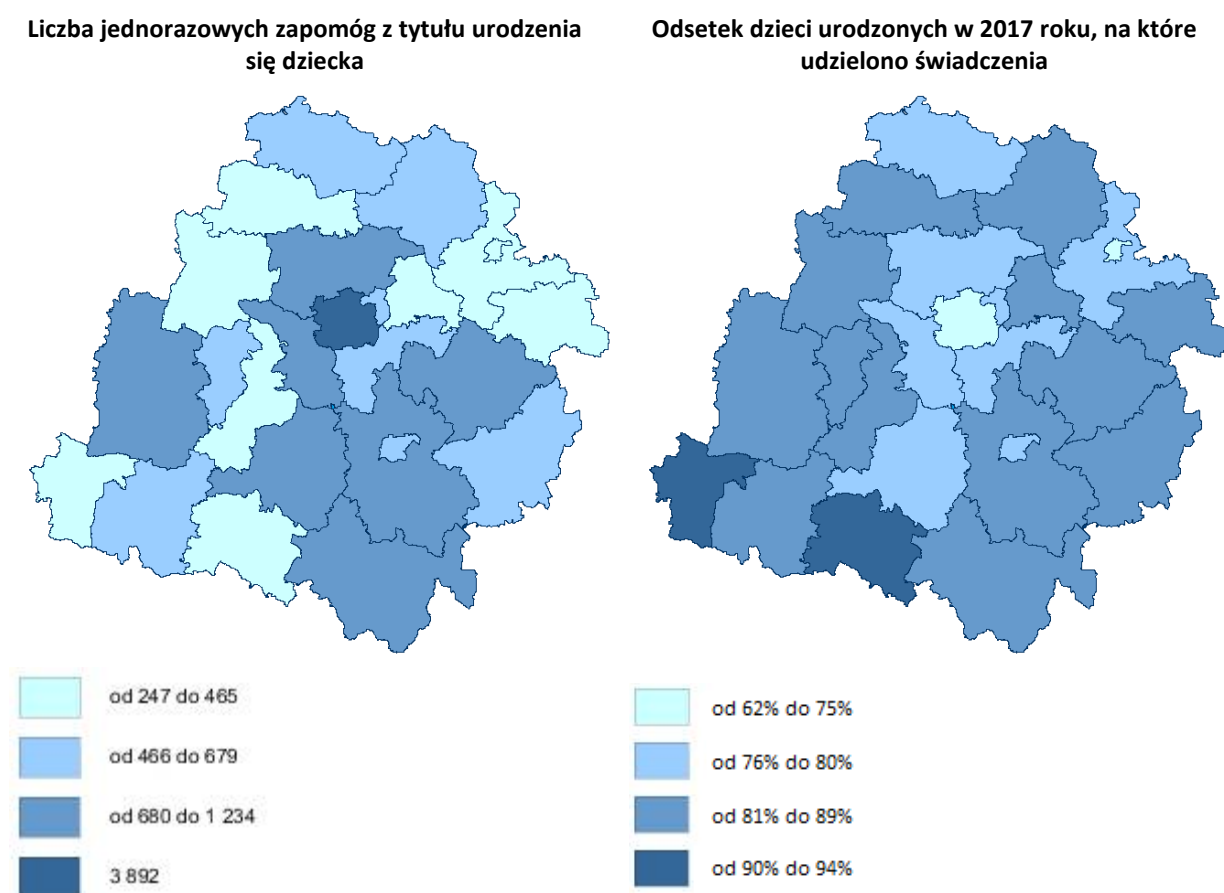
Największa liczba rodzin korzystała z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków rodzinnych w 2017 roku w Łodzi – ponad 12,1 tys. rodzin (o około 500 rodzin więcej niż w roku 2016; kwota świadczeń w wysokości 44,4 mln zł), a także w powiatach tomaszowskim (6,5 tys. rodzin; wzrost o 1 tys. osób w stosunku do stanu z roku 2016), sieradzkim (ponad 5,8 tys.; bez zmian), zgierskim (5,3 tys. rodzin; nieznaczny spadek w porównaniu z rokiem 2016) oraz radomszczańskim (5,2 tys.; bez zmian). Najmniejsza liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne występowała natomiast w Skierniewicach (około 900 rodzin) oraz w powiecie

zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna(Dz.U. 2015, poz. 1238).

skierniewickim (ponad 1,5 tys.) i brzezińskim (1,4 tys. rodzin). Porównanie skali korzystania z tego rodzaju wsparcia przez mieszkańców poszczególnych powiatów województwa łódzkiego wskazuje natomiast, że w największym stopniu świadczeniem w postaci zasiłków rodzinnych i dodatków do nich objęto rodziny zamieszkujące powiat opoczyński (zasiłki pobierało średnio 56 rodzin na 1000 mieszkańców powiatu) oraz tomaszowski (średnio 55 rodzin), w najmniejszym zaś rodziny z terenu Łodzi oraz Skierniewic (średnio 18-19 rodzin).

Kolejnym świadczeniem z omawianej grupy jest **jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka**²⁷ w wysokości 1000 zł na jedno dziecko, przysługująca matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo faktycznemu dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 1922 zł²⁸.

Rysunek 41. Liczba jednorazowych zapomóg z tytułu urodzenia się dziecka w ujęciu bezwzględnym (lewa mapa) oraz w przeliczeniu na liczbę urodzeń żywych w powiatach w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W 2017 roku w województwie łódzkim udzielono ponad 18,3 tys. jednorazowych zapomóg z tytułu urodzenia się dziecka (spadek o niewiele ponad 0,5 tys. w stosunku do roku 2016

²⁷ Świadczenie to jest niezależne od zasiłku rodzinnego, tzn. nie jest tożsame z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka.

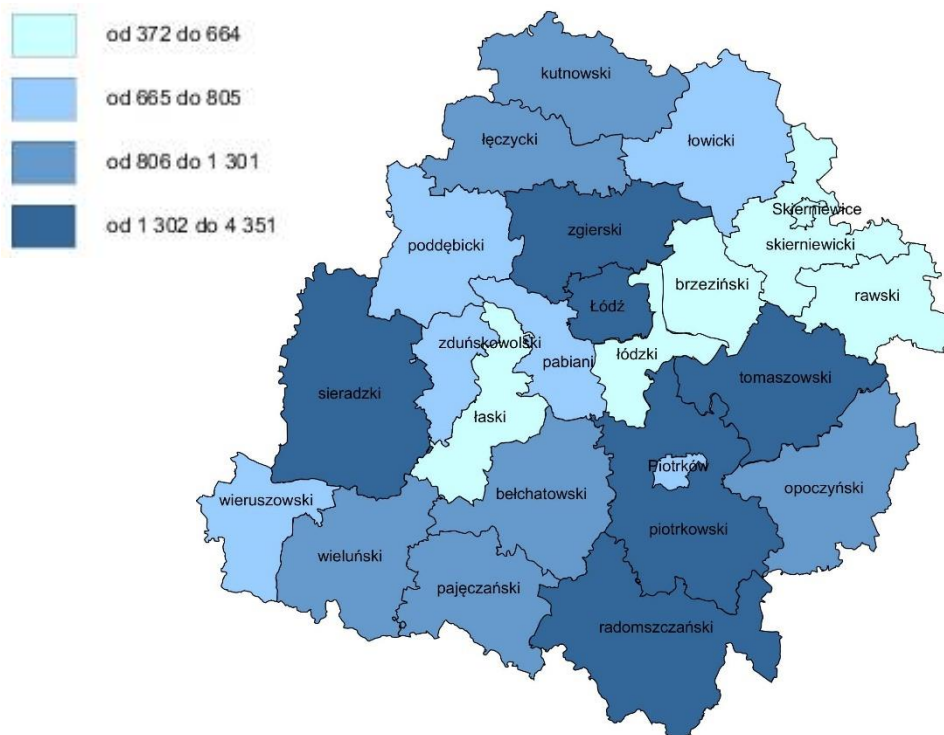
²⁸ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 15b.

i o niespełna 1,1 tys. w stosunku do roku 2015), przy czym najwięcej z nich przyznano mieszkańcom Łodzi (blisko 3,9 tys.) oraz powiatu zgierskiego (niespełna 1,3 tys.) i sieradzkiego (niewiele ponad 1 tys. świadczeń), zaś najmniej – mieszkańcom powiatu brzezińskiego (247) oraz skierniewickiego (319). Odnosząc liczbę udzielonych świadczeń do liczby urodzeń żywych odnotowanych w województwie łódzkim należy stwierdzić, iż do skorzystania z powyższego świadczenia uprawnieni byli rodzice/opiekunowie 77% dzieci urodzonych w 2017 roku. Jednocześnie stosunkowo największej liczby świadczeń udzielono na dzieci urodzone w powiecie wieruszowskim (94% dzieci objętych świadczeniem) oraz pajęczańskim (93%), zaś najmniejszej na dzieci urodzone w Łodzi (62%) oraz Skierniewicach (69%).

Wśród świadczeń kierowanych do rodzin znajdują się również **stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne** przyznawane uczącym się dzieciom i młodzieży, które stanowią formę pomocy materialnej dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej i życiowej. Udzielanie tych świadczeń ma na celu wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów, słuchaczy i wychowanków oraz poprawę dostępności kształcenia na wyższych poziomach edukacji dla dzieci i młodzieży z uboższych środowisk.

W 2017 roku w województwie łódzkim stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne przyznano blisko 28,2 tys. osób, a ich łączna kwota wyniosła niewiele ponad 21,9 mln zł. Jednocześnie obserwowany jest wyraźny spadek liczby osób, którym świadczenie zostało udzielone – w 2017 roku było ich o ponad 8,3 tys. mniej niż w roku 2016 i aż o 14,2 tys. mniej niż w roku 2015.

Rysunek 42. Liczba osób korzystających ze stypendiów socjalnych dla uczniów i zasiłków szkolnych w województwie łódzkim w 2017 roku

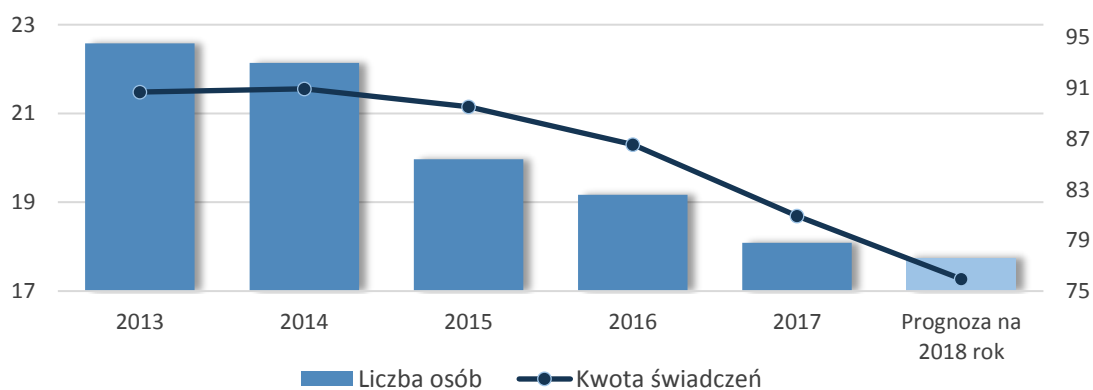

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Podobnie, jak w przypadku zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków rodzinnych, w 2017 roku największą liczbę osób korzystających ze stypendiów socjalnych dla uczniów i zasiłków szkolnych odnotowano w Łodzi oraz w powiatach tomaszowskim, sieradzkim, zgierskim, radomszczańskim i piotrkowskim.

Świadczeniem kierowanym do rodzin jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. W 2017 roku w województwie łódzkim świadczeniem z funduszu alimentacyjnego objętych było niespełna 12,5 tys. rodzin i niewiele ponad 18 tys. osób w tych rodzinach, a kwota świadczeń osiągnęła wartość niewiele około 80,9 mln złotych. Jednocześnie od 2013 roku obserwowany jest wyraźny spadek liczby osób objętych tym świadczeniem, który (zgodnie z przewidywaniami) będzie kontynuowany w roku 2018.

Rysunek 43. Liczba osób (w tys.) objętych świadczeniem alimentacyjnym (lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2013-2017 oraz prognoza na 2018 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Kolejną grupę wśród innych rodzajów pomocy i świadczeń stanowią świadczenia **kierowane do osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów**, tj.:

- Świadczenia opiekuńcze:
 - zasiłek pielęgnacyjny,
 - specjalny zasiłek opiekuńczy,
 - świadczenie pielęgnacyjne,
- Zasiłek dla opiekuna,
- Świadczenie integracyjne dla uczestników CIS.

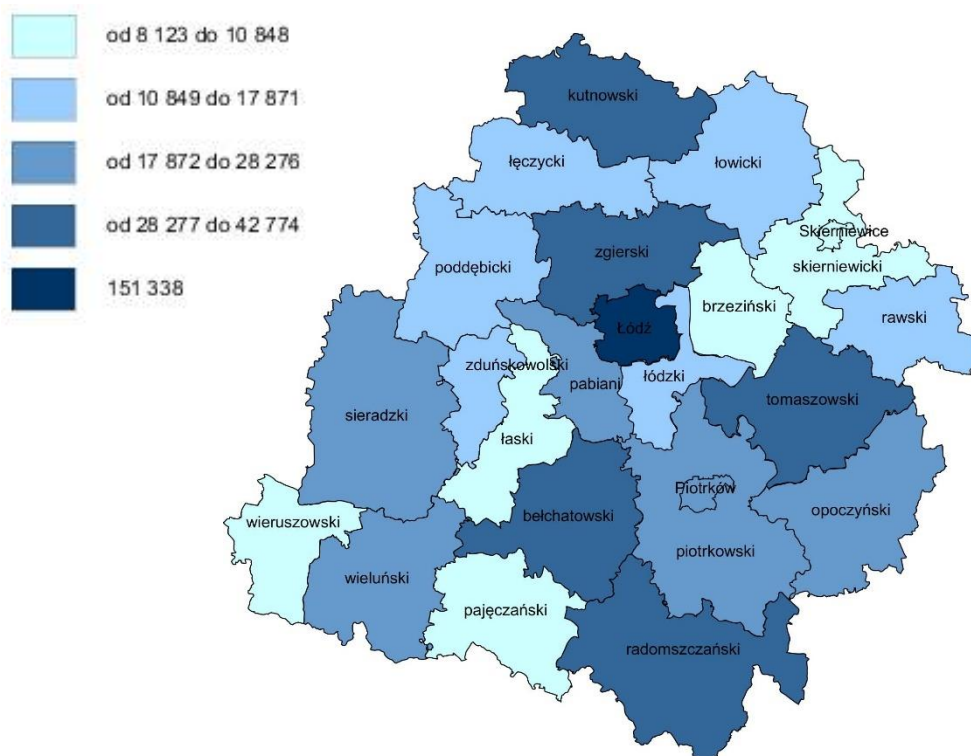
Najczęściej udzielanym w województwie łódzkim świadczeniem spośród wymienionych powyżej był **zasiłek pielęgnacyjny** przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego w 2017 roku (podobnie, jak rok wcześniej) wynosiła 153 zł miesięcznie.

Zgodnie z danymi z oceny zasobów pomocy społecznej, w 2017 roku w całym województwie łódzkim udzielono niewiele ponad 622 tys. świadczeń (o blisko 2,8 tys. więcej w porównaniu z rokiem 2016) na łączną kwotę około 95,1 mln zł (380,5 tys. zł mniej niż rok wcześniej).

W 2018 roku przewidywany jest dalszy wzrost liczby udzielanych zasiłków o ponad 5,7 tys. świadczeń na kwotę niespełna 1 mln zł.

W przekroju powiatowym najwięcej zasiłków pielęgnacyjnych zostało przyznanych w Łodzi (152,5 tys.), a także w powiecie tomaszowskim (blisko 41 tys.) i zgierskim (około 35 tys.) oraz kutnowskim (34,7 tys.), zaś najmniej – w powiatach skierniewickim (8 tys.) oraz brzezińskim (8,5 tys.).

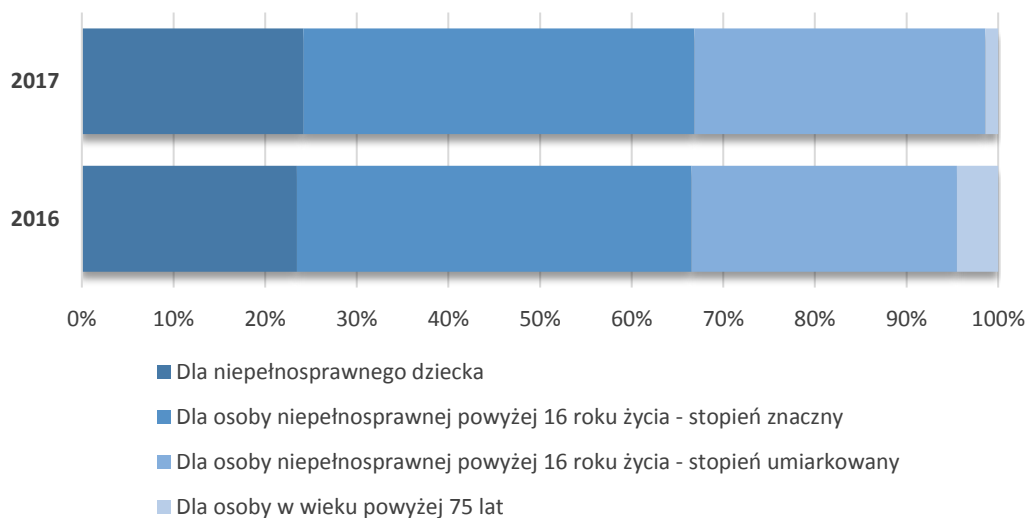
Rysunek 44. Liczba zasiłków pielęgnacyjnych przyznanych w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W strukturze zasiłków pielęgnacyjnych przyznawanych w 2017 roku w województwie łódzkim dominowały zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku powyżej 16 roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności – osobom tym (podobnie, jak rok wcześniej) udzielono blisko 43% ogółu zasiłków pielęgnacyjnych. Niespełna 32% zasiłków przyznanych zostało osobom niepełnosprawnym w wieku powyżej 16 lat o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w przypadku których niepełnosprawność powstała do ukończenia 21. roku życia (o blisko 3 p. proc. mniej niż w roku 2016), kolejne 24% – niepełnosprawnym dzieciom (23,5% w roku 2016), natomiast do osób w wieku powyżej 75 lat trafiło 1,4% wszystkich zasiłków pielęgnacyjnych (w 2016 roku stanowiły one 4%).

Rysunek 45. Struktura zasiłków pielęgnacyjnych przyznanych w województwie łódzkim w 2016 i 2017 roku według odbiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Kolejne ze świadczeń – **świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności.

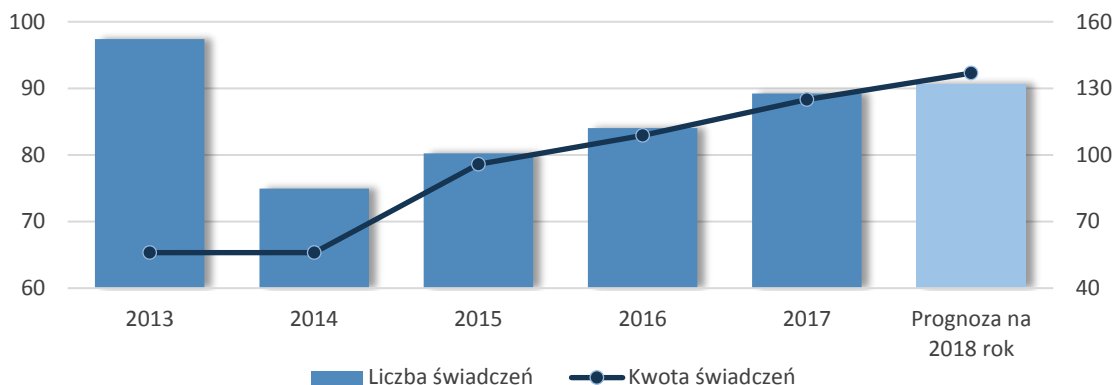
Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodów rodziny, a jego kwota podlega regularnej waloryzacji. Od 2014 roku jego wartość wzrosła z 620 zł miesięcznie (styczeń – kwiecień 2014 roku) do 1300 zł miesięcznie w roku 2016. W 2017 roku kwota świadczenia została podwyższona do 1406 zł netto, a począwszy od 1 stycznia 2018 roku jego wysokość wynosi 1477 zł²⁹.

W 2017 roku w województwie łódzkim udzielono ponad 89,2 tysięcy świadczeń pielęgnacyjnych na łączną kwotę blisko 125 mln zł. Jednocześnie liczba udzielonych świadczeń była wyższa o blisko 5,2 tysiąca w porównaniu z rokiem 2015 i niespełna 9 tysięcy w porównaniu z rokiem 2014. W roku 2016 nastąpił zatem dalszy wzrost liczby przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych po znacznym spadku tej liczby obserwowanym w roku 2014, jaki związany był ze zmianą kryteriów przyznawania świadczenia opiekunom osób niepełnosprawnych, wprowadzonych znowelizowaną w 2013 roku ustawą o świadczeniach rodzinnych³⁰. Zgodnie z przewidywaniami, w roku 2018 liczba przyznawanych świadczeń pielęgnacyjnych może ulec nieznacznemu zwiększeniu do 90,6 tysięcy. Kwota świadczeń wzrośnie natomiast o około 12 mln zł.

²⁹ Opracowano na podstawie: <https://rodzina.gov.pl/swiadczenia/swiadczenia-opiekunczce> (21.05.2018) oraz <http://www.infor.pl> (21.05.2018).

³⁰ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255); Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2013 poz. 1456).

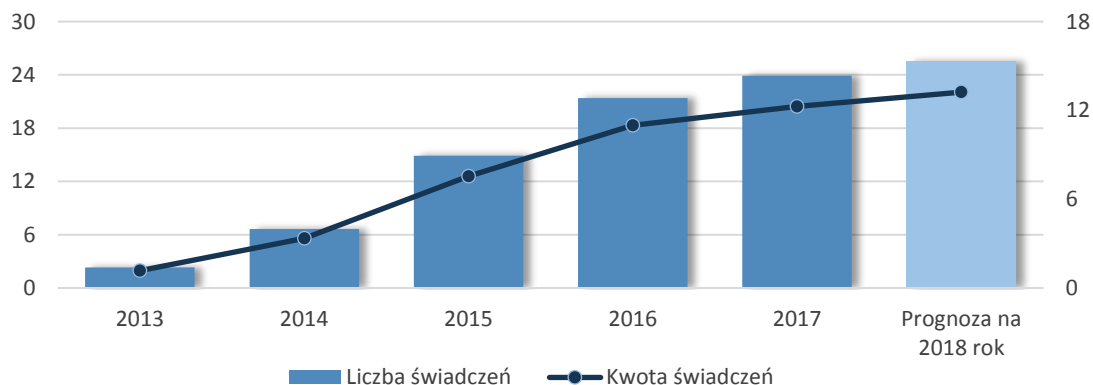
Rysunek 46. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln złotych; prawa oś) świadczeń pielęgnacyjnych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2013-2017 oraz prognoza na 2018 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Kolejnym typem świadczenia jest **specjalny zasiłek opiekuńczy** funkcjonujący od 1 stycznia 2013 roku, przyznawany osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa oraz współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub rezygnują z pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniem: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przyznanie świadczenia zależne jest od dochodu. Od 1 listopada 2015 roku wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosi 520 zł miesięcznie. W 2017 roku w województwie łódzkim odnotowano ponowny wzrost liczby udzielonych zasiłków opiekuńczych do poziomu 23,9 tys. świadczeń na łączną kwotę blisko 12,3 mln zł (wzrost o 2,5 tys. świadczeń na kwotę blisko 1,3 mln zł w porównaniu z rokiem 2016).

Rysunek 47. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln złotych; prawa oś) specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2013-2017 oraz prognoza na 2018 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Świadczeniem udzielanym w związku ze sprawowaniem opieki nad osobami niepełnosprawnymi oraz niesamodzielnymi jest również **zasiłek dla opiekuna**, którego wysokość jest taka sama, jak w przypadku specjalnego zasiłku opiekuńczego (520 zł). W 2017 roku w województwie łódzkim przyznano 15,1 tys. tych świadczeń na łączną kwotę niewiele ponad 8 mln zł. Oznacza to spadek ich liczby o 5 tys. w stosunku do roku 2016 (blisko 2,5 mln zł) oraz o 10,4 tys. w stosunku do roku 2015 (niespełna 5,4 mln zł).

Ostatnim świadczeniem skierowanym do osób z niepełnosprawnością jest **świadczenie integracyjne dla uczestników centrów integracji społecznej**. W roku 2017 w województwie łódzkim świadczeniem tym objęto zaledwie 106 osób (o 20 osób mniej niż w roku 2016), przy czym wyłącznie w dwóch gminach, na terenie których funkcjonują centra (2 w województwie) – w Łodzi (46 osób) oraz w Opocznie (60 osób). Łączna kwota świadczeń wyniosła niewiele ponad 962,5 tys. zł.

3. Usługi pomocy społecznej

3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze

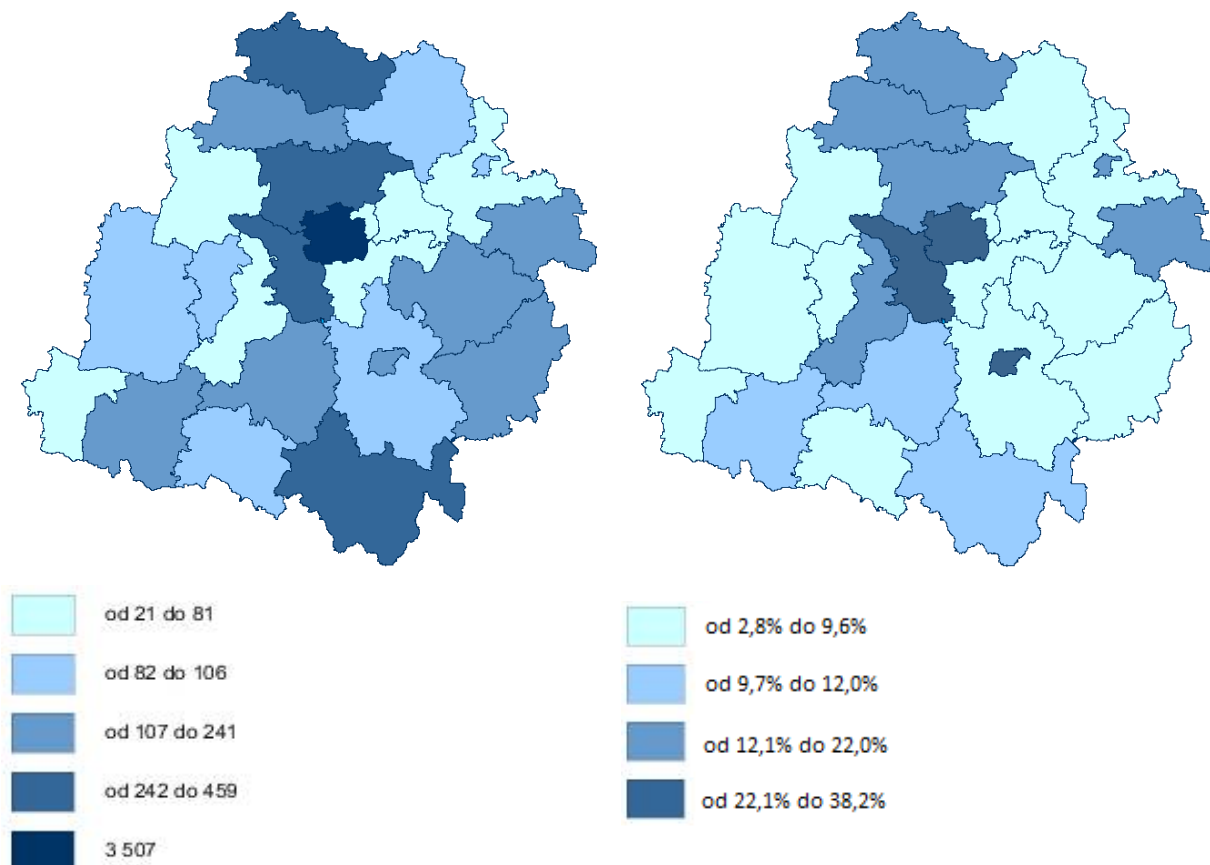
Wśród wsparcia, jakie oferują mieszkańcom ośrodki pomocy społecznej znajdują się **usługi opiekuńcze**, w tym **specjalistyczne usługi opiekuńcze** (zadanie własne gminy) stanowiące świadczenia niepieniężne kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innych przyczyn. W 2017 roku z tego rodzaju usług skorzystały łącznie **7 144 osoby (ponad 1,7 mln świadczeń na łączną kwotę 29,8 mln zł)**, a zatem objęto nimi około 16% ogółu osób, którym udzielono świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej.

W przekroju powiatowym największą liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych w 2017 roku odnotowano w Łodzi (objęto nimi blisko 3,5 tys. osób; o 275 osoby mniej niż w roku 2016), a także w powiecie zgierskim (459 osób; o 33 więcej), pabianickim (442; bez większych zmian) oraz radomszczańskim (384 osoby; o 16 mniej), natomiast najmniej osób skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim (21 osób) oraz wieruszowskim (30 osób). Jednocześnie w największym stopniu tym rodzajem wsparcia objęto świadczeniobiorców w Łodzi – z usług opiekuńczych korzystało tu 38,2% wszystkich osób otrzymujących świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej – oraz w Piotrkowie Trybunalskim (około 37%) i w powiecie pabianickim (27,7%). Stosunkowo najrzadziej z usług opiekuńczych korzystali świadczeniobiorcy z powiatu skierniewickiego i wieruszowskiego (3,8% ogółu pobierających świadczenia niepieniężne) oraz z powiatu tomaszowskiego i sieradzkiego (około 2,8%-2,9%).

Rysunek 48. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych oraz ich udział w ogóle osób pobierających świadczenia niepieniężne województwie łódzkim w 2017 roku

Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych

Udział osób korzystających z usług opiekuńczych w ogóle pobierających świadczenia niepieniężne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Zdecydowanie mniej osób skorzystało ze **specjalistycznych usług opiekuńczych** – w 2017 roku objęto nimi zaledwie 151 mieszkańców województwa łódzkiego (o 20 osób mniej niż w roku 2016), którym udzielono ponad 18,1 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 539 tys. zł. Usługi te świadczone na terenie trzech powiatów, w tym dwóch ziemskich (bełchatowskiego – 74 osoby i kutnowskiego – 21 osób) oraz w jednym mieście na prawach powiatu (Łódź – 49 osób).

Jedną z grup odbiorców usług opiekuńczych i specjalistycznych opiekuńczych są osoby w wieku poprodukcyjnym. Wskaźnik obrazujący odsetek mieszkańców województwa łódzkiego w wieku poprodukcyjnym objętych pomocą w tej formie jest jednak znikomy – w 2017 roku wyniósł on 1% (około 5,8 tys. osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z usług opiekuńczych), co stanowi wartość niewiele mniejszą od odnotowanej w 2016 roku (1,1%). Relatywnie najczęściej usługami opiekuńczymi i specjalistycznymi opiekuńczymi obejmowano osoby w wieku poprodukcyjnym mieszkające w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim oraz na terenie powiatu rawskiego (1,6% mieszkańców w tym wieku; w przypadku powiatu

rawskiego w największym stopniu usługi te świadczone starszym mieszkańcom Białej Rawskiej – 3%) oraz w powiecie radomszczańskim (około 1,5% wszystkich mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, najwięcej w gminie Masłowice – 3,6% oraz Kobieles Wielkie – 2,7%). Stosunkowo wysoki odsetek osób w wieku po 60/65 roku życia objętych usługami opiekuńczymi odnotowano również w Łęczycy (2,8%), Kleszczowie w powiecie bełchatowskim (2,6%), Sulmierzycach w powiecie pajęczańskim (2,3%) oraz w Krośniewicach i Dąbrowicach w powiecie kutnowskim (2%).

Kolejną formą wsparcia są **specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi**, których organizacja i świadczenie w miejscu zamieszkania należy do zadań zleconych gminy z zakresu administracji rządowej. Przeznaczone są one dla osób chorujących psychicznie (wykazujących zaburzenia psychotyczne), upośledzonych umysłowo oraz osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

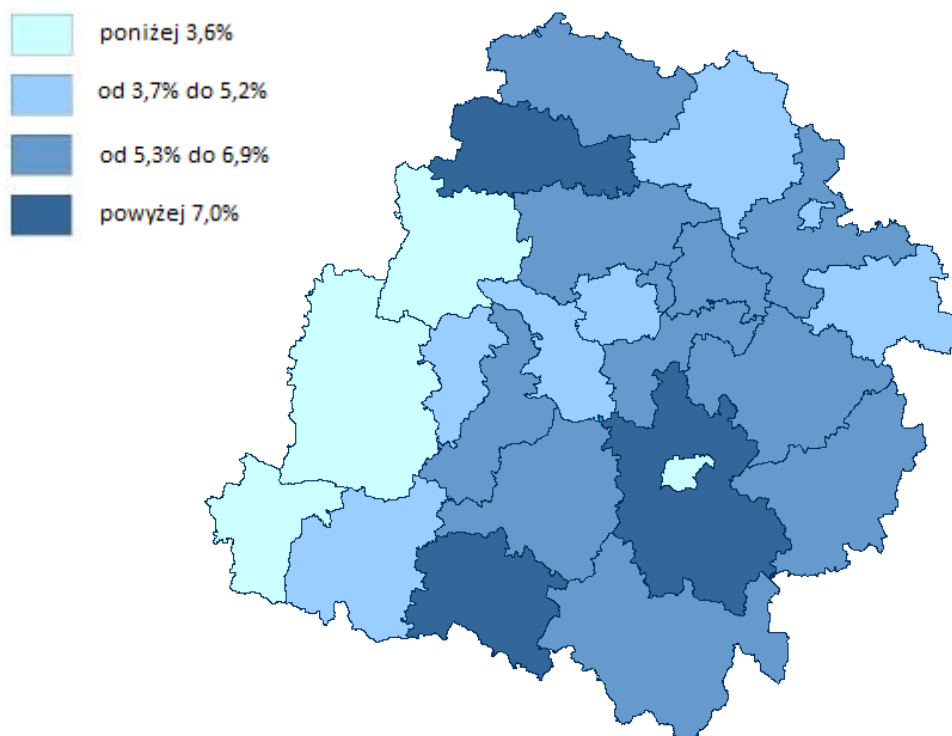
W 2017 roku z tej formy pomocy skorzystało w województwie łódzkim łącznie **181 osób** (o 17 więcej niż w roku 2016) z 2 miast na prawach powiatu oraz 11 powiatów. Najczęściej z omawianych usług (podobnie, jak przed rokiem) korzystali mieszkańcy powiatu kutnowskiego i Łodzi (po 56 osób) oraz Piotrkowa Trybunalskiego (19 osób), natomiast usługi te nie były świadczone w 2017 roku w gminach powiatów: łaskiego, łódzkiego wschodniego, pabianickiego, pajęczańskiego, rawskiego, sieradzkiego, wieluńskiego, wierszowskiego, zduńskowolskiego, zgierskiego oraz w Skierniewicach.

3.2. Praca socjalna

Praca socjalna stanowi podstawową formę wsparcia, jaką oferują pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym m.in. bezrobotnym, bezdomnym, osobom przeżywającym trudności oraz cudzoziemcom. Ma ona na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

W 2017 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci pracy socjalnej objęto niespełna 64,8 tys. rodzin i ponad 127,8 osób w tych rodzinach, co stanowi blisko 5,2% ludności województwa łódzkiego. Jednocześnie w roku 2017 odnotowano spadek liczby mieszkańców województwa objętych tą formą wsparcia o odpowiednio 6 tys. rodzin i 18,3 tys. osób. W przekroju powiatowym największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną odnotowano w powiatach pajęczańskim i piotrkowskim (7,8%) oraz łęczyckim (7,3%), natomiast najmniejszy w Piotrkowie Trybunalskim (1,5%) i w powiecie wierszowskim (2,7%).

Rysunek 49. Odsetek osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej w ogólnej liczbie ludności w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Jednym z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**. W 2017 roku w województwie łódzkim zawartych zostało łącznie 3,35 tys. kontraktów socjalnych, przy czym ich liczba była większa o 82 w porównaniu z rokiem 2016, ale mniejsza o 1,3 tys. w porównaniu do roku 2015. Jednocześnie łączna liczba osób objętych kontraktami socjalnymi w 2017 roku wyniosła blisko 4 tys. osób³¹ (o 134 osoby mniej niż w roku 2016), co stanowiło 3,9% wszystkich świadczeniobiorców.

Tabela 3. Kontrakty socjalne w województwie łódzkim w latach 2013-2017 oraz prognoza na 2018 rok

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	2016	2017	Prognoza na rok 2018
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	7 353	7 357	4 662	3 269	3 351	3 683
Liczba osób ogółem objętych kontraktem, w tym:	8 800	8 834	5 463	3 843	3 977	4 391
liczba osób objętych kontraktem w Klubie Integracji Społecznej	2 487	2 714	2 296	1 117	1 083	1 125

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

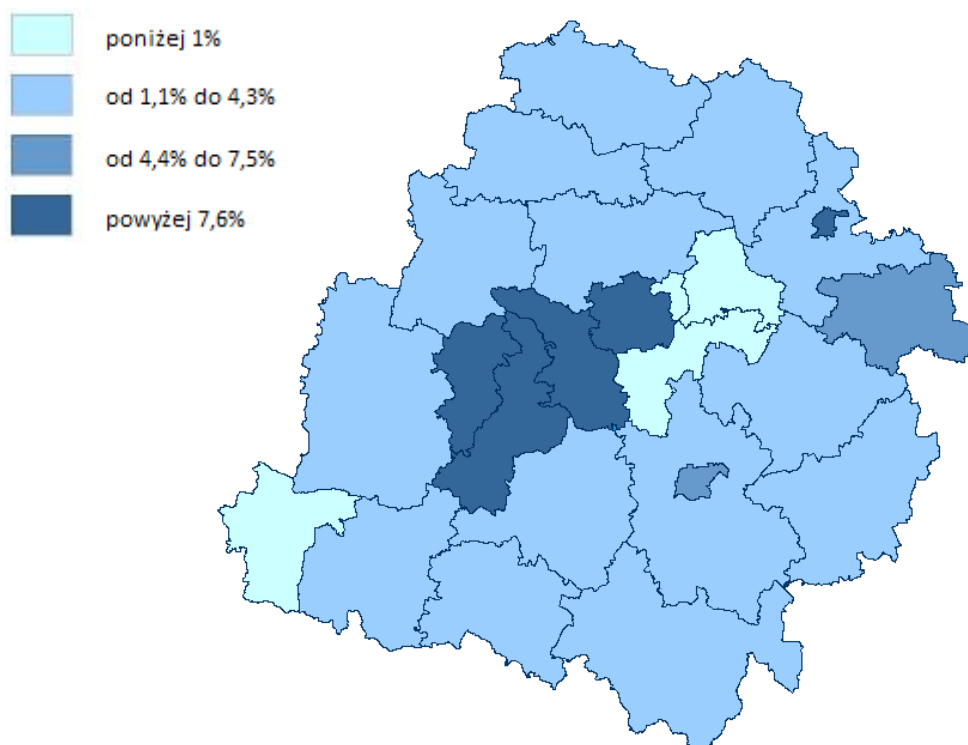
³¹ Liczba osób objętych kontraktami socjalnymi jest większa niż liczba zawartych kontraktów socjalnych z uwagi na fakt, iż w roku oceny kontynuowana była realizacja kontraktów zawartych w roku poprzednim.

W 2017 roku wprowadzono podział kontraktów socjalnych na dwie kategorie: kontrakty zawierane w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin oraz kontrakty zawierane z osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy³². Uwzględniając powyższy podział należy wskazać, iż kontrakty socjalne zawierane w województwie łódzkim w 2017 roku w zdecydowanej większości (72,4%) dotyczyły osób i rodzin w trudnej sytuacji życiowej.

Należy zaznaczyć, iż wśród osób objętych kontraktami socjalnymi niespełna 1,1 tys. osób realizowało umowy zawarte w ramach uczestnictwa w zajęciach klubów integracji społecznej (niewiele ponad 27 % wszystkich osób objętych kontraktami socjalnymi). Kontrakty w ramach KIS zawarte zostały na terenie Łodzi (573 osoby), Pabianic (200 osób), Aleksandrowa Łódzkiego (212 osób), Radomska (52 osoby), Tomaszowa Mazowieckiego (22 osoby) i Zduńskiej Woli (15 osób) oraz gminy Dobroń (7 osób) i Brójce (2 osoby).

Największy odsetek świadczeniobiorców objętych kontraktami socjalnymi obserwowano (podobnie, jak w poprzednich latach) w powiecie zduńskowolskim (11,8%; wzrost o 2 p. proc. w stosunku do roku 2016), pabianickim (9,7%; wzrost o 1,3 p. proc.) oraz w Skierniewicach (11,7%; wzrost o 3 p. proc.), natomiast najmniejszą część osób otrzymujących świadczenia objęto kontraktami w powiatach: wieruszowskim (0,2%), łódzkim wschodnim (0,5%) oraz brzezińskim (0,9%).

Rysunek 50. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

³² Zgodnie z art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Innym narzędziem pracy pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **projekt socjalny**, stanowiący zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych skierowanych do osób, rodzin i konkretnych grup, mających na celu poprawę ich sytuacji życiowej. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

W 2017 roku województwie łódzkim realizowano 165 projektów socjalnych, którymi objęto 866 osób. Najwięcej projektów realizowanych było w Łodzi (95) oraz w powiecie pabianickim (36) i wieruszowskim (20), przy czym największą liczbę uczestników projektów odnotowano w powiatach: zduńskowolskim (218 osób uczestniczących w 4 projektach), wieruszowskim (200 osób w 10 projektach) oraz w Łodzi (95 osób i 95 projektów) i powiecie radomszczańskim (93 osoby – wszystkie uczestniczące w jednym projekcie). Projekt obejmujący relatywnie dużą liczbę uczestników realizowany był również w powiecie wieluńskim (56 uczestników jednego projektu).

Kolejnym narzędziem, stanowiącym odmianę kontraktu socjalnego, są **indywidualne programy** pracy z klientem, tj.:

- indywidualny program zatrudnienia socjalnego (realizowany na poziomie gminy i powiatu);
- indywidualny program wychodzenia z bezdomności (realizowany na poziomie gminy);
- indywidualny program integracji cudzoziemców (realizowany na poziomie powiatu);
- indywidualny program usamodzielniania (realizowany na poziomie powiatu)³³;
- program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie (realizowany na poziomie powiatu)³².

Programami tego typu jednostki pomocy społecznej w województwie łódzkim objęły w 2017 roku **łącznie 1 941 osób**, co oznacza spadek liczby beneficjentów korzystających z tego typu programów o 207 osób w porównaniu z rokiem 2016.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego w ramach Centrum Integracji Społecznej objęto w 2017 roku 107 klientów pomocy społecznej (o 36 osób mniej niż w roku 2016) w jedynie 3 ośrodkach pomocy społecznej, tj. w Łodzi (46 osób objętych programami; o 4 mniej niż w roku 2016), Opocznie (60 osób; o 31 mniej niż w roku 2016) oraz w gminie wiejskiej Białaczów w powiecie opoczyńskim (1 osoba).

Indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności objęto w 2017 roku 321 osób (o 179 mniej niż rok wcześniej). Programy te były realizowane głównie w powiecie zgierskim (objęto nimi 132 osoby, w tym 118 w gminie wiejskiej Ozorków oraz 14 w Aleksandrowie Łódzkim), w Łodzi (88 osób) oraz w Bełchatowie (83 osoby). W powiecie zduńskowolskim odnotowano realizację 13 indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności, w powiecie sieradzkim – 3, natomiast w powiatach łowickim, pabianickim, skierniewickim oraz tomaszowskim w 2017 roku realizowane były pojedyncze programy.

Indywidualnym programem integracji cudzoziemców zastosowano w województwie w 2017 roku w stosunku do 17 osób (o 4 mniej w porównaniu z rokiem 2016). Usługi w tej formie realizowane były przez powiatowe centrum pomocy rodzinie w powiecie zgierskim

³³ Programy omówione w kolejnych częściach niniejszego raportu dotyczących odpowiednio: wspierania rodziny przeżywającej trudności i usamodzielniania.

(programem objęto 10 osób) oraz dwa miejskie ośrodki pomocy rodzinie: w Łodzi (6 osób) i Skierniewicach (1 osoba objęta programem).

3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności

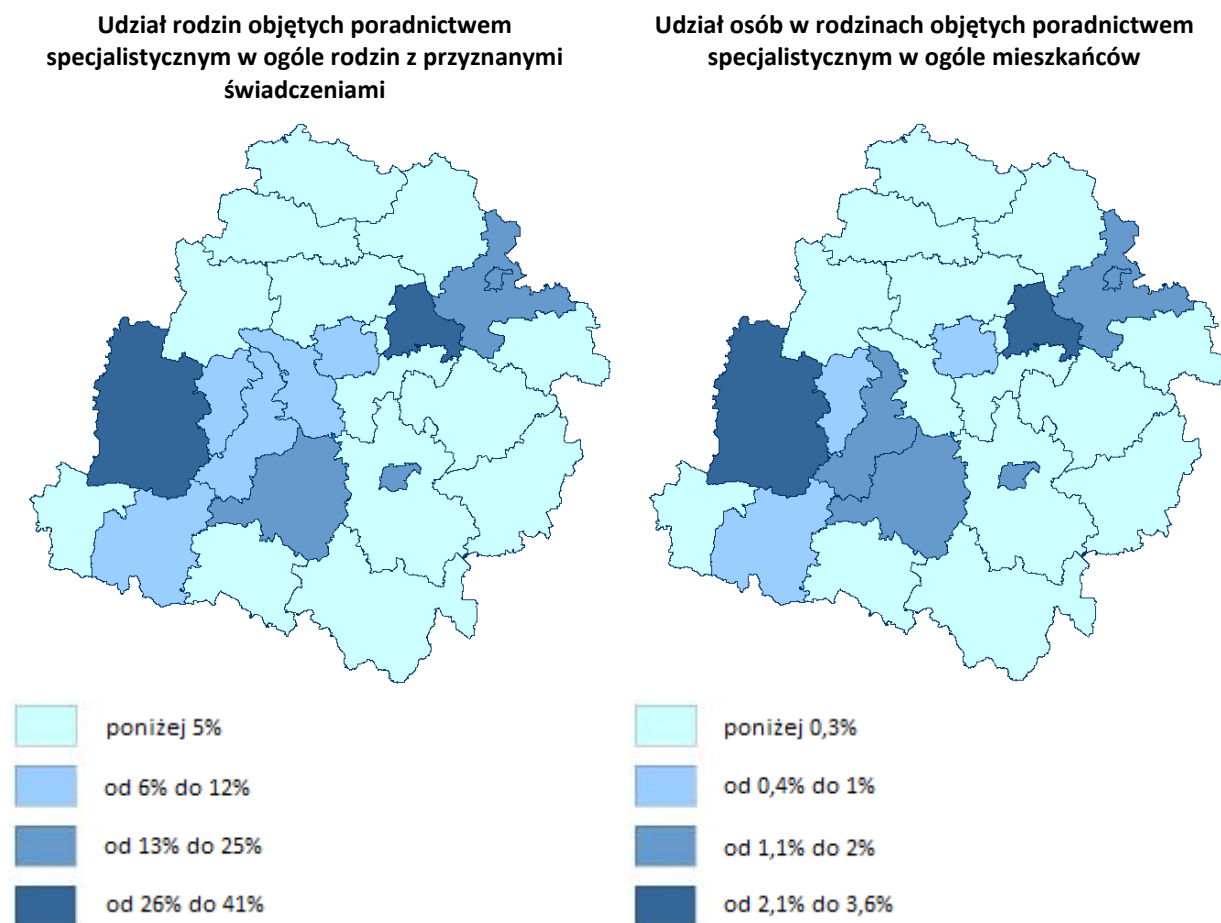
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Obowiązek prowadzenia działań z zakresu wspierania rodziny spoczywa głównie na samorządach gminnych, ale także i powiatowych. Na szczeblu gminy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych władze samorządowe zapewniają wsparcie prowadzone w formie pracy z rodziną lub pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina może otrzymać wsparcie poprzez działania instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny (np. ośrodków poradnictwa specjalistycznego), placówek wsparcia dziennego, rodzin wspierających czy asystentów rodziny. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi (w tym opiekuńczych i specjalistycznych), a także „grup wsparcia” i pomocy prawnej. Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Według danych zgromadzonych w sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej, w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona na poziomie gminnym) w 2017 roku tego rodzaju wsparcie udzielono **5 562 rodzinom**, a tym samym ponad **14,6 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi **7,7% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej**³⁴ i 0,6% ogółu mieszkańców województwa. Liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w 2017 roku była zbliżona do odnotowanej w roku 2016 (5 549 rodzin i ponad 14,5 tys. osób w rodzinach).

W 2017 roku wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego zdecydowanie najczęściej udzielane było rodzinom w powiecie sieradzkim (aż 40,3% ogółu rodzin, które objęto pomocą w formie świadczeń), brzezińskim (blisko 39,7%) oraz skierniewickim (22,5%), a także w Skierniewicach (18,8%) i Piotrkowie Trybunalskim (15,3%). Stosunkowo mało rodzin skorzystało z takiego wsparcia w powiecie łęczyckim (0,1%) i rawskim (0,3%) oraz tomaszowskim (0,5%). Jednocześnie w powiatach o najwyższym udziale rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego, osoby z tych rodzin stanowiły relatywnie największy odsetek ogółu ich mieszkańców (od 3,6% w powiecie sieradzkim i 3,4% w powiecie brzezińskim, przez 1,9% w Piotrkowie Trybunalskim po 1,1% w powiatach bełchatowskim, skierniewickim i Skierniewicach).

³⁴ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 51. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych oraz ich udział w ogóle osób pobierających świadczenia niepieniężne województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Oprócz wsparcia klientów poprzez poradnictwo specjalistyczne w ramach ośrodków pomocy społecznej, pomoc tego typu oferowana jest również poprzez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych zgromadzonych w sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej, w 2017 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowało 14 jednostek specjalistycznego poradnictwa, w których udzielono wsparcia blisko 3,2 tys. osób³⁵.

Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona na poziomie gminnym) w 2017 roku łącznie **2 143 rodziny i 6,4 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi odpowiednio 3% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej³⁶ i niespełna 0,3% mieszkańców województwa. Jednocześnie w roku 2017 wsparciem w tej formie objęto o 56 rodzin więcej niż w roku 2016, przy czym liczba osób w rodzinach, które uzyskały pomoc była mniejsza (o 115 osób).

³⁵ Jednostki specjalistycznego poradnictwa zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

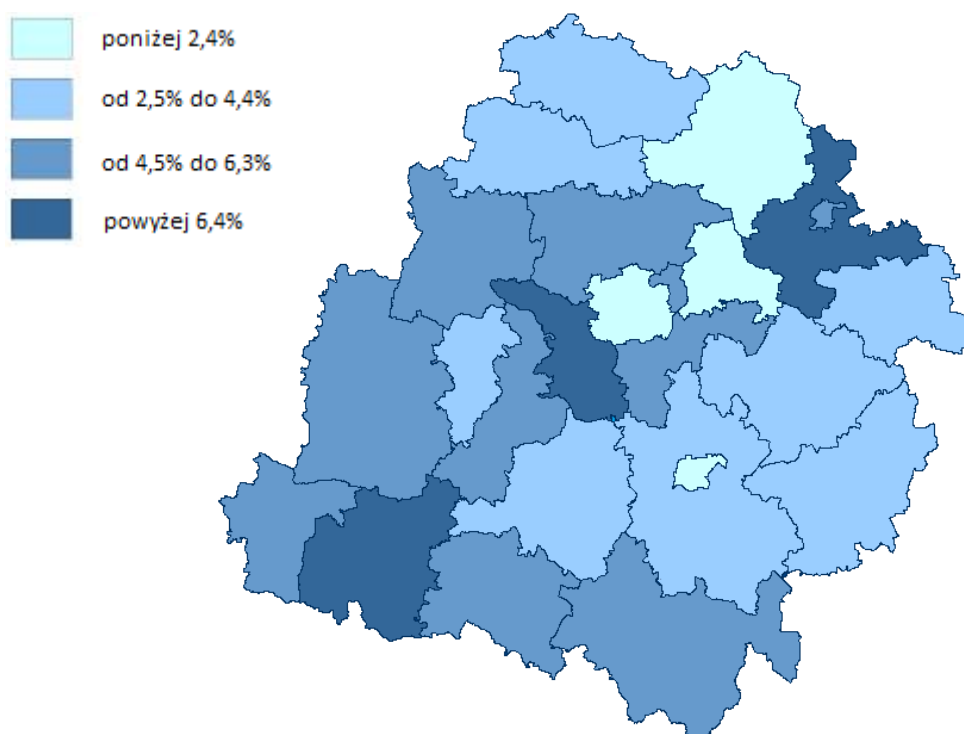
³⁶ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Wsparciem w formie interwencji kryzysowej objęto głównie rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w powiecie sieradzkim (1 045 rodzin; ponad 35% rodzin, którym przyznano świadczenie) oraz w Skierniewicach (niewiele ponad 9%; 81 rodzin) i Łodzi (4,1%; 788 rodzin). Świadczeń tego rodzaju nie udzielono natomiast w 2017 roku żadnej rodzinie w powiatach: bełchatowskim, łęczyckim, pajęczańskim, wieluńskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim

Oprócz wsparcia klientów poprzez interwencję kryzysową w ramach ośrodków pomocy społecznej, pomoc tego typu oferowana jest również przez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych z oceny zasobów pomocy społecznej, w 2017 roku w 12 ośrodkach interwencji kryzysowej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego z tego rodzaju wsparcia skorzystało niewiele ponad 5 tys. osób (o około 0,5 tys. osób mniej niż w roku 2016)³⁷.

Rodziny, u których pojawiają się problemy opiekuńczo-wychowawcze, mogą zostać objęte wsparciem **asystenta rodziny**, które udzielane jest na wniosek pracownika socjalnego. Zatrudnienie asystentów rodziny jest dla gminy na ogół zadaniem fakultatywnym, a obligatoryjny charakter przybiera tylko w przypadku, gdy sąd zobowiąże rodzinę do pracy z asystentem na podstawie art. 109 § 2 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Rysunek 52. Odsetek rodzin objętych pracą asystenta rodziny w ogóle rodzin objętych świadczeniami pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

³⁷ Ośrodki interwencji kryzysowej zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

W 2017 roku w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało 234 asystentów rodziny, którzy swoim wsparciem objęli blisko 2,6 tys. rodzin (o 89 rodzin mniej niż rok wcześniej i o 55 rodzin więcej niż w roku 2015), które stanowiły 3,6% ogółu rodzin objętych pomocą w formie świadczeń³⁸. Jednocześnie liczba asystentów rodziny odnotowana w 2017 roku pozostała na prawie niezmiennym poziomie w stosunku do roku 2016 (235 asystentów w roku 2016; o 1 mniej w roku 2017), co oznacza zahamowanie tendencji wzrostowej ich liczby, obserwowanej w latach 2013-2016.

Stosunkowo największy odsetek rodzin objętych świadczeniami pomocy społecznej korzystających z pomocy asystenta rodziny odnotowano w powiatach: skierniewickim (9%), pabianickim (7,6%) oraz wieluńskim (6,6%), natomiast najmniej rodzin wsparciem asystenta objęto w powiecie łowickim (1,6%) i brzezińskim (1,8%) oraz w Łodzi (1,9%).

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oferowane jest również przez **rodziny wspierające**, które pomagają rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. W 2017 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 11 rodzin wspierających (o 10 więcej niż w roku 2016), przy czym występowały one jedynie w dwóch powiatach – rawskim (8 rodzin) i skierniewickim (2 rodziny) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (1 rodzina).

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie (realizowaną na poziomie powiatowym) jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. W 2017 roku programami tymi objęto łącznie 270 osób – o 60 osób więcej niż w roku 2016 – z terenu 9 łódzkich powiatów i 2 miast na prawach powiatu (Łódź i Skierniewice). Najwięcej sprawców przemocy objętych programem odnotowano w Łodzi (160 osób; o 28 więcej niż w roku 2016), a także w powiecie bełchatowskim (41 osób; o 29 osób więcej niż rok wcześniej). Programów takich nie realizowano natomiast w następujących powiatach: łęczyckim, łódzkim wschodnim, opoczyńskim, pabianickim, pajęczańskim, poddębickim, radomszczańskim, rawskim, sieradzkim, skierniewickim, wieluńskim, wierszowskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim.

4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są przez samorząd powiatowy.

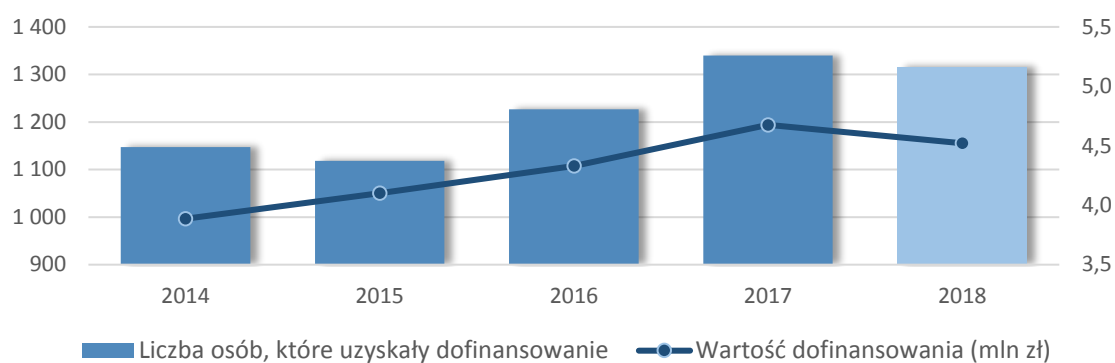
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami jest dofinansowywana **ze środków PFRON** oraz środków własnych powiatów. W 2017 roku kwota tego dofinansowania wyniosła w województwie łódzkim ok. 51 mln zł i była wyższa niż w roku poprzednim o nieco ponad półtora miliona.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776 z późn. zm.) wskazuje, że likwidowanie barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, a także związanych z komunikowaniem się i dostępem do informacji przyczynia się do umożliwienia osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Liczba osób, które w 2017

³⁸ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

roku w województwie łódzkim otrzymały **dofinansowanie związane z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** wyniosła ponad 1,3 tys. Zarówno liczba osób otrzymujących dofinansowanie na likwidację barier, jak i jego pieniężna wielkość systematycznie wzrasta od 2014 roku.

Rysunek 53. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

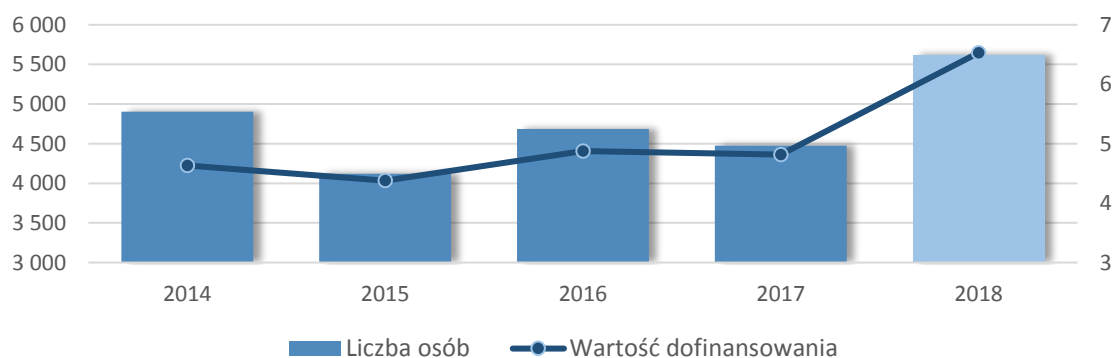

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Wartość dofinansowania likwidacji barier w powiatach województwa łódzkiego wyniosła łącznie w 2017 roku niecałe 4,7 mln zł, z czego prawie 40% łącznej sumy dofinansowań udzielono w Łodzi. Najmniejszą kwotą dofinansowania dysponował powiat brzeziński – 13,3 tys. zł (niecałe 0,3% całkowitej kwoty dofinansowania).

Jedną z form aktywnej rehabilitacji osób niepełnosprawnych, połączonej z elementami wycieczki, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, są **turnusy rehabilitacyjne**. Wartość dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w 2017 roku wyniosła ok. 4,8 mln zł i była niższa niż w roku poprzednim o ponad 60 tys. zł. Zgodnie z przewidywaniami, wartość ta może wzrosnąć o ok. 36% (o ponad 1,7 mln zł) w roku 2018.

Rysunek 54. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

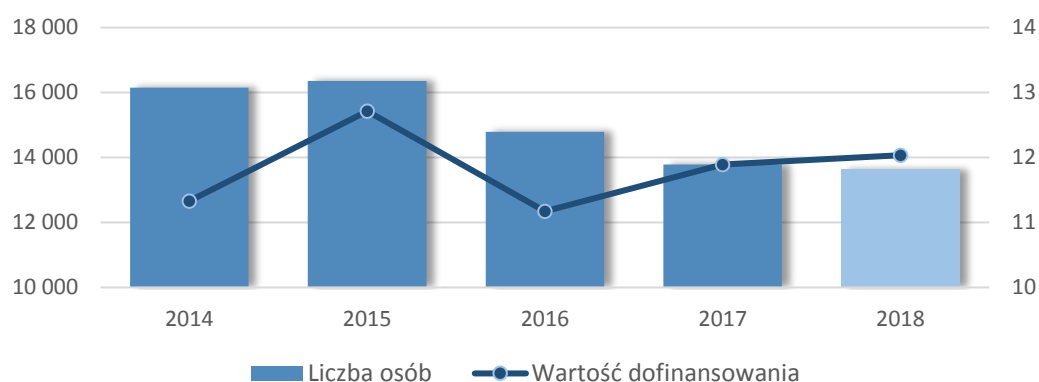

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Liczba osób, które uzyskały pomoc z tytułu dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych przekroczyła w 2017 roku 4,4 tysiąca. Według szacunków ilość ta w kolejnym roku wzrosnie do nieco ponad 5,6 tys. osób. Najwięcej osób uzyskało pomoc w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim i powiecie bełchatowskim, natomiast najmniejszej liczbie osób przyznano pomoc z tytułu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w ramach turnusów rehabilitacyjnych w 2017 roku w powiecie brzezińskim.

Kolejną składową rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami mogącą uzyskać dofinansowanie jest **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny**. W 2017 roku wartość tego dofinansowania wyniosła prawie 12 mln zł, a skorzystało z niego niecałe 14 tys. osób. Wartość dofinansowania wzrosła o 6,4%, a liczba osób, które uzyskały dofinansowanie zmniejszyła się o 6,8% w porównaniu z rokiem 2016.

Rysunek 55. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Wsparcie w zakresie likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością przewidziano również w ramach pilotażowego **programu „Aktywny samorząd”** finansowanego ze środków PFRON, który realizowany jest przez poszczególne samorządy powiatowe. W 2017 roku w ramach programu przewidziano wsparcie na realizację dwóch typów działań:

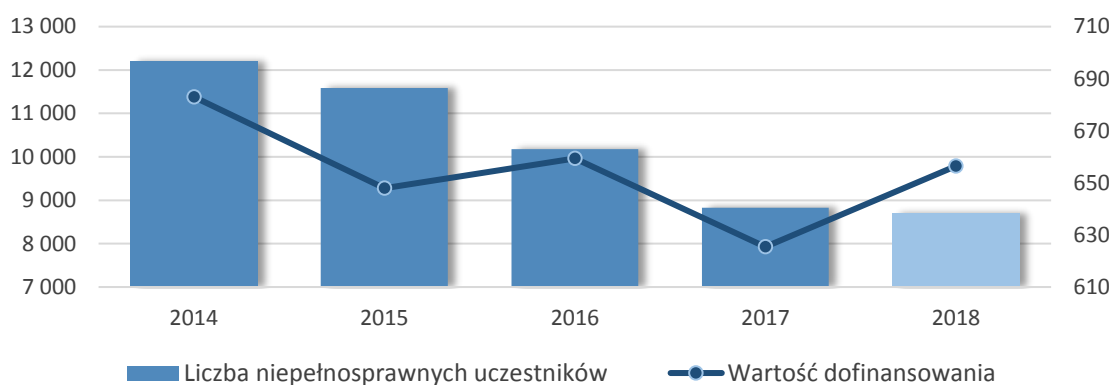
- 1) likwidację barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową (w szczególności transportowej, w dostępie do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym oraz w poruszaniu się), m.in. pomoc w zakupie, montażu i konserwacji sprzętu rehabilitacyjnego, sprzętu elektronicznego, przedmiotów ortopedycznych, dofinansowanie zakupu oprogramowania i szkoleń w zakresie jego obsługi, pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej,
- 2) pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym poprzez dofinansowanie kosztów edukacji³⁹.

³⁹ *Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2017 roku – Załącznik do uchwały nr 5/2017 Zarządu PFRON z dnia 24 stycznia 2017 r.*

W województwie łódzkim w 2017 roku dofinansowano ponad 2 tys. działań w ramach tego programu na łączną kwotę ok. 5,1 mln zł. Kwota ta jest niższa w porównaniu do 2016 roku o niecałe 3% i o ponad 16% w porównaniu do 2015 roku. Przewiduje się, że w roku 2018 wartość ta wzrośnie do poziomu 6,1 mln zł.

Kolejną formą wsparcia w ramach rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych jest **dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki**. Najwięcej wydarzeń tego typu dofinansowano w 2017 roku w powiecie sieradzkim (31 imprez) i mieście Łodzi (27 imprez). W 8 powiatach nie dofinansowano żadnych imprez tego typu. Łącznie dofinansowano 170 imprez, w których uczestniczyło 8,8 tys. niepełnosprawnych uczestników. Wartość dofinansowania w dziedzinie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w 2017 roku wyniosła ponad 625 tys. zł. Było to o 5,1% mniej niż w roku wcześniejszym. Według przewidywań wartość dofinansowania w 2018 roku wzrośnie do poziomu zbliżonego do wartości z roku 2016.

Rysunek 56. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w tys. zł; prawa oś) w dziedzinie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika z PFRON ma za zadanie umożliwić bądź też uprościć osobie niepełnosprawnej codzienne funkcjonowanie, a także kontakty z otoczeniem. W 2017 roku w województwie łódzkim dofinansowano takie usługi jedynie w jednym mieście na prawach powiatu – Łodzi. Wysokość dofinansowania wyniosła nieco ponad 19 tys. zł i była prawie dwukrotnie wyższa niż w roku poprzednim.

5. Usamodzielnienie

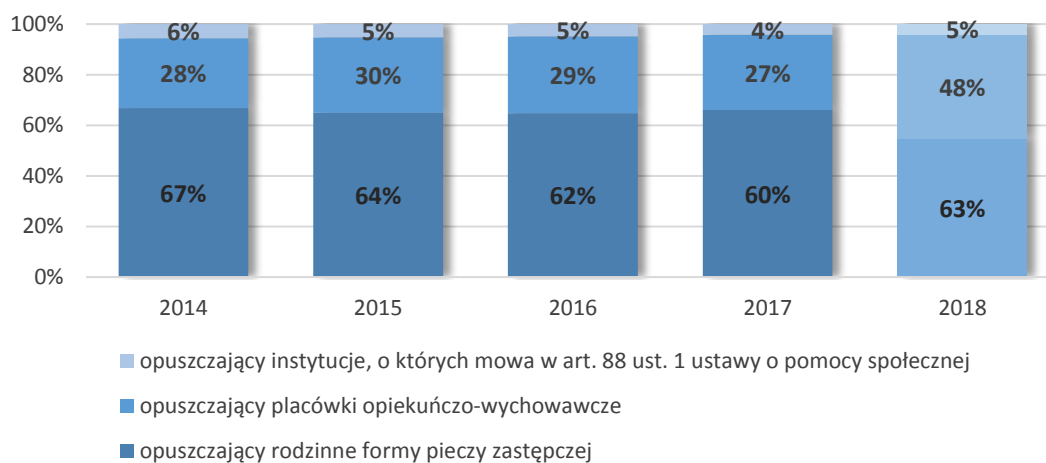
Pomoc na usamodzielnienie przysługuje osobom pełnoletnim opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

W 2017 roku w województwie łódzkim **pomoc na usamodzielnienie otrzymało łącznie 2 035 osób** (o 1 więcej niż w roku 2016). Najliczniejszą grupę objętą usamodzielnieniem stanowiły osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej (60,2% spośród wszystkich otrzymujących pomoc na usamodzielnienie). Drugą co do wielkości grupą były osoby opuszczające placówki opiekuńczo wychowawcze (35,2%). Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje stanowiły najmniejszą grupę – łącznie 4,6% w grupie objętej usamodzielnieniem.

Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie w 2017 roku wyniosła ok. 9,4 mln zł. Był to o prawie 500 tys. (ok. 5%) mniej niż w roku ubiegłym. Zgodnie z przewidywaniami kwota pomocy ma wzrosnąć w 2018 roku o ok. 26% w porównaniu z 2017 rokiem.

Biorąc pod uwagę udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w ogólnej puli pomocy pieniężnej na usamodzielnianie, największy odsetek w 2017 roku stanowiły świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (66%), a najmniejszy udział (4,2%) miały świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających inne instytucje. Można zauważyć, że rozkład kwot świadczeń od 2015 roku do 2017 roku włącznie był na względnie stałym poziomie, natomiast wg prognoz przewiduje się wzrost udziału kwoty świadczeń przeznaczonych na usamodzielnienie osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze kosztem spadku udziału kwoty świadczeń przeznaczonych na pomoc osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej.

Rysunek 57. Udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

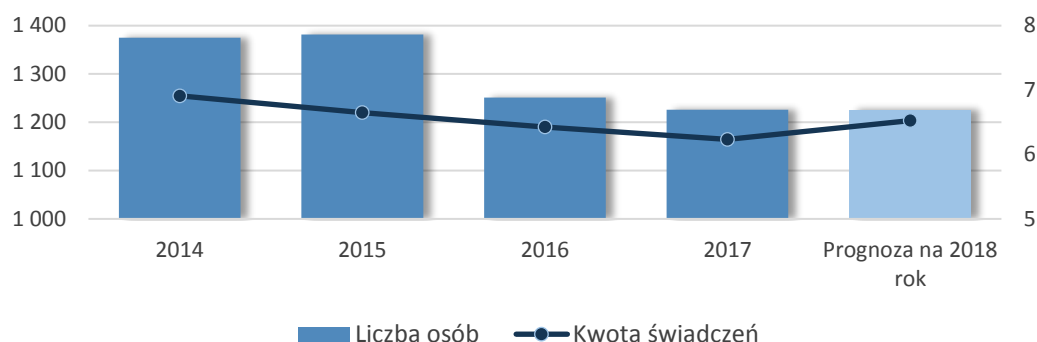

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

Liczba pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej, które w 2017 roku otrzymały pomoc na usamodzielnienie wyniosła 1226 osób. Liczba ta zmniejszyła się w porównaniu do roku 2016 o 2% (25 osób). Kwota świadczeń, jaka została przyznana wspomnianym osobom wyniosła ok. 6,2 mln zł. Zgodnie z przewidywaniami, wartość ta ma wzrosnąć prawie o 300 tys. zł w roku 2018.

Rysunek 58. Liczba osób pełnoletnich opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

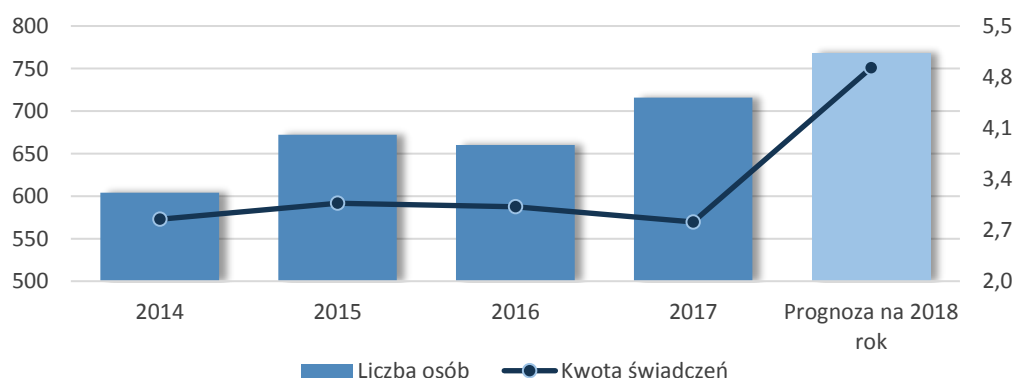
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie w łącznej wysokości ok. 1,1 mln zł otrzymały w 2017 roku 234 osoby pełnoletnie opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej. Ponad 1 tys. osób otrzymało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki o łącznej wysokości ponad 4,8 mln zł, natomiast 164 osoby otrzymały łącznie ok. 300 tys. zł na zagospodarowanie. Kwoty przeznaczone na usamodzielnienie oraz zagospodarowanie wzrosły w porównaniu do roku 2016 odpowiednio o 25% i 15%, podczas gdy wysokość pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki zmalała w porównaniu z rokiem poprzednim o 8%.

Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze

Liczba pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, które w 2017 roku otrzymały pomoc na usamodzielnienie wyniosła 716 osób. Liczba ta wzrosła nieznacznie w porównaniu do roku poprzedniego o ok. 8%. Kwota świadczeń jaka została przyznana wspomnianym osobom wyniosła nieco ponad 2,8 mln zł. Według prognoz wartość ta ma wzrosnąć o nieco ponad 2,1 mln zł w roku 2018.

Rysunek 59. Liczba osób pełnoletnich opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, którym przyznano pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

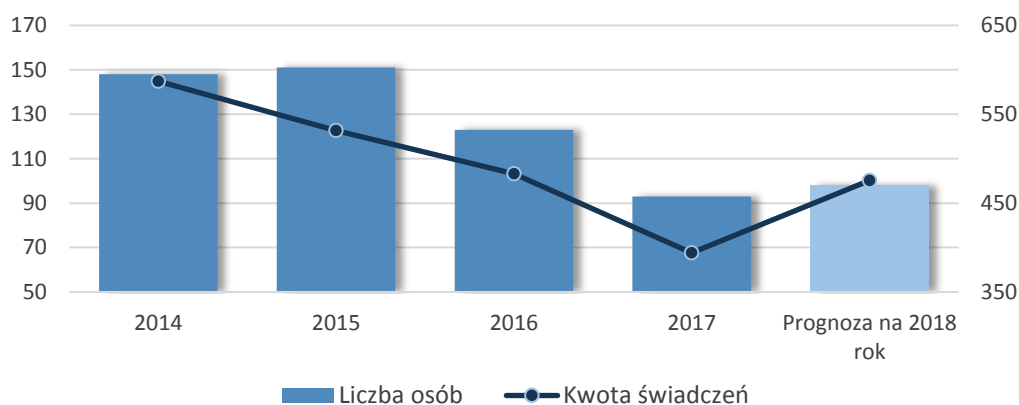
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie w wysokości prawie 690 tys. zł otrzymało w 2017 roku 120 pełnoletnich osób, które opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze, 580 osób otrzymało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki o łącznej wysokości ponad 1,9 mln zł, natomiast 103 osoby otrzymały ok. 191 tys. zł na zagospodarowanie. Kwota przekazana na pomoc w usamodzielnieniu pozostała na podobnym poziomie co w roku wcześniejszym, pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki zmniejszyła się o 8,8%, a wielkość pomocy pieniężnej na zagospodarowanie spadła o 10,4%.

Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje

Liczba pełnoletnich osób opuszczających instytucje o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, które w 2017 roku otrzymały pomoc na usamodzielnienie wyniosła 93 osoby. Liczba ta spadła w porównaniu do roku poprzedniego o ok. 24%. Kwota świadczeń jaka została przyznana wspomnianym osobom wyniosła nieco ponad 390 tys. zł. Według prognoz wartość ta ma wzrosnąć o ok. 81 tys. (tj. o 21%) w roku 2018.

Rysunek 60. Liczba osób pełnoletnich opuszczających inne instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie w łącznej wysokości nieco ponad 98 tys. zł otrzymało w 2017 roku 27 pełnoletnich osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. 77 osób otrzymało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki o łącznej wysokości ponad 260 tys. zł, a 17 osób otrzymało łącznie ok. 30 tys. zł na zagospodarowanie. Kwota przekazana na pomoc w usamodzielnieniu spadła o ok. 13%, pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki zmniejszyła się o ok. 21%, a kwota na zagospodarowanie zmalała o ok. 12% w porównaniu z rokiem wcześniejszym.

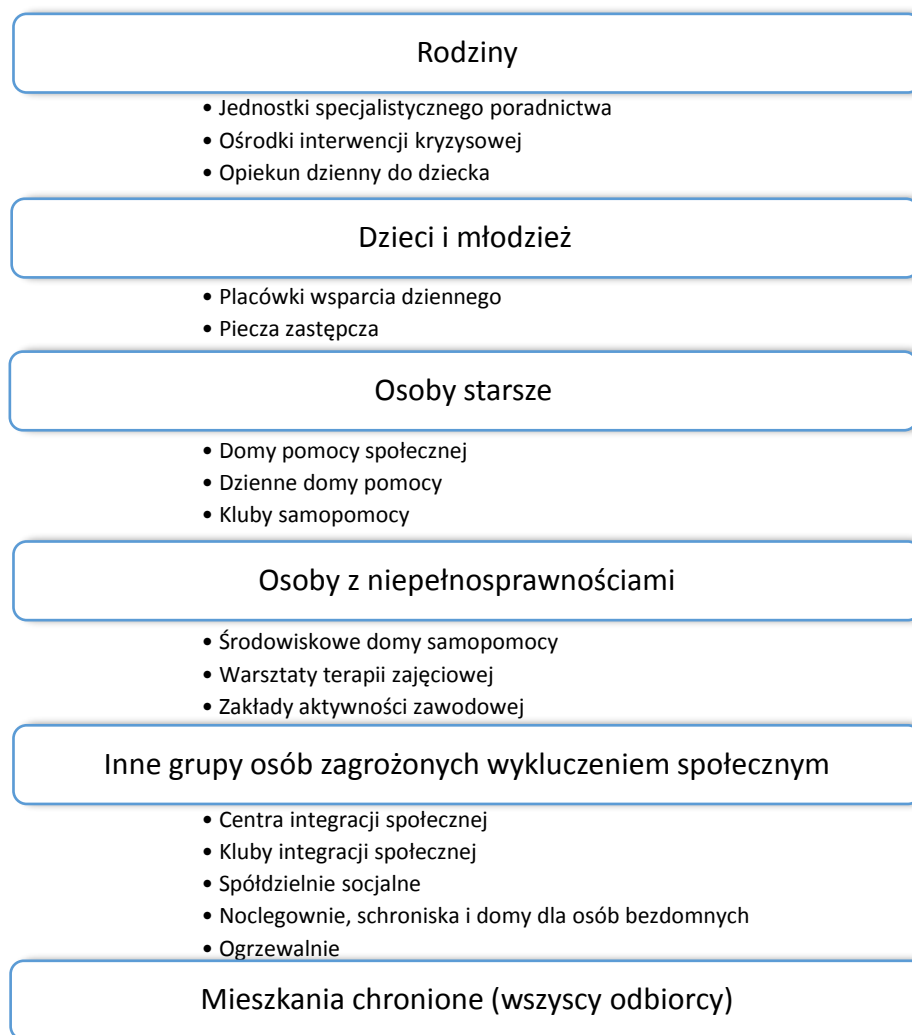
Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualnym programem usamodzielnienia objętych było w 2017 roku 1210 osób usamodzielnianych. Liczba ta minimalnie spadła (o 0,8%) w porównaniu do roku 2016. Najwięcej, bo 181 osób objęto tym programem w mieście Łódź. Wysoką liczbę uczestników programu odnotowano także w powiecie tomaszowskim (136 osób) i radomszczańskim (112 osób). Najmniej, poniżej 10 osób odnotowano w 5 powiatach: brzezińskim, rawskim, sieradzkim, skierniewickim i w mieście Skierniewice.

IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

W poniższym rozdziale przedstawiono opis stanu infrastruktury pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Zaprezentowano dane dotyczące liczby wybranych typów ośrodków oferujących wsparcie, ich potencjału (miejsc dostępnych dla beneficjentów), a także efektywności (liczby osób, które korzystały z pomocy oferowanej przez prezentowane rodzaje placówek oraz oczekujących na możliwość skorzystania z potencjału opisywanych instytucji). Większość aktualnych danych zaprezentowano w odniesieniu do poprzednich pomiarów z 2016 roku oraz w stosunku do wartości prognoz na rok 2018.

Rysunek 61. Podział infrastruktury pomocy i wsparcia według odbiorców

Źródło: opracowanie własne.

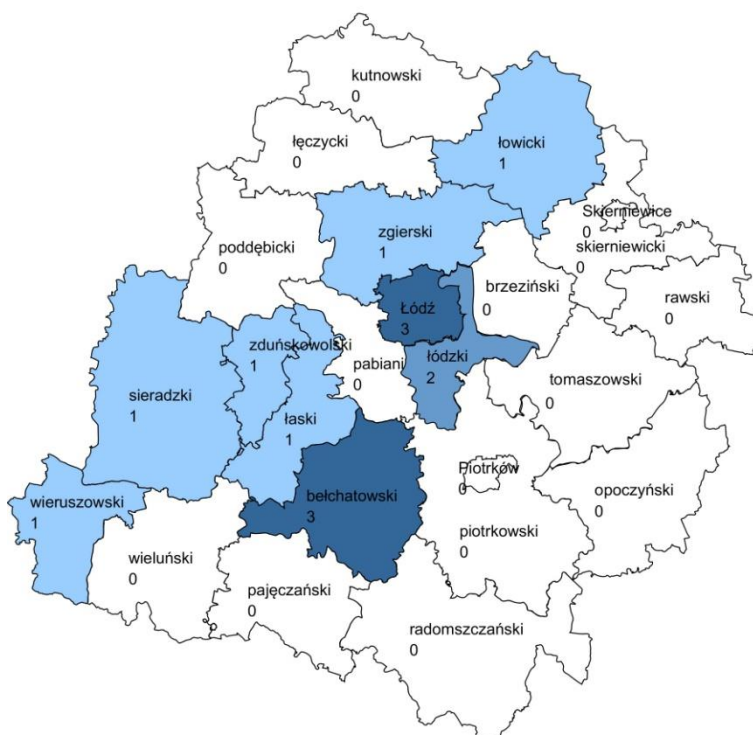
1. Rodziny

Mieszkańcom oraz ich rodzinom będącym w stanie kryzysu gminy i powiaty udzielają wsparcia m. in. poprzez poradnictwo specjalistyczne i interwencję kryzysową.

Jednostki specjalistycznego poradnictwa

Według danych wykazanych w sprawozdaniu OZPS, w 2017 roku na terenie województwa funkcjonowało łącznie **14 jednostek specjalistycznego poradnictwa**, z czego 8 prowadzonych było przez gminy, a 6 przez powiaty.

Rysunek 62. Liczba jednostek poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Tego rodzaju jednostki zlokalizowane były na terenie **9 z 24 łódzkich powiatów**. Własnej jednostki specjalistycznego poradnictwa **nie posiada 15 powiatów**: brzeziński, kutnowski, łęczycki, opoczyński, pabianicki, pajęczański, piotrkowski, poddębicki, radomszczański, rawski, skierniewicki, tomaszowski, wieluński oraz miasta Piotrków Trybunalski i Skiermiewice. Najwięcej jednostek (3) funkcjonowało na terenie miasta Łodzi (brak danych dla 3 OPS). Łącznie w województwie łódzkim ze wsparcia placówek specjalistycznego poradnictwa **skorzystało nieco ponad 3 tys. osób**. Porównanie danych z poprzednich lat wykazało nieznaczny wzrost liczby osób korzystających ze wsparcia w JSP o ok. 9%. Natomiast w kolejnym roku prognozuje się ponowny spadek liczby korzystających o prawie 13%.

Największa liczba osób z pomocy oferowanej w jednostkach specjalistycznego poradnictwa korzystała w Łodzi (1 225 osób) oraz w powiecie bełchatowskim (731 osób). Jednostki te

zatrudniają jednocześnie największą liczbę pracowników (23 osób w Łodzi i 16 w powiecie bełchatowskim).

Analiza dokonana na podstawie danych pochodzących z oceny zasobów pomocy społecznej nie daje pełnego obrazu oferty specjalistycznego poradnictwa regionu. Obejmuje ona jedynie jednostki poradnictwa specjalistycznego finansowane z budżetów OPS, PCPR oraz MOPR, pomijając inne, znajdujące się w „Rejestrze jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2017 roku”⁴⁰ prowadzonym przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi. Rejestr ten obejmuje 99 publicznych i niepublicznych jednostek świadczących poradnictwo specjalistyczne, w tym rodzinne, prowadzonych m.in. w formie: punktów informacyjno-konsultacyjnych, punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym i ofiar przemocy w rodzinie, punktów konsultacyjnych dla osób i rodzin dotkniętych narkomanią punktów profilaktyczno-interwencyjnych dla dzieci, młodzieży i rodziców czy poradni psychologiczno-pedagogicznych i punktów nieodpłatnej pomocy prawnej.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Kolejnym typem placówek, w których rodzinom udzielona zostać może pomoc, są **ośrodki interwencji kryzysowej**. Zgodnie z danymi z oceny zasobów pomocy społecznej, w 2017 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **12 ośrodków interwencji kryzysowej** – w 10 powiatach i 1 mieście na prawach powiatu. W stosunku do 2016 roku liczba ośrodków interwencji kryzysowej zmniejszyła się o 1 jednostkę. Większość z nich prowadzona była przez powiatowe centra pomocy rodzinie (9 ośrodków), a tylko po jednym ośrodku interwencji kryzysowej prowadził ośrodek pomocy społecznej i miejski ośrodek pomocy rodzinie. Na terenie województwa łódzkiego odnotowano tylko 1 ośrodek prowadzony przez inny niż jednostka samorządu terytorialnego podmiot. W 2017 roku mieszkańcy 13 powiatów województwa nie posiadali dostępu na swoim terenie do usług ośrodka interwencji kryzysowej – były to powiaty: brzeziński, łęczycki, łowicki, łódzki wschodni, opoczyński, pączęcański, piotrkowski, radomszczański, skierniewicki, wieluński i zgierski oraz miasta: Łódź i Skierniewice.

Ośrodki interwencji kryzysowej dysponowały łącznie **28 miejscami pobytu**, a ze wszystkich oferowanych przez nie form pomocy skorzystało w 2017 roku **niewiele ponad 5 tys. osób**. W stosunku do roku 2016 odnotowano spadek liczby osób korzystających z oferowanych form wsparcia (o 504 osoby) przy jednoczesnym stałym poziomie liczby oferowanych miejsc pobytu. W kolejnym roku (2018) przewidywany jest niewielki wzrost liczby osób korzystających z omawianego typu ośrodków wsparcia (o ponad 50 osób).

⁴⁰ Obwieszczenie nr 15/2017 Wojewody Łódzkiego z dnia 28 czerwca 2017 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2017 roku: <http://dziennik.lodzkie.eu/Compatible/Details?Oid=46764> (21.05.2018).

Rysunek 63. Liczba ośrodków interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Opiekun dzienny do dziecka

Jedną z form instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3 (poza żłobkiem), mającą na celu umożliwienie zorganizowania fachowej opieki nad małymi dziećmi np. w gminach wiejskich (gdzie zamieszkuje niewielka liczba dzieci) lub w dzielnicach dużych miast, pozbawionych rozbudowanej infrastruktury, na zasadzie pomocy sąsiedzkiej, jest opieka świadczona przez **opiekunów dziennych do dziecka**. W województwie łódzkim w 2017 roku funkcjonowało 40 instytucji dziennego opiekuna. Największą liczbę dziennych opiekunów – 13 – odnotowano w Kleszczowie (powiat bełchatowski). Instytucja ta funkcjonowała również w Łodzi (12 opiekunów dziennych), w Wolborzu i Gomunicach (po 4 opiekunów dziennych), w Aleksandrowie łódzkim (3 opiekunów dziennych), w Pabianicach (2 opiekunów dziennych), w Dąbrowicach (1 opiekun dzienny) oraz w Radomsku (1 opiekun dzienny).

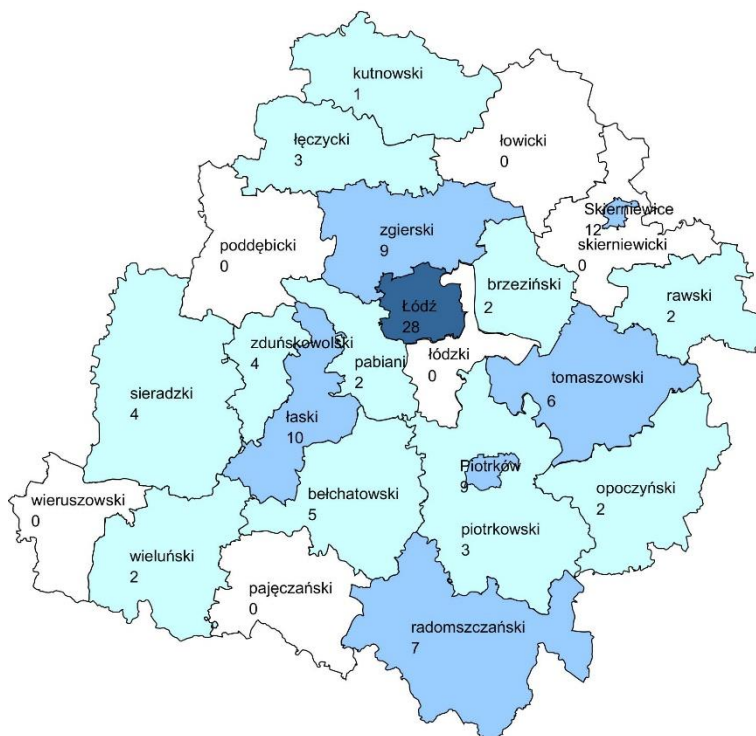
2. Dzieci i młodzież

Placówki wsparcia dziennego

Pomoc społeczna oferuje rodzinom wsparcie m.in. poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. Według sprawozdania OZPS w województwie łódzkim w 2017 roku funkcjonowało **111 placówek wsparcia dziennego** (o 3 mniej niż w roku 2016 i o 13 mniej niż w roku 2015) o łącznej liczbie **3 198 miejsc**, z których w ciągu roku skorzystało **3 924 dzieci**. Zgodnie z danymi oceny zasobów społecznych, 57 placówek wsparcia dziennego prowadzone było przez jednostki samorządu terytorialnego, a pozostałe 54 – przez inne podmioty.

Najwięcej placówek wsparcia dziennego zlokalizowanych było w Łodzi (28), Skierniewicach (12) i w powiecie łaskim (9). Na terenie 6 powiatów: łowickiego, łódzkiego wschodniego, pączęzańskiego, poddębickiego, skierniewickiego i wieruszowskiego w 2017 roku rodziny nie miały dostępu do wsparcia w postaci PWD. **Wśród 177 gmin województwa łódzkiego tylko 30 posiada na swoim terenie placówkę wsparcia dziennego. Oznacza to, że aż 144 gminy nie organizują na swoim terenie tego rodzaju wsparcia.**

Rysunek 64. Liczba placówek wsparcia dziennego w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Zganie z wynikami badania zrealizowanego na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w 2016 roku⁴¹, ponad połowa placówek wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego prowadzona była w formie opiekuńczej, co dziewięta w specjalistycznej, 27% miało formę łączoną. Ponad połowę placówek prowadziła gmina lub podmiot działający na jej zlecenie, a co czwartą podmiot, który uzyskał zgodę gminy/powiatu (w grupie tej przeważają stowarzyszenia – 74%). 89% PWD stanowiły jednostki o zasięgu gminnym. Nieco ponad połowa (55%) PWD działała samodzielnie, a 40% było połączonych z jednostką organizacyjną pomocy społecznej.

Większość (85%) to placówki czynne we wszystkie dni robocze, najczęściej w godzinach od 14 do 18 (15%) lub od 15 do 19 (8%), a blisko 2/3 było otwartych również podczas wakacji. W województwie łódzkim przeważają średniej wielkości placówki, do których uczęszcza od 21. do 40. dzieci. Niemal we wszystkich placówkach w zajęciach uczestniczyła podobna liczba

⁴¹ „Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby” przygotowany przez Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w 2016 roku.

chłopców i dziewcząt. Grupy były bardzo zróżnicowane wiekowo, z przewagą placówek dla dzieci młodszych (tj. uczęszczających do szkół podstawowych).

Oferta działań realizowanych przez placówki obejmowała głównie: gry i zabawy (97%), zajęcia plastyczne (92%), pomoc w odrabianiu lekcji (90%), darmowe posiłki (84%), zajęcia sportowe (69%).

Przebadane placówki wsparcia dziennego zatrudniały ogółem 297 wychowawców (na jedną placówkę przypadało średnio od 2 do 3), jednak 3% nie zatrudniało żadnego. Dominowały umowy o pracę i cywilno-prawne, stosowane porównywalnie często. Co piąta PWD zatrudniała także innych specjalistów (gł. na umowy czasowe). Było to ogółem 50. pedagogów, 37. psychologów, 58 osób prowadzących terapię oraz 13. opiekunów dziecięcych. W opiniach kierowników PWD poprawa ich sytuacji kadrowej wymaga: a) zwiększenia liczby personelu placówek, b) tworzenia zespołów zróżnicowanych kompetencyjnie (wsparcie wychowawców ze strony specjalistów, pracowników gospodarczych), c) zmiany warunków pracy (zwiększenia wysokości zarobków, zatrudniania na umowy o pracę, na dłuższe okresy). Kierownicy doceniali rolę wolontariuszy w PWD, jednak nie przeceniali ich znaczenia w rozwiązywaniu problemów kadrowych.

Pomimo zróżnicowanej obiektywnej sytuacji placówek wsparcia dziennego (zasobów finansowych, kadrowych, infrastrukturalnych) ich kierowników i kadre wychowawczą charakteryzuje optymizm w postrzeganiu sytuacji placówek oraz koncentracja na szansach jakie stwarzają dla podopiecznych. Postawa taka ułatwia przewyżnianie przeszkód występujących w funkcjonowaniu placówek, z których większość wynika z ograniczeń finansowych rzutujących na warunki lokalowe, wyposażenie, uposażenia pracowników, możliwości doskonalenia się oraz trudności w zatrudnianiu specjalistów.

Pozytywny obraz działań PWD uzupełnia powszechna opinia dzieci i młodzieży oraz rodziców/opiekunów, że realizowana oferta zaspokaja ich oczekiwania i potrzeby, przyczynia się do rozwiązywania ich podstawowych problemów (jak pomoc w odrabianiu lekcji, w lepszym radzeniu sobie z relacjami międzyludzkimi) oraz sprzyja rozwijaniu ich potencjałów. W ten sposób działalność PWD jest również elementem pośredniego wspierania rodzin.

Pieczka zastępcza

Organizacja wsparcia realizowanego poprzez system tzw. pieczy zastępczej sprawowanej nad dzieckiem w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców biologicznych należy do zadań własnych powiatu. Piecza zastępcza sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej oraz instytucjonalnej.

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze (domy dziecka) oraz regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. W struktury rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi natomiast rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe oraz zawodowe (w tym specjalistyczne dla: małoletnich matek, dzieci niepełnosprawnych, nieletnich oraz pełniące funkcję pogotowia rodzinnego) oraz rodzinne domy dziecka.

Rysunek 65. Schemat pieczy zastępczej

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec 2017 roku w województwie łódzkim, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, funkcjonowało **67 placówek opiekuńczo-wychowawczych** oferujących łącznie **1 271 miejsc**. W całym roku z usług placówek skorzystało co najmniej **1 245 dzieci**. Większość placówek opiekuńczo-wychowawczych (50 POW) funkcjonowało jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast pozostałe 17 prowadzonych było przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu.

Rysunek 66. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Nie wszystkie powiaty posiadają na swoim terenie placówki opiekuńczo-wychowawcze – takiej placówki nie posiada powiat: brzeziński, łowicki, łódzki wschodni, poddębicki oraz radomszczański. Najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych zlokalizowanych było **w Łodzi (29)**, co stanowi ponad 43% wszystkich placówek funkcjonujących na terenie województwa. Pozostałe powiaty posiadające na swoim obszarze placówkę opiekuńczo-wychowawczą posiadają między 1 a 5 placówek.

Wyróżnia się 4 typy placówek opiekuńczo-wychowawczych: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne. Z danych RCPS w Łodzi na temat placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz z danych pochodzących ze sprawozdania z Oceny zasobów pomocy społecznej wynika, iż liczebność poszczególnych placówek pod koniec 2017 roku przedstawiała się następująco:

- 42 placówki typu socjalizacyjnego, oferujących 1020 miejsc;
- 21 placówek typu rodzinnego, oferujących 161 miejsc;
- 2 placówki typu interwencyjnego, oferujące 75 miejsc;
- 2 placówki typu specjalistyczno-terapeutycznego, oferujące 15 miejsc;
- 1 interwencyjny ośrodek preadopcyjny, oferujący 20 miejsc.

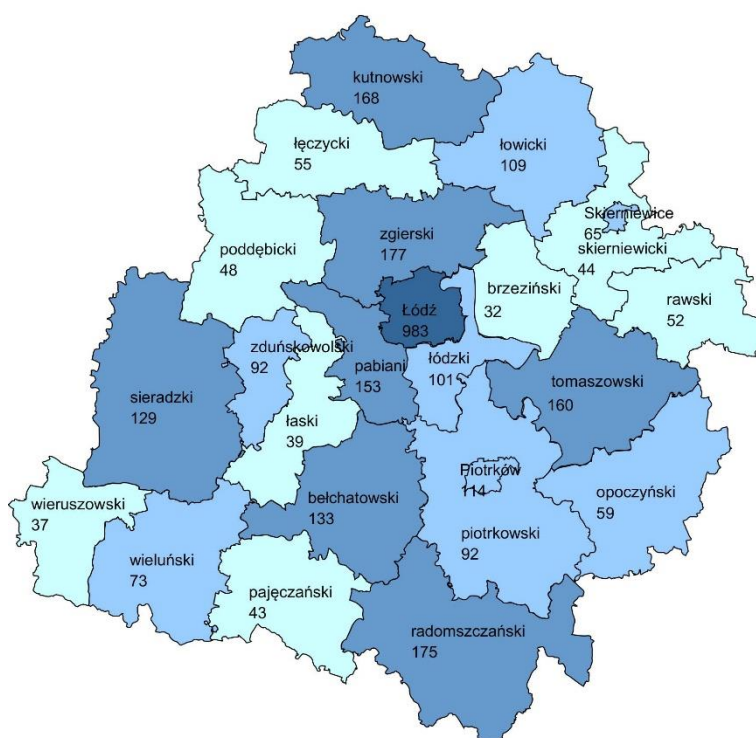
Interwencyjny ośrodek preadopcyjny (Tuli-Luli), którego prowadzenie 22 czerwca 2016 roku Województwo Łódzkie powierzyło Fundacji Gajusz, posiada 20 miejsc rotacyjnych dla dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. Główny cel działalności ośrodka to jak najszybsze przywrócenie dzieciom rodziny – albo poprzez umożliwienie powrotu do rodziców biologicznych albo powierzenie rodzinie adopcyjnej lub zastępczej.

W województwie łódzkim w 2017 roku nie funkcjonował regionalny ośrodek opiekuńczo-terapeutyczny.

W województwie łódzkim w ciągu 2017 roku funkcjonowało łącznie **3 140 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej** (o 19 mniej niż w roku 2016), w tym:

- 2 047 spokrewnionych rodzin zastępczych (66% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej; o 6 mniej niż w roku 2016), w których przebywało co najmniej 2 673 dzieci;
- 907 rodzin zastępczych niezawodowych (29%; o 26 rodzin mniej niż rok wcześniej), w których przebywało co najmniej 1 127 dzieci;
- 149 rodzin zastępczych zawodowych (5%; o 12 rodzin mniej w porównaniu z rokiem 2016), w których przebywało co najmniej 405 dzieci, w tym:
 - 39 rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego (o 4 mniej), w których przebywało co najmniej 141 dzieci;
 - 26 rodzin zastępczych zawodowych specjalistycznych (o 2 więcej), w których przebywało co najmniej 45 dzieci;
- 37 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka (o 6 rodzin więcej niż przed rokiem), w których przebywało co najmniej 259 dzieci.

Rysunek 67. Liczba rodzin zastępczych (ogółem) w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Pierwsze dwa typy rodzin zastępczych funkcjonowały w 2017 roku w każdym powiecie województwa łódzkiego. Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem pod koniec roku funkcjonowało w mieście Łodzi (680 rodzin), w powiecie radomszczańskim (123), tomaszowskim (104) oraz kutnowskim (103), natomiast najmniej w powiecie brzezińskim (18 rodzin). W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało również w Łodzi (236 rodzin), a najmniej w powiecie brzezińskim (9). Najwięcej rodzin zastępczych zawodowych także było w Łodzi (53). W dwóch powiatach (wieluńskim i rawskim) nie funkcjonuje żadna taka rodzina.

Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części łódzkich powiatów, były w 2017 roku (podobne, jak i w poprzednim) rodzinne domy dziecka. Na swoim terenie rodzinny dom dziecka posiadało 13 z 24 łódzkich powiatów. Przeciętnie w 2017 roku **na 1 rodzinny dom dziecka przypadało 7 dzieci**. Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w mieście Łodzi (14), natomiast pozostałe powiaty posiadające na swoim terenie tego rodzaju instytucję prowadziło od 1 do maksymalnie 3 rodzinnych domów dziecka.

Od momentu wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej rokrocznie zwiększa się liczba **koordynatorów pieczy zastępczej**, aż do osiągnięcia względnej stabilizacji w roku 2015. Według danych pozyskanych ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej za 2017 rok, w województwie łódzkim liczba koordynatorów pieczy zastępczej zmalała o dwie osoby w stosunku do roku ubiegłego. Obecnie w województwie łódzkim zatrudnionych jest **111 koordynatorów pieczy zastępczej**.

W przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem (przez rodzinę zastępczą lub podmiotu prowadzącego rodzinny dom dziecka) piecza zastępcza nad dzieckiem może zostać powierzona **rodzinie pomocowej**. W województwie łódzkim w 2017 roku funkcjonowało 29 tego typu rodzin. Najwięcej takich rodzin oferowało swoje wsparcie w Łodzi (12 rodzin pomocowych) oraz powiatach opoczyńskim i zgierskim (po 4 rodziny pomocowe). Łącznie w województwie łódzkim rodziny pomocowe na swoim terenie posiadało 10 z 24 powiatów.

3. Osoby starsze

Domy pomocy społecznej

Na terenie województwa łódzkiego, w roku oceny ogółem znajdowało się **57 domów pomocy społecznej** (wzrost o 1 placówkę w stosunku do 2016 roku oraz o 2 w stosunku do roku 2015). Wśród nich 48 jednostek prowadzonych było przez jednostkę samorządu terytorialnego, natomiast 9 przez inne podmioty. Łącznie w całym województwie domy pomocy społecznej oferowały w 2017 roku **6 299 miejsc**, z których skorzystały w ciągu całego roku **7 273 osoby**. Średnio w 2017 roku na jeden dom pomocy społecznej przypadało około 111 miejsc.

Największa liczba domów pomocy społecznej znajduje się w stolicy województwa (15) oraz w powiecie kutnowskim (6). Pozostałe powiaty posiadające dom pomocy społecznej na swoim terenie dysponują maksymalnie 4 jednostkami tego typu. Powiaty rawski i skierniewicki nie dysponują domami pomocy społecznej.

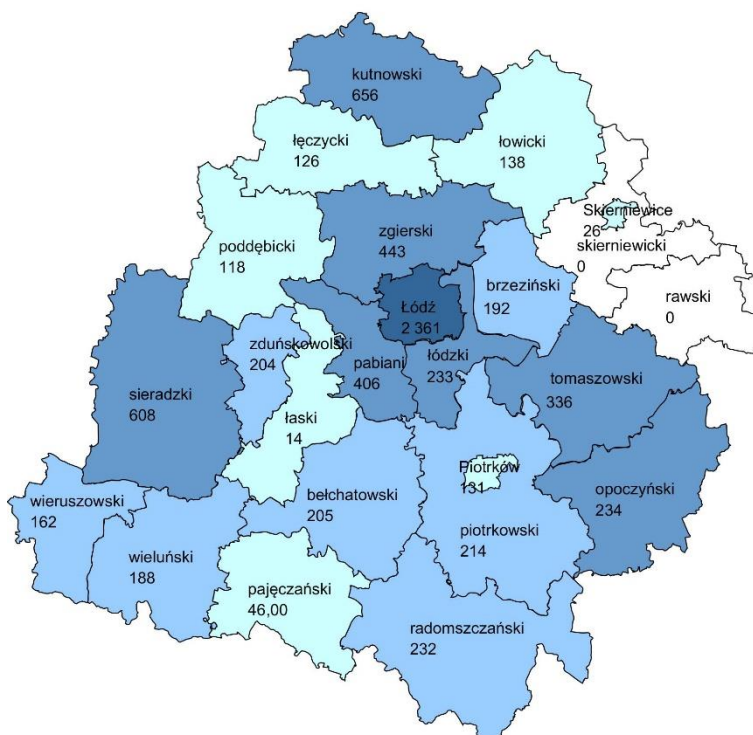
Rysunek 68. Liczba domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W stosunku do stanu z 2016 roku liczba domów pomocy społecznej w roku oceny wzrosła o 1 placówkę (w mieście Skierniewice), natomiast w 2018 roku prognozowany jest kolejny wzrost liczby DPS na terenie województwa łódzkiego do 59 jednostek. Dom pomocy społecznej planuje utworzyć miasto Łódź oraz powiat sieradzki.

Rysunek 69. Liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Liczba korzystających z domów pomocy społecznej w całym 2017 roku wyniosła 7 273 osoby (na 6 299 miejsc), a liczba osób umieszczonych – 1 220. Prognozy na kolejny rok wykazują wzrost wskaźnika liczby korzystających z domów pomocy społecznej o 2,2 % (162 osoby), a osób w nich umieszczonych – o ok. 9,6% (117 osób). Liczbę osób korzystających z domów pomocy społecznej w poszczególnych powiatach przedstawia powyższy rysunek.

Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w domu pomocy społecznej, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 58%, co oznacza, iż w 2017 roku 42% osób wymagających umieszczenia w domach pomocy społecznej nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach. Należy zaznaczyć, że sytuacja w tym zakresie uległa poprawie - w 2016 roku wartość wskaźnika wynosiła 55% (45% miejsc mniej w stosunku do potrzeb). W roku 2018 przewidywany jest wzrost wskaźnika zaspokojenia miejsc w domach pomocy społecznej do 62%.

Inną formą świadczenia całodobowej opieki nad osobami starszymi oraz z niepełnosprawnościami są rodzinne domy pomocy. Domy te mogą być prowadzone przez osoby fizyczne lub rodziny w ich miejscu zamieszkania, a także przez organizacje pożytku publicznego, i mogą przyjmować pod opiekę zazwyczaj od 3 do 8 osób. Rodzinne domy

pomocy funkcjonują w województwie łódzkim, przy czym nie jest dostępna oficjalna informacja na temat ich liczby.

Dzienne domy pomocy

Liczba **dziennych domów pomocy**, będących ośrodkami wsparcia przeznaczonymi głównie dla osób starszych, utrzymuje się od 2015 roku na stosunkowo stabilnym poziomie. Zgodnie z danymi wykazanymi przez jednostki pomocy społecznej, w 2017 roku w całym województwie funkcjonowało **35 tego typu jednostek** (o 1 więcej niż w roku ubiegłym), w tym 33 z nich prowadzonych było przez samorząd terytorialny, a prowadzenie pozostałych 2 zostało zlecone zewnętrznym podmiotom. Placówki tego typu funkcjonowały jedynie w 11 powiatach i 3 miastach na prawach powiatu, przy czym najwięcej w Łodzi (22). W roku 2018 ośrodki pomocy społecznej planują zwiększyć liczbę dziennych domów pomocy do poziomu 38 sztuk. Dzielne domy pomocy dysponowały łącznie 1 646 miejscami, z których skorzystało w 2017 roku 1 952 osób.

Dzielne domy pomocy wspierane są w ramach projektu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej Senior-WIGOR, w ramach którego samorządy mogą ubiegać się o środki na rozwój na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior-WIGOR”, ze szczególnym uwzględnieniem jednostek samorządu charakteryzujących się niskimi dochodami lub wysokim odsetkiem seniorów w populacji ogółem lub brakiem infrastruktury pomocy społecznej służącej do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania.

Wśród innych form dziennej pomocy skierowanej do osób starszych, w województwie łódzkim w 2017 roku funkcjonowało 212 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów (o 8 więcej niż w roku 2016).

Kluby samopomocy

Wspieraniem osób starszych zajmują się również ośrodki wsparcia, jakimi są **kluby samopomocy**. W województwie łódzkim w 2017 roku działało **5 tego typu placówek** – w Bełchatowie, Witoni (powiat łęczycki), Ujeździe (powiat tomaszowski) oraz w Łodzi. Kluby samopomocy prowadzone były w większości przez organizacje pozarządowe na zlecenie gmin. W 2017 r. kluby samopomocy **oferowały łącznie 305 miejsc**, z których skorzystało **289 osób**. Najwięcej osób skorzystało z usług klubów samopomocy w Bełchatowie (160 osób) i Łodzi (114).

4. Osoby z niepełnosprawnościami

Środowiskowe domy samopomocy

Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oferowane jest przez kilka rodzajów instytucji. Jedną z nich są **środowiskowe domy samopomocy**, zaliczane są do ośrodków wsparcia oferujących pomoc instytucjonalną w formie dziennej skierowaną do osób z zaburzeniami psychicznymi.

W województwie łódzkim w 2017 roku znajdowało się **47 takich placówek** (liczba ta jest na stałym poziomie od 2015 roku). W kolejnym roku prognozowane jest utworzenie kolejnych 2 środowiskowych domów samopomocy.

Wśród wszystkich funkcjonujących obecnie tego typu ośrodków 33 prowadzą jednostki samorządu terytorialnego, natomiast prowadzenie pozostałych 14 zlecono innym podmiotom. Liczba miejsc we wszystkich domach samopomocy w roku pomiaru wyniosła 1 881. Jednocześnie z usług domów skorzystały łącznie 2 152 osoby, a liczba osób w nich umieszczonych wyniosła 700. Obecnie obserwuje się taką samą liczbę osób korzystających z omawianego typu placówek jak w roku ubiegłym. Na kolejny rok przewidywany jest wzrost liczby osób korzystających oraz osób umieszczonych o odpowiednio: ponad 4% i 5% w stosunku do aktualnych danych.

Rysunek 70. Liczba środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Największa liczba środowiskowych domów samopomocy znajduje się na terenie powiatu zgińskiego (5) i miasta Łodzi (5). Pozostałe powiaty, na terenie których działają środowiskowe domy samopomocy, posiadają od 1 do 4 tego typu placówek. Na terenie powiatu skierniewickiego, brzezińskiego oraz miasta Skierniewice w 2017 roku nie funkcjonował żaden środowiskowy dom samopomocy.

Liczba osób oczekujących na miejsce w domu samopomocy w województwie łódzkim pod koniec 2017 roku wynosiła 199 chętnych. Jest to wartość niższa o 29% w stosunku do liczby oczekujących w 2016 roku i o 38% w stosunku do oczekujących w roku 2015. Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w środowiskowych domach samopomocy (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w domach samopomocy, tj. osób

umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 78%, co oznacza, iż w 2017 roku 22% osób wymagających umieszczenia w środowiskowych domach samopomocy nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach.

Warsztaty terapii zajęciowej

Kolejną instytucją oferującą wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami są **warsztaty terapii zajęciowej**. Zgodnie z danymi sprawozdania OZPS w 2017 roku w województwie funkcjonowało **47** tego rodzaju jednostek. Placówki prowadzone w 2017 roku przez jednostki samorządu terytorialnego (14) znajdowały się na terenie powiatu łaskiego, łęczyckiego, łowickiego, opoczyńskiego, pabianickiego, sieradzkiego, wieluńskiego, zduńskowolskiego i miasta Łodzi. Jednostki samorządu zleciły prowadzenie 33 z 47 tego typu instytucji podmiotom zewnętrznym.

Rysunek 71. Liczba warsztatów terapii zajęciowej w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Dostęp do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy większości powiatów regionu. Brak tego typu jednostki odnotowano w powiecie pajęczańskim oraz skierniewickim. Największą liczbę warsztatów terapii zajęciowej posiada miasto Łódź (9), natomiast na terenie pozostałych powiatów zlokalizowanych jest o 1 do 5 tego typu jednostek. W 2017 roku w województwie łódzkim w **zajęciach WTZ uczestniczyło** łącznie 1 706 osób z niepełnosprawnościami.

Liczba warsztatów terapii zajęciowej utrzymuje się na względnie stałym poziomie – w 2017 roku była na tym samym poziomie co w roku poprzednim, natomiast na kolejny rok prognozuje się spadek liczby WTZ w województwie łódzkim do 46 jednostek. Liczba osób korzystających z omawianej formy wsparcia również utrzymuje się na zbliżonym poziomie.

W roku pomiaru przyrost wartości wskaźnika w stosunku do 2016 roku wyniósł 2,5%, a na kolejny rok prognozuje się spadek liczby beneficjentów warsztatów terapii zajęciowej o 1,1%.

Zakłady aktywności zawodowej

Województwo łódzkie posiada zdecydowanie ubogą infrastrukturę wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (w tym również osób dotkniętych niepełnosprawnością z powodu zaburzeń psychicznych) w postaci **zakładów aktywności zawodowej (ZAZ)**. Zgodnie z danymi ze sprawozdania do oceny zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2017 roku działało w regionie tylko **6 zakładów aktywności zawodowej**, z czego 4 zlokalizowane były na terenie łodzi, 1 w powiecie wieruszowskim i 1 w powiecie łowickim. Prognozuje się, że w kolejnym roku liczba ta nie ulegnie zmianie.

5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

W województwie łódzkim działają również podmioty oferujące wsparcie innym grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, np. osobom bezrobotnym, bezdomnym oraz cudzoziemcom.

Centra integracji społecznej

W województwie łódzkim w 2017 roku funkcjonowały **3 centra integracji społecznej** finansowane z budżetu samorządów (o 1 więcej w porównaniu z rokiem 2016). Znajdowały się one na terenie miast Łódź, Opoczno i Radomsko były prowadzone na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego przez inne podmioty. W 2017 roku w zajęciach CIS uczestniczyły łącznie 123 osoby i liczba ta spadła w stosunku do roku poprzedniego o około 12%.

Kluby integracji społecznej

Jednocześnie w 2017 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **16 klubów integracji społecznej**, a ich liczba zwiększyła się o 2 w stosunku do 2016 roku. Najwięcej klubów (po 3) funkcjonowały powiecie zduńskowolskim, zgierskim i w Łodzi, po dwa kluby integracji społecznej posiadały powiaty pabianicki i miasto Skierniewice, a po jednym powiaty: radomszczański, sieradzki i tomaszowski. Większość z nich (14) prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego, a organizacja 2 powierzona została innym podmiotom. W zajęciach klubów integracji społecznej w 2017 roku uczestniczyły **1 484 osoby**, co oznacza spadek w stosunku do 2016 roku o 2%.

Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne prowadzone są przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym ze względu na bezrobocie, niepełnosprawność lub bezdomność. Ich funkcjonowanie oparte jest na osobistej pracy jej członków, w ramach której mają oni możliwość reintegracji, uczestniczenia w społeczności zawodowej i lokalnej, a także podnoszenia swoich

umiejętności psychofizycznych. Szacuje się, że w województwie łódzkim funkcjonują obecnie **93 spółdzielnie socjalne**⁴².

Noclegownie, schroniska, domy dla osób bezdomnych

W województwie łódzkim funkcjonowało w 2017 roku **20 placówek oferujących miejsca noclegowe** dla osób bezdomnych (noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych). Łącznie oferowały one **966 miejsc**, z których w 2017 roku skorzystały **2 339 osoby**. Zgodnie z zebranymi danymi (OZPS) 5 tego rodzaju placówek zlokalizowanych było na terenie Łodzi, 3 w powiecie zgierskim, po 2 w powiatach: kutnowskim, pabianickim i radomszczańskim, a po 1 w powiatach: bełchatowskim, łowickim, poddębickim, rawskim, tomaszowskim i mieście Piotrków Trybunalski. W pozostałych 13 powiatach województwa samorzady gmin i powiatów nie oferowały pomocy w formie schroniska, noclegowni bądź domu dla osób bezdomnych.

W 2017 roku liczba noclegowni, schronisk lub domów dla osób bezdomnych zmniejszyła się o 3 placówki w stosunku do poprzedniego roku. W roku 2018 przewiduje się pozostanie liczby tych placówek na takim samym poziomie. Zmiana liczby miejsc w omawianym typie placówek w stosunku do stanu z roku 2016 jest nieznaczna (spadek o 1,1%), a w roku 2018 rok przewiduje się zmniejszenie liczby miejsc o kolejne 4%.

Zgodnie z aktualnymi danymi (za rok 2017), liczba osób korzystających z ośrodków wsparcia dla osób bezdomnych w województwie łódzkim zmniejszyła się o 3% i obecnie wynosi **2 339 osób**. W kolejnym roku nie przewiduje się znaczących zmian liczby beneficjentów omawianych form wsparcia (wskaźnik prawdopodobnie spadnie o niecały 1%).

W skali roku w przeliczeniu na jedną wspartą osobę koszt prowadzenia oraz utrzymania omawianego typu ośrodków wsparcia w 2017 roku wynosił 2 512,41 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2016 o ok. 390 zł (w przeliczeniu na osobę na rok).

Ogrzewalnie

W 2017 roku w województwie łódzkim funkcjonowały **3 ogrzewalnie**: w Kutnie, w Aleksandrowie Łódzkim i w Tomaszowie Mazowieckim. Dwie placówki prowadzone były przez jednostkę samorządu terytorialnego, a w jednej samorząd powierzył zadania innemu podmiotowi.

W ogrzewalniach, które funkcjonują w województwie łódzkim zapewnionych jest 36 miejsc dla potrzebujących. Liczba ta zwiększa się. W porównaniu z rokiem 2016, jej wzrost wyniósł 80% (wzrost o 16 sztuk), a w 2018 roku prognozowany jest dalszy wzrost, o kolejne 15 miejsc. Liczba osób korzystających z ogrzewalni wyniosła w 2017 roku 64 osoby. Ich liczba rośnie dużo szybciej niż liczba przewidzianych miejsc. W porównaniu do ubiegłego roku, liczba korzystających wzrosła 3 krotnie. W 2018 roku wzrost ma wynieść 150% wartości obecnej, co daje w przyszłym roku ok. 160 zainteresowanych osób na planowane 51 miejsc.

⁴² Opracowano na podstawie raportu przygotowanego na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki w Łodzi przez Instytut Badawczy IPC Sp. z o. o oraz Openfield Sp. z o.o. pn. „Stan ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2017”.

Mieszkania chronione (wszyscy odbiorcy)

Formą wsparcia w obszarze zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych są mieszkania chronione, które jednocześnie stanowią, w formie instytucjonalnej, m.in. pomoc w usamodzielnianiu.

Zgodnie z danymi wykazanymi w formularzu oceny zasobów pomocy społecznej w 2017 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **58 mieszkań chronionych** oferujących łącznie **236 miejsc**.

Na 24 powiaty województwa łódzkiego 10 dysponowało mieszkaniami chronionymi, z czego największą ich liczbę (32) odnotowano w powiecie kutnowskim. W pozostałych powiatach liczba mieszkań wahała się między 1 a 6. Wspomniane 32 mieszkania znajdują się w Kutnie i mieszczą się w Kompleksie Terapeutyczno-Integracyjnym „Wspólny dom”⁴³. Mieszkania te są przeznaczone dla osób starszych i niepełnosprawnych⁴⁴.

Z mieszkań chronionych skorzystało w województwie, w roku analizy 235 osób, tj. o 3% więcej niż w 2016 roku. Liczba osób umieszczonych w mieszkaniu chronionym w województwie łódzkim pod koniec 2017 roku wyniosła 185 osób, natomiast liczba oczekujących na miejsce w mieszkaniu chronionym to zaledwie 7 chętnych. Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w mieszkaniach chronionych (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w mieszkaniach chronionych, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 96%, co oznacza, iż w 2017 roku jedynie 4% osób oczekujących na umieszczenie w mieszkaniu chronionym nie otrzymało miejsca w istniejącej placówce.

⁴³<http://kutno.naszemiasto.pl/artykul/kompleks-terapeutyczno-integracyjny-wspolny-dom-swietowal,1446665,art,t,id,tm.html> (22.05.2018)

⁴⁴ http://www.bip173.lo.pl/?cid=229&bip_id=630 (22.05.2018)

V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK

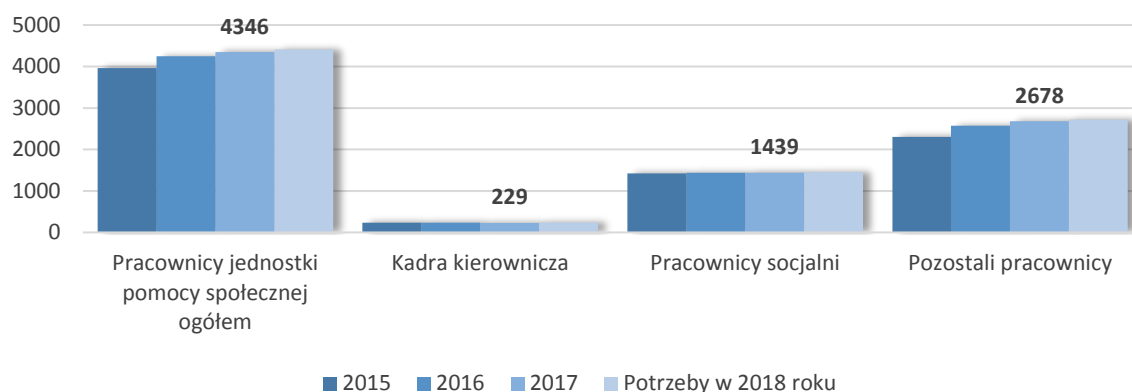
W niniejszym rozdziale zaprezentowano dane dotyczące zatrudnienia w następujących:

- 1) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej:
 - ośrodkach pomocy społecznej;
 - powiatowych centrach pomocy rodzinie;
 - miejskich ośrodkach pomocy rodzinie;
 - 2) zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia:
 - domach pomocy społecznej,
 - placówkach specjalistycznego poradnictwa,
 - ośrodkach interwencji kryzysowej,
 - ośrodkach wsparcia:
 - o środowiskowych domach samopomocy,
 - o dziennych domach pomocy,
 - o noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych,
 - o klubach samopomocy;
 - 3) zasobach instytucjonalnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:
 - placówkach wsparcia dziennego,
 - placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
 - 4) zasobach zatrudnienia socjalnego:
 - centrach integracji społecznej;
 - 5) jednostkach działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami:
 - warsztatach terapii zajęciowej,
 - zakładach aktywności zawodowej;
 - 6) jednostkach działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej:
 - klubach integracji społecznej;
- oraz w mieszkaniach chronionych, stanowiących świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie miejskie ośrodki pomocy rodzinie

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (szczebel gminny), powiatowych centrach pomocy rodzinie (szczebel powiatowy) oraz miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym) na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (np.: pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza). Do kadry wliczone są też osoby zatrudnione w ramach środków EFS. Dane obrazujące zatrudnienie dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku.

Rysunek 72. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2017 oraz potrzeby kadrowe w roku 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W roku oceny w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem 4 346 pracowników. Pracowników, z wyłączeniem kadry kierowniczej i pracowników socjalnych, było w 2017 roku ogółem 2 678. Pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem 1 439, a kadry kierowniczej (to jest, dyrektorów jednostek i ich zastępców) – 229 osób. W województwie łódzkim następuje ogólny wzrost liczby zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie – w stosunku do lat poprzednich o: 2,4% w porównaniu z rokiem 2016 roku i 9,8% w stosunku do 2015 roku. Nie przewiduje się natomiast radykalnych zmian pod względem wielkości zatrudnienia w roku 2018.

Tabela 4. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ogółem w województwie łódzkim w latach 2016-2017 oraz potrzeby kadrowe w roku 2018

L.p.	Powiat	2016	2017	2018 - potrzeby
1	m. Łódź	755	759	759
2	radomszczański	375	387	389
3	zgierski	300	312	316
4	bełchatowski	272	279	289
5	kutnowski	224	229	233
6	sieradzki	201	214	215
7	tomaszowski	205	203	208
8	pabianicki	198	199	197
9	piotrkowski	189	180	188
10	opoczyński	166	178	184
11	wieluński	148	146	146
12	rawski	135	133	143
13	m. Piotrków Trybunalski	120	130	125
14	łęczycki	118	128	123
15	łódzki wschodni	108	116	114
16	łowicki	103	106	111
17	zduńskowolski	107	104	114

18	pajęczański	97	101	100
18	poddębicki	84	92	94
20	łaski	77	85	84
21	m. Skierniewice	71	72	76
22	wieruszowski	68	70	70
23	brzeziński	59	62	62
24	skierniewicki	63	61	66

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Największa liczbowo kadra pomocy społecznej w roku oceny występowała w mieście Łodzi (759 osób) oraz w powiatach radomszczańskim (387 osób) i zgierskim (312 osób). Najmniej pracowników pomocy społecznej odnotowano w powiatach skierniewickim i brzezińskim – odpowiednio po 61 i 62 osoby.

W 21 powiatowych centrach pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w roku 2017 roku zatrudnionych było 398 osób. Najwięcej pracowników zatrudnionych było w powiatowych centrach pomocy rodzinie w powiecie: radomszczańskim (43 osoby), kutnowskim (33 osoby), sieradzkim (33 osoby) oraz bełchatowskim (31 osób). Najmniejszymi pod względem liczby pracowników były powiatowe centra w Pajęcznie oraz w Skierniewicach (odpowiednio po 6 i 5 pracowników). Z kolei w trzech miejskich ośrodkach pomocy rodzinie w 2017 roku zatrudnionych było łącznie 961 osób, z czego najwięcej (759) w Łodzi.

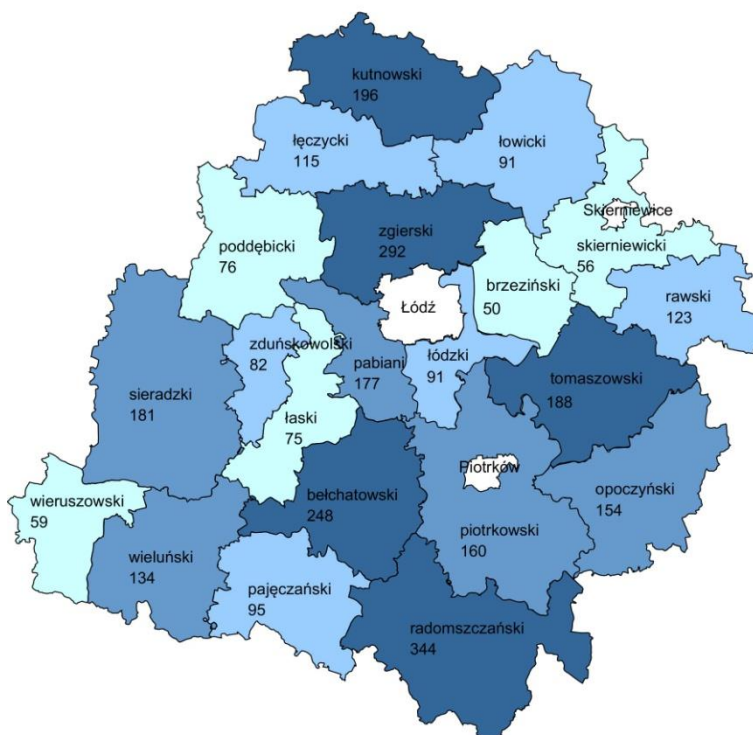
Rysunek 73. Liczba pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz miejskich ośrodków pomocy rodzinie w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W 2017 roku w 174 ośrodkach pomocy społecznej w roku oceny ogółem zatrudnionych było 2 987 osób. W ujęciu powiatowym najwięcej pracowników ośrodków pomocy społecznej odnotowano w powiatach: radomszczańskim (344 osoby), zgierskim (292 osoby) i bełchatowskim (248 osób). Najmniej w powiecie brzezińskim (50 osób).

Rysunek 74. Liczba pracowników ośrodków pomocy społecznej w województwie łódzkim ogółem w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Wskaźnik profesjonalizacji kadry

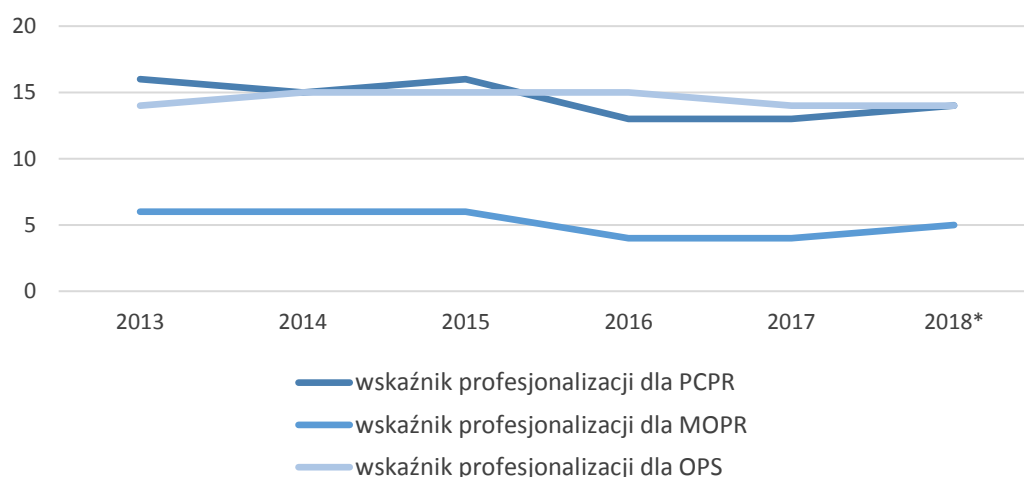
Liczba pracowników pomocy społecznej pełniących funkcje kierownicze i pracowników socjalnych posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej na poziomie gminnym (w ośrodkach pomocy społecznej) w 2017 roku wyniosła 284 osoby, natomiast liczba pozostałych osób zatrudnionych, posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej wyniosła 130 osób. Odnosząc te liczby do ogólnej liczby zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na poziomie gminnym można wyznaczyć wskaźnik profesjonalizacji kadry, który wyniósł 14%. Wysokość tego wskaźnika pozostaje od 2013 roku na względnie stałym poziomie.

W miejskich ośrodkach pomocy rodzinie odnotowano 32 osoby pełniące funkcje kierownicze i pracowników socjalnych posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej oraz 10 pozostałych pracowników posiadających tę specjalizację. Wskaźnik profesjonalizacji kadry na tym poziomie organizacji wyniósł 4%. Jego wartość była taka sama jak w roku poprzednim.

Liczba osób pełniących funkcje kierownicze i pracowników socjalnych posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej w powiatowych centrach pomocy rodzinie wyniosła 33 osoby, a liczba pozostałych osób zatrudnionych posiadających tę specjalizację była o 13 osób mniejsza. Wskaźnik profesjonalizacji kadry na tym poziomie organizacji wyniósł 13%. Jego wartość ulegała wahaniom od 2013 roku.

Wskaźnik profesjonalizacji dla MOPR jest od 2013 roku na najniższym poziomie wśród badanych jednostek, natomiast wskaźnik dla OPS od 2016 roku przewyższa wskaźnik dla PCPR.

Rysunek 75. Wskaźnik profesjonalizacji kadry dla OPS, PCPR i MOPR w latach 2013-2017 oraz potrzeby na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Kadra kierownicza

Kadra kierownicza jednostki organizacyjnej pomocy społecznej to osoby zajmujące stanowiska: dyrektora/kierownika oraz zastępcy dyrektora/kierownika.

Kadra kierownicza w roku oceny w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie oraz miejskich ośrodkach pomocy społecznej liczyła ogółem 229 osób (dyrektorzy, kierownicy oraz ich zastępcy). W ogólnej liczbie kadry kierowniczej 23 osoby to dyrektorzy i ich zastępcy 21 jednostek powiatowych. Z kolei 201 osób, reprezentuje władze ośrodków pomocy społecznej, a pozostałe 5 osoby to kadra kierownicza trzech wyodrębnionych jednostek pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPR w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim). W zgłoszonych potrzebach na 2018 r. ogólna liczba kadry kierowniczej (dyrektorów i ich zastępców wszystkich jednostek pomocy) powinna pozostać na niemal takim samym poziomie.

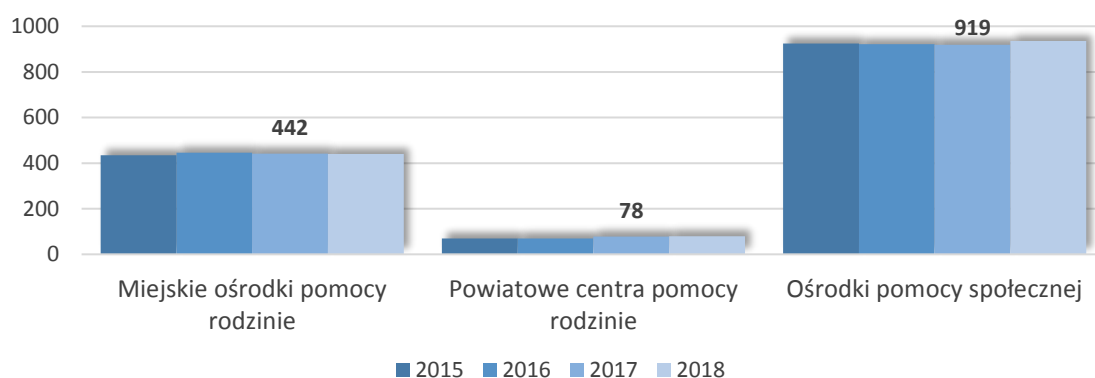
W 2017 roku 100% przedstawicieli kadry kierowniczej MOPR i PCPR posiadało wykształcenie wyższe, natomiast wśród kadry OPS było to 85% osób. Również 100% przedstawicieli kadry kierowniczej MOPR posiadało specjalizację z organizacji pomocy społecznej. Natomiast w przypadku OPS i PCPR było to odpowiednio 93% i 96% osób.

Pracownicy socjalni

Pracownicy socjalni to osoby posiadające wykształcenie w zawodzie pracownika socjalnego. Kwalifikacje pracowników socjalnych określa art. 116 i 156 ustawy o pomocy społecznej.

W roku oceny w województwie łódzkim było zatrudnionych 1 439 pracowników socjalnych ogółem, z czego 919 osób zatrudnionych było w ośrodkach pomocy społecznej, 78 osób w powiatowych centrach pomocy rodzinie, a 442 osób w trzech wyodrębnionych jednostkach pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPR w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim). W województwie łódzkim 951 pracowników socjalnych miało wykształcenie wyższe (o 2% więcej niż w roku poprzednim), w tym wykształcenie wyższe posiadało 60% spośród pracowników socjalnych MOPR, 96% pracowników socjalnych PCPR i 66% pracowników OPS. 399 pracowników miało specjalizację 1-ego stopnia w zawodzie, 71 specjalizację 2-ego stopnia, a 135 specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Tabela 5. Zatrudnienie pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2017 oraz potrzeby na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W roku oceny, biorąc pod uwagę wszystkie jednostki pomocy społecznej z województwa łódzkiego, tylko jedno powiatowe centrum pomocy rodzinie nie zatrudniało pracowników socjalnych (w powiecie łaskim). Najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było natomiast w miejskim ośrodku pomocy społecznej w Łodzi – 377 osób.

Wskaźnik dostępności pracowników socjalnych pracujących w OPS i MOPR wyniósł w 2017 roku 1,1 co oznacza, że na 2 000 mieszkańców przypada około 1 pracownik socjalny.

Wskaźnik dostępności pracowników socjalnych względem liczby rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną wyniósł w 2017 roku 1,06, a zatem na 50 rodzin objętych pracą socjalną również przypada 1 pracownik socjalny.

W 2017 roku odnotowano gminy, które zatrudniały tylko jednego pracownika socjalnego. Były to: jeden ośrodek pomocy społecznej z powiatu kutnowskiego – w gminie Krzyżanów oraz trzy ośrodki z powiatu skierniewickiego – w gminach Kowiesy, Lipce Reymontowskie i Nowy Kawęczyn. Z kolei po dwóch pracowników socjalnych w roku oceny było zatrudnionych w 29 ośrodkach w gminach.

Rysunek 76. Liczba pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Prognozy na rok 2018 wskazują, że liczba pracowników w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie powinna nieznacznie wzrosnąć.

Pozostali pracownicy

Pozostali pracownicy jednostki organizacyjnej pomocy społecznej – to pracownicy zatrudnieni w danej jednostce, wykonujący inne prace związane z zadaniami tej jednostki. Do tej kategorii zaliczają się, m.in., księgowi, informatycy, asystenci rodziny czy koordynatorzy pieczy zastępczej.

W 2017 r. we wszystkich jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim zatrudnionych było 2 678 osób stanowiących pozostałą kadrę pracowników. W ogólnej liczbie wyżej wymienionych pracowników, w ośrodkach pomocy społecznej pracowało 1 867 osób, w powiatowych centrach pomocy rodzinie – 297 osób, a w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie – 514 osób.

W grupie pozostałych pracowników wszystkich jednostek organizacyjnych pomocy społecznej 65,3% osób posiada wykształcenie wyższe, 25,1% posiada wykształcenie średnie, a 9,6% inne. Zgłoszone potrzeby na rok po ocenie wskazują na konieczność nieznacznego zwiększenia liczby pozostałych pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

W ramach zatrudnienia pomocniczego w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej pracowało 140 wolontariuszy i 215 stażystów. Pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) podjęto 351 osób. Liczba wolontariuszy spadła w porównaniu do roku ubiegłego o ok. 41%, liczba osób posiadających angaż w ramach zatrudnienia subsydiowanego spadła o ok. 4%, natomiast liczba stażystów pozostała na

podobnym poziomie co w roku 2016. Największą liczbę wolontariuszy wskazał ośrodek pomocy społecznej w Pabianicach (29% ogółu wolontariuszy), najliczniejszą grupę pracowników zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego posiada MOPS w Łodzi (30% ogółu osób z tej zbiorowości), natomiast najwięcej stażystów jest w Kutnie (32% wszystkich stażystów).

W województwie łódzkim funkcjonują 42 zespoły pracy socjalnej i integracji społecznej, w których pracuje 285 osób. Liczba zespołów wzrosła o 3 sztuki w stosunku do roku 2016, natomiast liczba osób w tych zespołach wzrosła o 17 osób. Przeciętna liczba osób w istniejących zespołach w 2017 r. wynosi 12. Najwięcej zespołów było w Pabianicach (9) i w Tomaszowie Mazowieckim (6). Ok. 86% (150 na 174) OPS i MOPR nie utworzyło zespołów pracy socjalnej i integracji społecznej. Dla 3 OPS brakowało danych.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Domy pomocy społecznej

W domach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2017 roku zatrudnione były 4 262 osoby. Liczba ta minimalnie zmalała w porównaniu z rokiem 2016. Najliczniejszą kadrami odznaczają się domy pomocy społecznej podlegające pod MOPS w Łodzi (1360 osób), a najmniej liczną podlegające pod PCPR w powiecie łaskim – 12 osób.

Placówki specjalistycznego poradnictwa

W jednostkach specjalistycznego poradnictwa zatrudnione były w 2017 roku 33 osoby. Liczba ta od 2015 roku maleje (spadek o 31% w porównaniu z 2015 rokiem). Placówki specjalistycznego poradnictwa podlegały tylko pod 5 OPS, 1 MOPR i 3 PCPR. Dla 4 ośrodków brakowało danych. Najwięcej osób zatrudnionych było w ramach jednostek specjalistycznego poradnictwa podlegających pod PCPR w Bełchatowie – 8 osób.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Liczebność kadry ośrodków interwencji kryzysowej wynosi 40 osób. Wielkość ta jest na podobnym poziomie jak w roku poprzednim. Dla 4 jednostek nie podano danych. Na kolejny rok przewiduje się pozostanie liczby pracowników na tym samym poziomie. Najwięcej – po 8 osób zatrudnionych było w dwóch ośrodkach podlegających powiatowym centrum pomocy społecznej w Tomaszowie Mazowieckim i w Wieruszowie.

Ośrodki wsparcia

W ośrodkach wsparcia w województwie łódzkim pracowało 1059 osób. Liczba ta pozostaje na podobnym poziomie co w roku poprzednim. Dla 3 jednostek nie podano danych.

Liczba pracowników zatrudnionych w **środowiskowych domach samopomocy** wyniosła w 2017 roku 576 osób i pozostaje na podobnym poziomie jak w 2016 roku. Według potrzeb, w 2018 roku, liczba pracowników powinna wzrosnąć o 12% w stosunku do pomiarów z roku bieżącego.

W 2017 roku wielkość zatrudnienia w **dziennych domach pomocy** wyniosła 305 osób. Liczba nie zmieniła się od poprzedniego roku. Na kolejny rok przewiduje się wzrost zatrudnienia o niecałe 7% w stosunku do aktualnej liczebności kadry (o 21 osób).

W **noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych** w województwie łódzkim pracowały w 2017 roku 94 osoby. Liczba ta wzrosła o 1 osobę w porównaniu do roku poprzedniego. Natomiast potrzeby na rok 2018 wskazują na spadek zatrudnionych w tej grupie o 3 osoby.

Liczba pracowników zatrudnionych w **klubach samopomocy** spadła w 2017 roku o ponad 22% (o 6 jednostek) względem liczby z 2016 roku. W kolejnym roku również prognozowany jest wzrost (o 10 jednostek w stosunku do pomiarów z 2017 roku).

Zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

W placówkach wsparcia dziennego w 2017 roku pracowało 439 osób. Liczba ta zmalała o ok. 4% w porównaniu do roku poprzedniego. Według potrzeb na kolejny rok liczba pracowników placówek pozostanie na stałym poziomie.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

W 2017 roku wielkość zatrudnienia w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wyniosła 1 106 osób. Liczba ta wzrosła o 4 osoby w porównaniu do roku 2016. Na kolejny rok przewiduje się wzrost poziomu zatrudnienia o kolejne 7 osób.

Zasoby instytucjonalne zatrudnienia socjalnego

Liczba pracowników centów integracji społecznej wzrosła w 2017 roku o 2 osoby względem wartości z 2016 roku (z 28 na 30 osób). W kolejnym roku prognozowany jest powrót do liczby z 2016 roku.

Jednostki działające w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami

Warsztaty terapii zajęciowej

W 2017 roku w WTZ zatrudnione były ogółem 632 osoby i oznacza to wzrost liczebności kadry warsztatów terapii zajęciowej w stosunku do 2016 roku o 1 pracownika. W kolejnym – 2018 roku, prognozuje się spadek zatrudnienia o 7 osób.

Zakłady aktywności zawodowej

W zakładach aktywności zawodowej w regionie łódzkim pracowało w 2017 roku 198 osób – wzrost o ok. 11% w stosunku do roku poprzedniego. W roku 2018 prognozuje się wzrost zatrudnienia w ZAZ o 1 osobę.

Jednostki działające w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej

Kluby Integracji Społecznej

W Klubach Integracji Społecznej pracowało w województwie łódzkim 21 osób, najwięcej w mieście Łodzi – 10 osób. Ilość pracowników nieznacznie wzrosła (o 4 osoby) w porównaniu z rokiem poprzednim, natomiast prognozy na rok 2018 wskazują na niewielki spadek liczby osób (o 3 pracowników).

Mieszkania chronione

W mieszkaniach chronionych zatrudnionych było w 2017 roku 41 osób. Liczba ta spadła w porównaniu z rokiem poprzednim o ok. 18% (o 9 osób). Według potrzeb na rok 2018 liczba ta wzrośnie o kolejne 13 osób, a więc o 32% w stosunku do roku 2017.

VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA

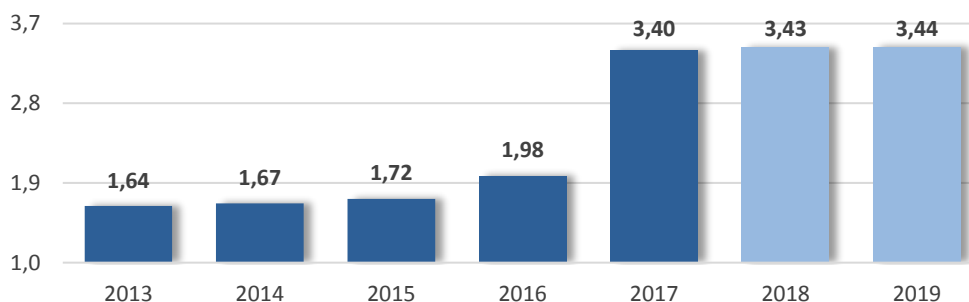
W niniejszym rozdziale zaprezentowano informacje i dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne pomocy społecznej, na wydatki w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej ujmowane są w następujących pozycjach klasyfikacji budżetowej⁴⁵:

- dział 851 – Ochrona zdrowia,
- dział 852 – Pomoc społeczna,
- dział 853 – Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej,
- dział 854 – Edukacyjna opieka wychowawcza,
- dział 855 – Rodzina.

Kwota wydatków poniesionych na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej w województwie łódzkim wyniosła w 2017 roku około 3,4 mld zł. Kwota ta jest wyraźnie wyższa od wydatków obserwowanych w latach poprzednich, co wiąże się głównie z wypłatą obowiązującego od kwietnia 2016 roku świadczenia wychowawczego. Jednocześnie w kolejnych latach przewiduje się niewielki wzrost kwoty wydatków związanych z polityką społeczną (o około 1%). Kwota wydatków, która znalazła się w 2017 roku w budżetach OPS i PCPR wyniosła około 2,4 mld zł, co stanowi 71% wielkości wszystkich wydatków jednostek samorządowych województwa poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej.

Rysunek 77. Wydatki (w mld zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2013-2017 oraz prognoza na latach 2018-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

⁴⁵ W sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej za 2017 rok, w części dotyczącej środków finansowych na zadania pomocy społecznej uwzględniono pozycje klasyfikacji budżetowej zgodnej ze zmianami wprowadzonymi z dniem 1 stycznia 2017 roku Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 25 lipca 2016 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2016 poz. 1121). Rozdziały uchylone oraz zmienione ww. rozporządzeniem nie są prezentowane w sprawozdaniu począwszy od 2017 roku, a dane dotyczące tych rozdziałów za lata poprzednie są dostępne w sprawozdaniach OZPS za lata poprzednie. Również w przypadku rozdziałów zmienionych ww. rozporządzeniem dane za lata poprzednie nie są prezentowane w formularzu sprawozdania począwszy od roku 2017, przy czym są dostępne w sprawozdaniach OZPS za lata poprzednie. W związku z powyższym, ze względu na brak porównywalności danych, w sprawozdaniu za rok 2017 nie są zaprezentowane sumy wydatków w ramach poszczególnych działów za lata poprzednie.

Struktura wydatków ponoszonych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim wygląda następująco: najwięcej (około 71%) stanowiły wydatki przeznaczone na rodzinę (dział 855) – 2416,2 mln zł, 26% to wydatki na pomoc społeczną (dział 852) – 874,6 mln zł, natomiast wydatki na ochronę zdrowia (dział 851), na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) ukształtowały się łącznie na poziomie około 3% i wyniosły odpowiednio: 38,5 mln zł, 45,2 mln zł i 21,5 mln zł.

Tabela 6. Wydatki (w mln zł) według typów ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w roku 2017 oraz prognoza na lata 2018-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Ochrona zdrowia (dział 851)	38,5	41,0	41,4
Pomoc społeczna (dział 852)	874,6	904,9	916,1
Pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853)	45,2	47,6	46,7
Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)	21,5	21,3	21,5
Rodzina (855)	2 416,2	2 414,2	2 410,4

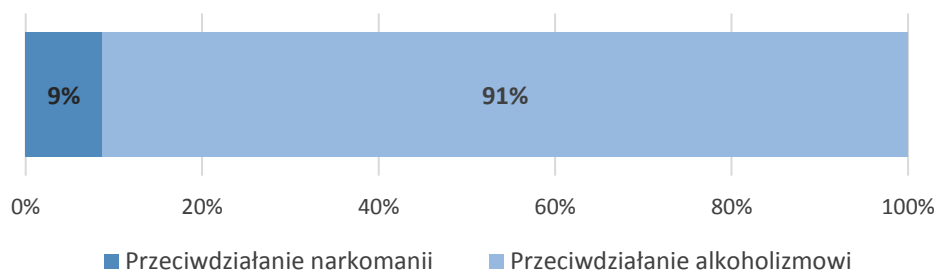
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Przewidywana wysokość wydatków na ochronę zdrowia w latach 2018-2019 w województwie łódzkim to około 41 mln zł rocznie (ok. 2,5 mln więcej niż w roku analizy). W kolejnych latach przewidywany jest również wzrost kwoty wydatków ponoszonych na pomoc społeczną – do 916,1 mln zł w 2019 r. W kolejnym roku przewidywany jest wzrost wydatków ponoszonych w ramach działu 853 do poziomu około 47,6 mln zł (o około 5%), a następnie ponowny spadek kwoty, do 46,7 mln zł. W kolejnym roku przewidywany jest również nieznaczny spadek wielkości środków przeznaczanych na edukacyjną opiekę wychowawczą w województwie do poziomu około 21,3 mln zł rocznie, a w roku 2019 powrót do wartości bieżącej. Prognozy wskazują na pozostanie kwoty wydatków na rodzinę na podobnym poziomie co w 2017 roku.

Ochrona zdrowia (dział 851)

Zdecydowana większość wydatków (ponad 91%) ponoszonych w województwie łódzkim w ramach ochrony zdrowia (dział 851) obejmowała środki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi. Wartość wydatków przeznaczonych na ten cel w 2017 roku wyniosła ponad 35 mln zł. Pozostała kwota – niespełna 3,4 mln zł – stanowiła wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii.

Rysunek 78. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach ochrony zdrowia (dział 851) w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Jednostki samorządowe planują w przyszłym roku niewielki wzrost wydatków w obu omawianych działach: o ok. 1% na przeciwdziałanie narkomanii oraz o ok. 7 % na przeciwdziałanie alkoholizmowi.

Ze struktury wydatków przeznaczonych na ochronę zdrowia w budżetach OPS i PCPR wynika, że ośrodki te praktycznie całkowicie kładą nacisk na przeciwdziałanie alkoholizmowi, przeznaczając na ten cel 97% swoich wydatków (ponad 8 mln zł), pozostawiając tym samym 3% pieniędzy na walkę z narkomanią (ok. 250 tys. zł).

Pomoc społeczna (dział 852)

W 2017 roku w województwie łódzkim najwyższe wydatki w ramach pomocy społecznej poniesiono na domy pomocy społecznej zawarte w rozdziale 85202. W roku oceny środki przeznaczone na ten cel wynosiły 281,8 mln zł, co stanowi 32,2% wszystkich wydatków w ramach pomocy społecznej.

Drugie pod względem wielkości były wydatki przeznaczone na ośrodki pomocy społecznej (dział 85219). Wyniosły one 167,3 mln zł. Stanowi to prawie 1/5 wszystkich wydatków w dziale 852.

Stosunkowo wysokie w 2017 roku były również wydatki ponoszone w rozdziale 85214 - Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz w dziale 85216 - Zasiłki stałe. Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie zadań w ramach powyższych rozdziałów wynosiła odpowiednio: 89,9 mln zł oraz 79,8 mln zł.

Najniższe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim ponoszono natomiast na Centra Integracji Społecznej (ok. 800 tys. zł) oraz pomoc dla cudzoziemców (ok. 100 tys. zł).

Tabela 7. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej (dział 852) w województwie łódzkim w 2017 roku

Wyszczególnienie	Wartość (w mln zł)	Udział w wydatkach na pomoc społeczną (w %)
Domy pomocy społecznej	281,8	32,2%
Ośrodek pomocy społecznej	167,3	19,1%
Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	89,9	10,3%
Zasiłki stałe	79,8	9,1%
Ośrodki wsparcia	51,2	5,9%
Dodatki mieszkaniowe	51,1	5,8%
Pomoc w zakresie dożywiania	47,9	5,5%
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	39,9	4,6%
Pozostała działalność	29,9	3,4%
Powiatowe centrum pomocy rodzinie	17,0	1,9%
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	11,9	1,4%
Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	2,4	0,3%
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2,0	0,2%
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	1,7	0,2%
Centra Integracji Społecznej	0,8	0,1%
Pomoc dla cudzoziemców	0,1	0,01%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Zgodnie z przewidywaniami, największy wzrost wydatków w przyszłym roku w stosunku do roku obecnego prognozowany jest w dziale 85232 - Centra Integracji Społecznej (wzrost o ok. 34%). Natomiast największe zmniejszenie wydatków przewiduje się w dziale 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych (spadek o ok. 82%).

OPS i PCPR w województwie największą pulę pieniędzy w dziale pomoc społeczna przeznaczają na działalność OPS (ok. 29% wydatków). W dalszej kolejności pieniądze wydatkowane są na działy 85214 - Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz 85216 - Zasiłki stałe (odpowiednio po 15% i 14%).

Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853)

W roku 2017 w województwie łódzkim najwięcej środków na realizację pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) przeznaczono na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – 23,5 mln zł (52% wszystkich wydatków w tym dziale).

Kolejnym najbardziej kosztochłonnym działem jest pozostała działalność w zakresie polityki społecznej – 8,5 mln zł, natomiast 1,3 mln zł mniej przeznaczono na pracę Zespołów orzekania o niepełnosprawności.

Najniższe wydatki w 2017 roku poniesiono w województwie łódzkim na Rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych – 6 mln zł (13% wydatków z działu 853).

Tabela 8. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) w województwie łódzkim w 2017 roku

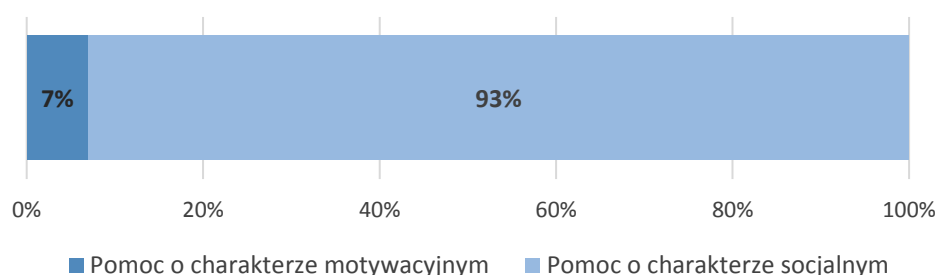
Wyszczególnienie	Wartość (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania (w %)
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	23,5	52%
Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	8,5	19%
Zespoły orzekania o niepełnosprawności	7,2	16%
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	6,0	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)

Całość wydatków poniesionych w 2017 roku w województwie łódzkim w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej przeznaczona została na pomoc materialną dla uczniów. Większość, 93% wydatków, została poniesiona na pomoc o charakterze socjalnym – 20 mln zł. Natomiast pozostałe 7% wydatków (1,6 mln zł) stanowiła pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym.

Rysunek 79. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej (dział 854) w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W 2018 roku planowany jest nieznaczny spadek wydatków na pomoc o charakterze socjalnym (o 3%) oraz wzrost kosztów pomocy o charakterze motywacyjnym o 26%.

W budżecie OPS i PCPR, w dziale 854, 90% stanowią wydatki na pomoc materialną dla uczniów o charakterze socjalnym. Pomoc o charakterze motywacyjnym to pozostały 1% wydatków.

Rodzina (dział 855)

Największe wydatki w dziale 855 - rodzina w województwie łódzkim, w 2017 roku odnotowano dla świadczeń wychowawczych (dział 85501). Stanowiły one prawie 60% wszystkich wydatków. Ich łączna wartość wyniosła 1,4 mld zł.

Drugą, dużą grupę wydatków stanowiły Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego (dział 85502) – kwota ok. 740 mln zł. Ich udział w wydatkach wyniósł ok. 31%.

Najmniejszy udział w wydatkach (0,003%) stanowi dział 85507 – dzienni opiekunowie. Jego wartość to niecałe 100 tys. zł

Tabela 9. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach rodzin (dział 855) w województwie łódzkim w 2017 roku

Wyszczególnienie	Wartość (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania (w %)
Świadczenie wychowawcze	1 444,5	59,8%
Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	739,6	30,6%
Rodziny zastępcze	92,1	3,8%
Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	76,3	3,2%
Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	53,2	2,2%
Wspieranie rodziny	9,9	0,4%
Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	0,6	0,02%
Dzienni opiekunowie	0,1	0,003%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W 2018 roku w większości działów planowany jest wzrost wydatków. Największy wzrost przewiduje się w dziale 85507 - Dzienni opiekunowie (o 87% w porównaniu z 2017 rokiem). Niewielkie redukcje wydatków planuje się natomiast w dwóch działach: 85502 - Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego (spadek o 0,1%) oraz 85501 - Świadczenie wychowawcze (spadek o 0,8%).

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie najwięcej, bo ok. 60% budżetu przeznaczają na świadczenia wychowawcze, a 32% ich wydatków stanowią Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego. Natomiast jednostki te wcale nie ponoszą kosztów w zakresie działów: 85506 - Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych oraz 85507 - Dzienni opiekunowie.

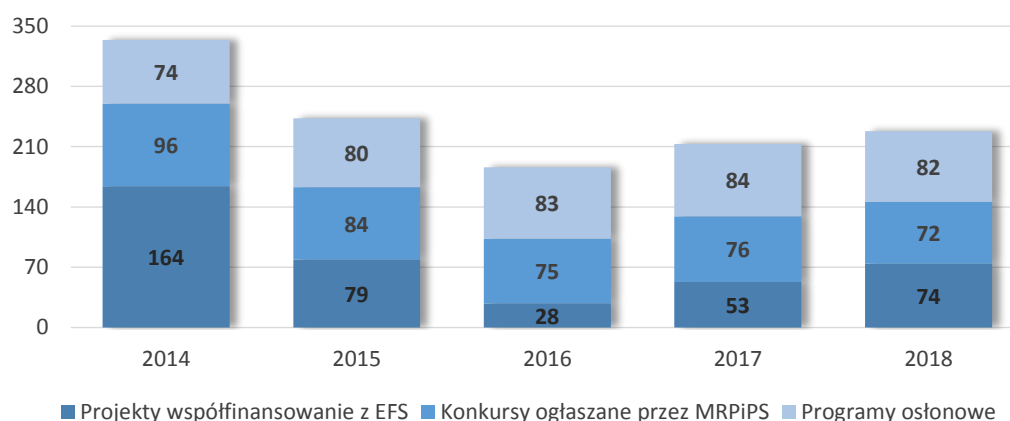
VII. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWA I WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

1. Aktywność projektowa – konkursowa jednostek pomocy społecznej

W tej części opracowania znajdują się informacje dotyczące projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), programów realizowanych w ramach konkursów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) oraz programów osłonowych, realizowanych w 2017 roku na terenie województwa łódzkiego.

Informacje dotyczące realizowanych projektów lub programów odnoszą się do projektów realizowanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej samodzielnie lub w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi, a także projektów wykonywanych przez gminy, powiaty lub miasta na prawach powiatu w zakresie pomocy i integracji społecznej, pieczy zastępczej oraz opieki nad dziećmi do lat 3.

Rysunek 80. Liczba projektów i konkursów realizowanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

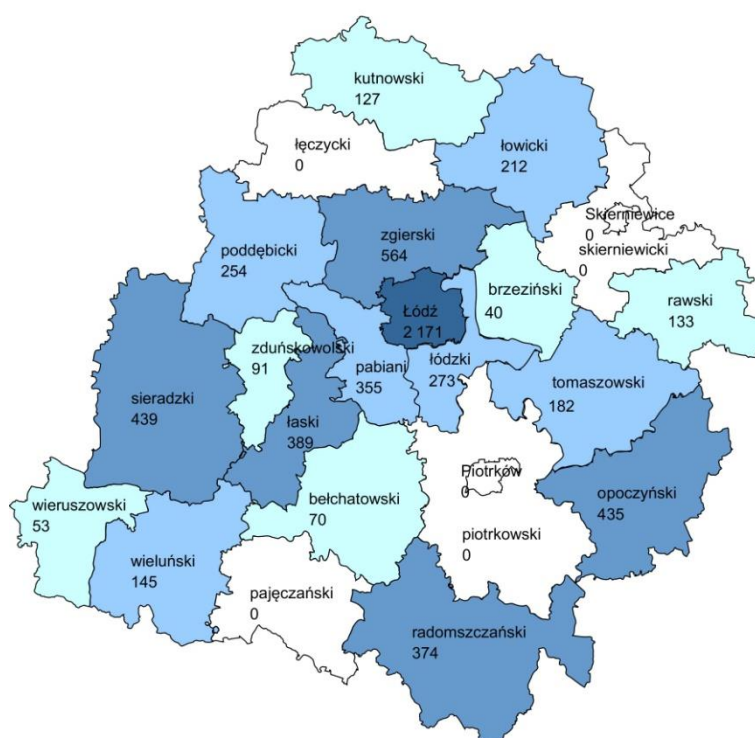
W 2017 roku w województwie łódzkim realizowano łącznie 213 projektów i programów, z czego 53 stanowiły projekty współfinansowane z EFS, 76 to programy realizowane w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS, a 84 to programy osłonowe. Liczba ta uległa wzrostowi w porównaniu do roku 2016, głównie za sprawą dużo wyższej aktywności w zakresie aplikowania o środki na realizację projektów z Europejskiego Funduszu Społecznego (wzrost liczby takich projektów w 2017 r. o 89% w por. z 2016 r.). Liczba pozostałych projektów i programów realizowanych w województwie łódzkim w 2017 roku była zbliżona do wartości obserwowanych w poprzednich latach, przy czym po 2015 roku nastąpił wzrost liczby projektów osłonowych. Zgodnie z prognozą na rok 2018, realizacja projektów i programów osiągnie poziom nieznacznie wyższy (o ok. 7%) od obserwowanego w 2017 roku.

Projekty współfinansowane z EFS

W województwie łódzkim w roku oceny realizowane były 53 projekty współfinansowane ze środków unijnych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego na łączną kwotę 14,5 mln złotych. Ogółem projektami objęto ponad 6,3 tys. osób. Poniżej podano przykłady projektów realizowanych w województwie łódzkim w 2017 roku:

- Projekt pn. „Kierunek Przemiana”;
- Projekt pn. „Rodzina Ach Rodzina”;
- Projekt pn. „KIS Radomsko w kierunku zmiany”;
- Projekt pn. „Nowoczesna i skuteczna pomoc społeczna w Radomsku”;
- Projekt pn. „Przedszkole równych szans" kolejna edycja”.

Rysunek 81. Liczba osób objętych projektami współfinansowanymi z EFS realizowanymi w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Najwięcej projektów współfinansowanych z EFS w roku oceny realizowanych było w powiecie zgierskim oraz opoczyńskim (odpowiednio po 7 i 6 projektów) oraz mieście Łódź (5 projektów). Najmniej tego typu projektów realizowanych było natomiast w powiatach: bełchatowski, brzeziński, łęczycki i zduńskowolski (po jednym projekcie). W pięciu powiatach nie realizowano w 2017 roku żadnego projektu współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego. Największą liczbę osób objęto projektami współfinansowanymi z EFS w Łodzi oraz w powiatach zgierskim, sieradzkim, opoczyńskim i łaskim.

W przekroju powiatów najwięcej projektów osłonowych w 2017 roku realizowanych było w powiecie zduńskowolskim (9 projektów), tomaszowskim (8 projektów) oraz opoczyńskim i wieluńskim (po 6 projektów). Najmniej tego typu projektów realizowanych było w powiecie pabianickim (jeden projekt), natomiast w Piotrkowie Trybunalskim i Skierniewicach nie realizowano w 2017 roku żadnego projektu osłonowego.

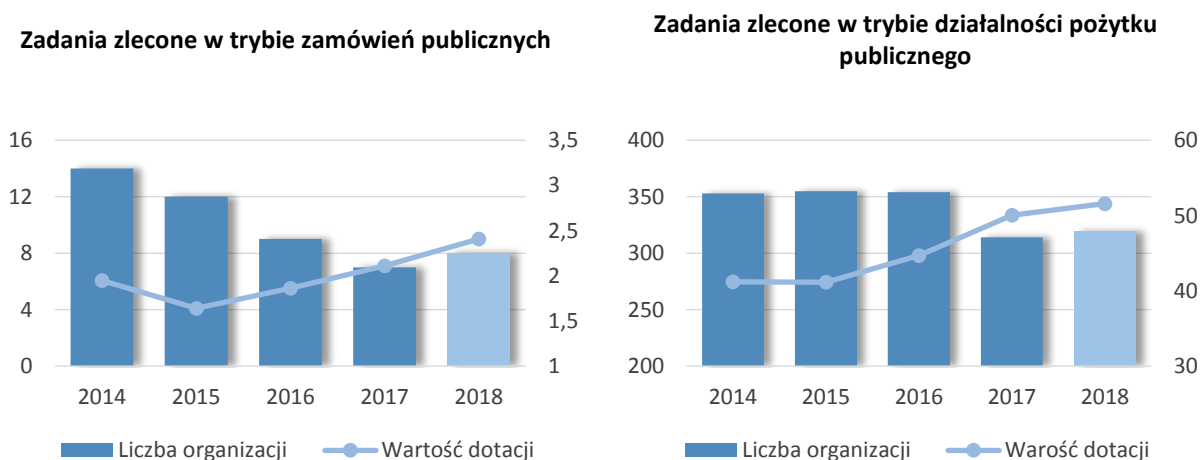
W 2017 roku w województwie łódzkim w projektach współfinansowanych z EFS uczestniczyło 25 gmin (dla dwóch gmin brak danych), 53 uczestniczyły w konkursach ogłaszanych przez MRPiPS (braki danych dla 3 gmin), a 62 w programach osłonowych (brak informacji dla 3 jednostek). Wśród gmin największemu wzrostowi uległa liczba gmin biorących udział w projektach współfinansowanych z EFS – o 108%. Liczba gmin uczestnicząca w konkursach ogłaszanych przez MRPiPS oraz w pozostałych projektach i programach realizowanych w województwie łódzkim w 2017 roku była zbliżona do liczby z poprzedniego roku.

Odsetek gmin, które uczestniczyły w projektach współfinansowanych z EFS wzrósł z ok. 9,4% do ok. 17,9% w porównaniu z 2016 rokiem (czyli o 8,5 p. proc.). Udział gmin uczestniczących w konkursach MRPiPS wyniósł w 2017 roku ok. 37,9% (spadek o 3,5 p. p. w odniesieniu do wartości z roku ubiegłego). Natomiast udział w programach osłonowych w ogóle gmin województwa łódzkiego spadł o ok. 5 punktów procentowych w porównaniu z rokiem poprzednim i wyniósł w 2017 roku ok. 44,2%.

2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Wsparcie udzielane w ramach pomocy społecznej jest bardziej efektywne, jeśli ma charakter kompleksowy. Jednym z ważnych elementów kompleksowości wsparcia jest współpraca z podmiotami z otoczenia publicznej pomocy społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

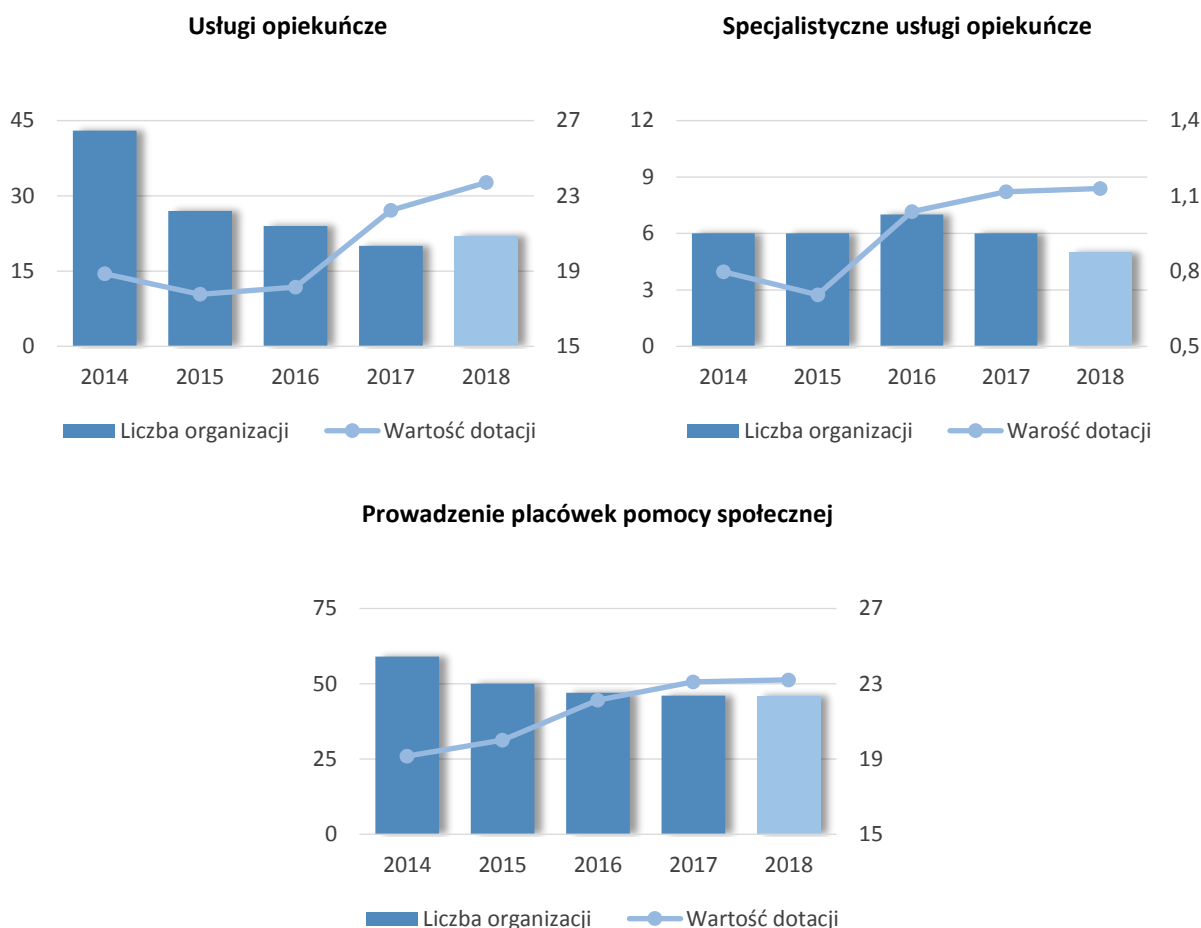
Rysunek 83. Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania (lewa oś) oraz wartość przekazanych dotacji (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

W 2017 roku ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie funkcjonujące na terenie województwa łódzkiego współpracowały łącznie z 335 organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecania zadań w obszarze pomocy i wsparcia, a zatem zadań z pomocy społecznej, reintegracji społecznej i zawodowej oraz niektórych usług rynku pracy. Współpracę taką realizowało łącznie 106 jednostek – 88 spośród 174 ośrodków pomocy społecznej (brak danych dla 3 gmin), 17 z 21 powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz 1 z 3 miejskich ośrodków pomocy rodzinie. Zadania te zlecono (w trybie działalności pożytku publicznego i w trybie zamówień publicznych) łącznie 321 organizacjom pozarządowym (NGO), którym przekazano dotację na realizację zadań w łącznej kwocie ponad 52 mln zł. Najczęściej zadania zlecano w trybie działalności pożytku publicznego, natomiast w trybie zamówień publicznych zadania zlecono jedynie 7 organizacjom.

Rysunek 84. Liczba organizacji pozarządowych świadczących usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz prowadzące placówki pomocy społecznej (lewa oś) oraz wartość przekazanych dotacji (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2017 oraz prognoza na rok 2018

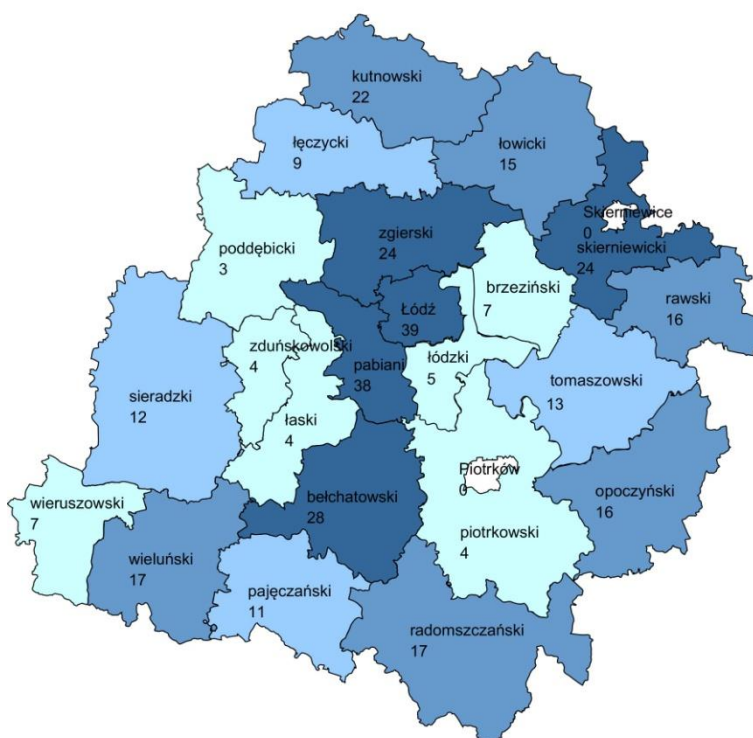
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Zadania zlecone organizacjom pozarządowym mogą obejmować m.in.: realizację usług opiekuńczych (także specjalistycznych) oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy

społecznej. Usługi opiekuńcze i opiekuńcze specjalistyczne, realizowało łącznie w województwie łódzkim w 2017 roku 26 organizacji pozarządowych, (z czego specjalistyczne usługi opiekuńcze realizowało 6 organizacji), a wartość dotacji przekazanych na ten cel wyniosła łącznie ponad 23,3 mln zł, (z czego dotacja na świadczenie usług specjalistycznych wyniosła nieco ponad 1,1 mln zł). Z kolei prowadzenie placówek pomocy społecznej powierzono 46 organizacjom, a wartość dotacji im przekazanych wyniosła ponad 23,1 mln złotych. Zgodnie z prognozą na 2018 rok, kwota przeznaczona na realizowanie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych wzrośnie o ok. 6%, natomiast wartość dotacji dla organizacji pozarządowych, przeznaczonych na prowadzenie placówek pomocy społecznej pozostanie na podobnym poziomie.

Liczba organizacji pozarządowych, z którymi jednostki pomocy społecznej prowadziły współpracę w 2017 roku, była zróżnicowana w poszczególnych powiatach. Z największą liczbą organizacji współpracowano w Łodzi (39), w powiecie pabianickim (38), a także w powiecie bełchatowskim (28 organizacji). Z kolei w powiecie poddębickim odnotowano najmniejszą liczbę organizacji, z którymi prowadzono współpracę (3 organizacje). Brak współpracy z organizacjami pozarządowymi odnotowano w miastach Skierniewice i Piotrków Trybunalski.

Rysunek 85. Liczba organizacji pozarządowych, z którymi współpracowały OPS/PCPR w województwie łódzkim w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok.

Na poziomie jednostek gminnych współpracę z organizacjami społecznymi realizowało w 2017 roku 88 spośród 171 ośrodków, czyli nieco ponad połowa jednostek gminnych (z wyłączeniem miast na prawach powiatu i 3 gmin, dla których brakowało danych). Współpracowały one łącznie z 204 organizacjami. Najwięcej partnerów społecznych

zaproszono do współpracy w Pabianicach (24) oraz w gminie Bielawy (12 organizacji), a także w Tomaszowie Mazowieckim (9) i Opocznie (6). Współpracy z żadną organizacją pozarządową nie podjęto m.in. w większości gmin w powiecie poddębickim (5 z 6 gmin), piotrkowskim (współpracy nie podjęto 9 z 11 gmin w powiecie), a także w łódzkim wschodnim (4 na 6 gmin) oraz tomaszowskim (współpracy nie podjęto w 7 spośród 10 gmin powiatów – dla 1 gminy brak danych).

Zgodnie z przewidywaniami, w 2018 roku liczba jednostek gminnych współpracujących z NGO nieznacznie się zmniejszy.

SŁOWNICZEK

Asystent rodziny⁴⁶

Asystent rodziny przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po dokonaniu analizy sytuacji tej rodziny przez pracownika socjalnego w oparciu o przeprowadzony wywiad środowiskowy.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną);
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) realizacja zadań określonych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- 15) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- 16) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
- 17) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 18) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 19) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 20) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną.

⁴⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11, 14-15.

Centrum integracji społecznej (CIS)⁴⁷

Centrum integracji społecznej stanowi zasób instytucjonalny zatrudnienia socjalnego.

Do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum integracji społecznej mogą zostać skierowane osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Skierowanie do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum odbywa się na wniosek w/w osób lub wniosek zakładu leczenia odwykowego, powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowej lub klubu integracji społecznej, za zgodą tych osób. Warunkiem przyjęcia do Centrum jest podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum poprzedzony jest jednomiesięcznym okresem próbnym i może trwać do 11 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony). Uczestnikom Centrum przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych

Centrum integracji społecznej może być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

Długotrwale korzystający z pomocy⁴⁸

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek energetyczny⁴⁹

Dodatek energetyczny przysługuje odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, tj. osobie której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2013r. poz. 966 z późn. zm.), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Wysokość świadczenia uzależniona jest od liczby osób w gospodarstwie domowym.

⁴⁷ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395), art. 3.

⁴⁸ *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objaśnienia 2016*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2017 r.

⁴⁹ Opracowano na podstawie: <http://css.samorzad.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (27.04.2017).

Dodatek mieszkaniowy⁵⁰

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego uzyskany w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku nie przekracza 175% kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym i 125% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dodatek mieszkaniowy przyznaje, na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego, wójt, burmistrz lub prezydent miasta w drodze decyzji administracyjnej. Dodatek mieszkaniowy jest przyznawany na okres 6 miesięcy, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia wniosku.

Dom pomocy społecznej (DPS)⁵¹

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki oraz ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańców gminy w domu pomocy społecznej należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów. Ponadto, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, domy pomocy społecznej mogą być prowadzone przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, inne osoby prawne oraz osoby fizyczne.

Dzienny dom pomocy (DDP)⁵²

Dzienny dom pomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, zaliczaną do ośrodków wsparcia. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wydawane posiłki, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W dziennym domu pomocy mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

⁵⁰ Opracowano na podstawie: <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (27.04.2017).

⁵¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 19, 54, 55, 56.

⁵² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

Dzienny opiekun dziecka w wieku do lat 3⁵³

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Rodzice są zobowiązani do ponoszenia opłat za pobyt oraz wyżywienie dzieci u dziennego opiekuna.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualny program usamodzielniania stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej. Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania może nastąpić na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1) Ustawa o pomocy społecznej⁵⁴

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Zobowiązanie się osoby usamodzielnianej do realizacji indywidualnego programu usamodzielniania stanowi warunek uzyskania pomocy mającej na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, w tym pomocy:

- a) pieniężnej na usamodzielnienie,
- b) pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- c) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- d) w uzyskaniu zatrudnienia,
- e) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.

Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest wspólnie z opiekunem usamodzielniania i zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

⁵³ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.), art. 2, 36-44.

⁵⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

W realizacji indywidualnego programu usamodzielnienia osobę usamodzielnianą wspiera opiekun usamodzielnienia, którym może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

2) Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁵⁵

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielnienia opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletniości, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program usamodzielniania określa w szczególności:

- a) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielnienia ,
- b) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania stanowi warunek przyznania osobie usamodzielnianej pomocy na kontynuowanie nauki oraz usamodzielnienie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności⁵⁶

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej.

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka.

Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce, a jego realizatorem w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu

⁵⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-145.

⁵⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 49.

z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego⁵⁷

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego stanowi narzędzie pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach zatrudnienia socjalnego.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęte mogą zostać osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne (realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego stanowi warunek przyjęcia do Centrum Integracji Społecznej osób skierowanych do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności: zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Interwencja kryzysowa⁵⁸

Interwencja kryzysowa stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz (w sytuacjach uzasadnionych) schronienia do 3 miesięcy.

Ponadto matki oraz ojcowie z małoletnimi dziećmi lub inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny⁵⁹

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi formę instytucjonalnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania

⁵⁷ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 12-13.

⁵⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 47.

⁵⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 111.

na adopcję nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej⁶⁰

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- 1) regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 2) powiatowe centra pomocy rodzinie,
- 3) ośrodki pomocy społecznej,
- 4) zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia:
 - a) domy pomocy społecznej,
 - b) placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
 - c) ośrodki interwencji kryzysowej,
 - d) ośrodki wsparcia:
 - dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi)
 - dzienne domy pomocy,
 - domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
 - noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
 - kluby samopomocy.

Jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej⁶¹

Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są:

- 1) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 2) placówki wsparcia dziennego,
- 3) organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 5) regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- 6) interwencyjne ośrodki preadopcyjne oraz ośrodki adopcyjne,
- 7) podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Klub integracji społecznej (KIS)⁶²

Kluby integracji społecznej stanowią jednostkę prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, uchodźców oraz osób niepełnosprawnych, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

⁶⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 51, 51a.

⁶¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2.

⁶² Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 18.

Kluby integracji społecznej mogą być prowadzone przez gminy, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;
- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego.

Klub samopomocy⁶³

Klub samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczoną dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku tym mogą być świadczone usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub udzielana pomoc w formie posiłku.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, prowadzone są kluby samopomocy przeznaczone dla tej grupy osób. Korzystanie z usług klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest nieodpłatne

Kontrakt socjalny⁶⁴

Jedno z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

Kontrakt socjalny zawierany jest przez pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej w celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów tej osoby lub rodziny, co ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego realizowane są działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pomocy:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- Indywidualny program integracji cudzoziemców,
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,

⁶³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51-51b.

⁶⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 108.

- Indywidualny program usamodzielniania.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej⁶⁵

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mieszkanie chronione⁶⁶

Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonej przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej (rodzaj świadczenia niepieniężnego) przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.

⁶⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 77.

⁶⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 53.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)⁶⁷

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej wchodzącą w skład zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu.

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych dostępnych przez całą dobę, osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ośrodek wsparcia⁶⁸

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, przy czym w ośrodku tym mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. W ośrodkach wsparcia świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawane posiłki osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zaliczane są:

- 1) ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
- 2) dzienne domy pomocy,
- 3) domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- 4) noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
- 5) kluby samopomocy.

Pieczą zastępczą⁶⁹

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczę zastępczą jest sprawowana w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

Rodzinna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) rodziny zastępczej:
 - a) spokrewnionej,
 - b) niezawodowej,
 - c) zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistycznej;
- 2) rodzinnego domu dziecka.

Instytucjonalna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej (w tym typu socjalizacyjnego, rodzinnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego);
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczą zastępczą zapewnia:

⁶⁷ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/instytucje-pomocy-spoecznej/jednostki-organizacyjne/> (27.04.2017).

⁶⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

⁶⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 32-34, 39, 93.

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)⁷⁰

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzoną przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Wyróżnia się następujące typy placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) socjalizacyjna;
- 2) interwencyjna, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. W szczególności placówka zobowiązana jest przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- 3) specjalistyczno-terapeutyczna, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- 4) rodzinna, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, umożliwiającą wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówka ta współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

⁷⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 93, 95, 101, 102, 103, 105.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Placówka wsparcia dziennego⁷¹

Placówka wsparcia dziennego jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizującą zadania z zakresu wspierania rodziny. Placówka wsparcia dziennego oferuje objęcie dziecka opieką i wychowaniem w celu wsparcia rodziny, współpracując jednocześnie z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych – zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- 2) specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny (terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię);
- 3) pracy podwórkowej – realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne prowadzone przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Pobyt dziecka w placówce jest nieodpłatny. Prowadzić ją może zarówno gmina, jak i powiat, a także podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta lub starosty.

Plan pracy z rodziną⁷²

Plan pracy z rodziną opracowywany i realizowany jest przez asystenta rodziny we współpracy z członkami rodziny, której został przydzielony, i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną plan pracy z rodziną jest opracowywany we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej.

Plan pracy z rodziną obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty.

Poradnictwo specjalistyczne⁷³

Poradnictwo specjalistyczne stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej)

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

⁷¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 18, 23-24.

⁷² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 15.

⁷³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 46.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

Powody udzielania pomocy społecznej⁷⁴

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Praca socjalna⁷⁵

Praca socjalna stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej). Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Praca socjalna jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

⁷⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 7.

⁷⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 36, 45.

Projekt socjalny

Projekt socjalny stanowi zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych mających na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej osób, rodzin i konkretnych grup oraz wzrost samoorganizacji i spójności środowisk lokalnych, a przez to zapobieganie procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz podnoszenia jakości życia. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna⁷⁶

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi instytucjonalną formę pieczy zastępczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci.

Rodzina pomocowa⁷⁷

Rodziny pomocowe oferują wsparcie rodzinom zastępczym oraz rodzinnym domom dziecka, na ich wniosek. Wsparcie to udzielane jest na wniosek rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka i polega na powierzeniu rodzinie pomocowej pieczy zastępczej nad dzieckiem (dziećmi) w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką. Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

Rodzina wspierająca⁷⁸

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, udziela pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w:

⁷⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93,109.

⁷⁷Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 39, 73-75.

⁷⁸Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 29-30 .

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)⁷⁹

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie. Z usług świadczonych w formie rodzinnego domu pomocy korzystać mogą osoby wymagające z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób w przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.

Specjalny zasiłek opiekuńczy⁸⁰

Zasiłek przyznawany jest osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa (dzieci – rodzice, wnuki – dziadkowie, rodzeństwo), a także współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Kryterium dochodowe uprawniające do specjalnego zasiłku opiekuńczego to 764,00 zł. Od 1 listopada 2016 prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego jest ustalane na podstawie dochodu z 2015 roku. W celu ustalenia dochodu liczy się łączny dochód dwóch rodzin: rodziny osoby sprawującej opiekę i rodziny osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy funkcjonuje od 1 stycznia 2013 roku.

Spółdzielnia socjalna (SS)⁸¹

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, absolwenci centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej, osoby niepełnosprawne, a także osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne

⁷⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 52.

⁸⁰ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/swiadczenia-rodzinne/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodziny-kryteria-uzyskania-/test-swadczenia-pielegnacyjne/test-specjalny-zasilek-opiekunczy/> (25.05.2017).

⁸¹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 2; ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.), art. 2, 4.

osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli, a także organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy,

przy czym działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych

Stypendium szkolne⁸²

Stypendium szkolne stanowi świadczenie z pomocy społecznej udzielane przez ośrodki pomocy społecznej. Podstawową przesłanką otrzymania przez ucznia stypendium szkolnego jest trudna sytuacja materialna, w jakiej ten uczeń się znajduje, wynikająca z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe.

Prawo do pomocy materialnej o charakterze socjalnym przysługuje zamieszkałym na terenie danej gminy (bez względu na miejsce pobierania nauki):

- 1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych lub kolegiów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do dnia ukończenia 24 roku życia;
- 2) wychowankom publicznych i niepublicznych ośrodków umożliwiających dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo w stopniu głębokim, a także dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, realizację odpowiednio - obowiązku szkolnego i obowiązku nauki - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki;
- 3) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki.

Stypendium szkolne przyznawane jest na wniosek lub z urzędu. Wniosek o przyznanie stypendium mogą złożyć rodzice, opiekunowie prawni uczniów, pełnoletni uczniowie, a także dyrektorzy szkół, kolegiów lub ośrodków.

Środowiskowy dom samopomocy⁸³

Środowiskowy dom samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczonym dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększenia zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.

⁸² Opracowano na podstawie: http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

⁸³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 18, 20, 51a.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym.

W środowiskowym domu samopomocy mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu, przy czym okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy.

Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (zasiłki)⁸⁴

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,
- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 6) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej)⁸⁵

Świadczeniami niepieniężnymi (usługami) z pomocy społecznej są:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu,
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,
- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

⁸⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

⁸⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

Świadczenie pielęgnacyjne⁸⁶

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- 4) innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób małoletnich oraz o znacznym stopniu niepełnosprawności,

jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie to jest przyznawane niezależnie od dochodów.

Świadczenie wychowawcze⁸⁷

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie to przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko w rodzinie, przy czym:

- jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę przekracza kwotę 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością), świadczenie to przysługuje na drugie i każde kolejne dziecko;
- jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością), świadczenie przysługuje również na pierwsze oraz jedyne dziecko.

Świadczenie wychowawcze realizowane jest w gminach, przy czym postępowania w sprawie świadczenia mogą być prowadzone zarówno w urzędach gmin/miast lub w wyodrębnionych komórkach w ośrodkach pomocy społecznej lub w innych jednostkach organizacyjnych gmin (wybór optymalnych rozwiązań należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast). W sprawach, w których zastosowanie mają unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Konfederacji Szwajcarskiej, decyzje w sprawach świadczenia wychowawczego wydaje właściwy wojewoda.

Dodatkowe wsparcie w wysokości świadczenia wychowawczego przysługuje również rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (dodatek wychowawczy w rodzinnej pieczy zastępczej), a także prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku

⁸⁶ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm), art. 17.

⁸⁷ Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195), art. 4, 5, 10, 11; ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 80, 115.

do ukończenia 18. roku życia na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego⁸⁸

Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty (mogą być to również alimenty na podstawie ugody zawartej przed sądem), jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują:

- 1) do ukończenia przez dziecko 18 lat,
- 2) do ukończenia przez dziecko 25 lat po warunkiem, że dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej,
- 3) bezterminowo w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego

Turnus rehabilitacyjny⁸⁹

Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (obok warsztatów terapii zajęciowej) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej;
- 3) w domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych, przy czym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej.

⁸⁸ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/fundusz-alimentacyjny/swiadczenia-z-funduszu-alimentacyjnego/informacje-ogolne/> (25.05.2017).

⁸⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10, 10c.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze⁹⁰

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze stanowią świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej).

Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, a także osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie zamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Usługi opiekuńcze przyznaje ośrodek pomocy społecznej, który ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)⁹¹

Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (obok turnusów rehabilitacyjnych) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźniki zagrożenia ubóstwem⁹²

Dane dotyczące poziomu ubóstwa w Polsce są gromadzone i regularnie prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny w formie wskaźników zagrożenia ubóstwem, które są szacowane na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Wyróżnia się trzy podstawowe wskaźniki zagrożenia ubóstwem przyjmujące różne granice ubóstwa:

- 1) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁹³ był niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji⁹⁴) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum egzystencji obliczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa

⁹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 50.

⁹¹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10-10b.

⁹² Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/> (27.04.2017).

⁹³ Wydatki te obejmują również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość artykułów pobranych z prowadzonej działalności na własny rachunek (spożycie naturalne).

⁹⁴ W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby mieszkaniowe i artykuły żywnościowe.

pracowniczego, a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę osób w gospodarstwie domowym.

- 2) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych. Wskazuje na gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego.
- 3) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem ustawowym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

Wywiad środowiskowy⁹⁵

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na podstawie którego dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Zakład aktywności zawodowej⁹⁶

Zakład aktywności zawodowej prowadzi zatrudnienie w warunkach pracy chronionej. Zakład aktywności zawodowej może być utworzony przez gminę, powiat oraz fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Nie jest to samodzielna forma prawna, ale jednostka organizacyjnie i finansowo wyodrębniona z podmiotu, który utworzył ZAZ.

O uzyskanie statusu zakładu aktywności zawodowej dla wyodrębnionej przez siebie jednostki instytucje i organizacje mogą ubiegać się, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej,

przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych.

Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

⁹⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11.

⁹⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 2, 29.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)⁹⁷

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

- 1) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 2) obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;
- 3) zapewniona jest doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- 4) wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zasiłek celowy⁹⁸

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w tym w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Zasiłek okresowy⁹⁹

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny¹⁰⁰

Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

⁹⁷ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 ze zm.), art. 2, 28.

⁹⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 39.

⁹⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 38.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 16.

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Zasiłek rodzinny¹⁰¹

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Zasiłek rodzinny przysługuje:

- 1) rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka (do ukończenia przez dziecko 18. roku życia lub nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia, albo do 24. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);
- 2) osobie uczącej się (osoba pełnoletnia ucząca się, nie pozostająca na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się). Zasiłek przysługuje osobie uczącej się w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka;
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- 3) samotnego wychowywania dziecka;
- 4) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego;
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Zasiłek rodzinny przyznawany jest na podstawie kryterium dochodowego. Wysokość dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiącego podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokość zasiłku rodzinnego i poszczególnych dodatków określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).

Zasiłek stały¹⁰²

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;

¹⁰¹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).

¹⁰² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 37.

- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 3) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 4) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

Zasiłek szkolny¹⁰³

Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny stanowi pomoc incydentalną, nadzwyczajną inną niż stypendium szkolne. Podstawową okolicznością uzasadniającą ubieganie się o świadczenie w postaci zasiłku szkolnego jest wystąpienia zdarzenia losowego. Zdarzeniami losowymi dającymi podstawę do przyznania zasiłku są np.: śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, klęska żywiołowa, pożar, włamanie lub zalanie mieszkania lub inne okoliczności powodujące przejściowo trudną sytuację ucznia. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie:

- 1) świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub
- 2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym.

Wysokość zasiłku szkolnego przyznanego na rzecz konkretnego wnioskodawcy uzależniona jest od charakteru zdarzenia losowego uzasadniającego przyznanie pomocy w tej formie.

Zatrudnienie socjalne¹⁰⁴

Przez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym, możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz w zatrudnieniu wspieranym.

Zatrudnienie wspierane¹⁰⁵

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu

¹⁰³ Opracowano na podstawie: http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

¹⁰⁴ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2.

¹⁰⁵ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2, 15b.

aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- 1) prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) skierowania do pracy;
- 3) rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Danych Lokalnych, GUS, <http://stat.gov.pl/> (25.05.2017).
2. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (27.04.2017).
3. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (27.04.2017).
4. Czarnecki P. S., 2013, *Praca socjalna*, Difin, Warszawa.
5. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w 2016 roku.
6. Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.), 2011, *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.
7. Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego, GUS 2017 r.
8. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://rodzina.gov.pl/swiadczenia/swiadczenia-opiekuncze> (25.05.2017).
9. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/institucje-pomocy-spoecznej/jednostki-organizacyjne/> (27.04.2017).
10. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/swiadczenia-rodzinne/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodzinnych-kryteria-uzyskania-/test-swadczenia-pielegnacyjne/test-specjalny-zasilek-opiekunczy/> (25.05.2017).
11. Obwieszczenie nr 13/2016 Wojewody łódzkiego z dnia 20 czerwca 2016 roku: http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/obwieszczenie_nr_13_2016_w_sprawie_rej_es.pdf (25.05.2017).
12. *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objąsnienia 2016*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2017 r.
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).
14. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395).
16. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).
17. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).
18. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.).
19. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.).
20. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195 z późn. zm.).
21. Urząd Miasta Łodzi, http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).
22. Urząd do Spraw Cudzoziemców, <https://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (08.05.2017).

23. Urząd Miasta Łodzi, http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2017 ROK

		2016	2017	Prognoza na 2018			
ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ¹	Liczba mieszkańców (w tys. osób)	2 485,3	2 476,3	2 462,3 ²			
	Wskaźnik obciążenia demograficznego	37,0	38,5	–			
	Stopa bezrobocia	8,5	6,8	–			
	Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych	43,1	41,9	–			
	Wskaźniki ubóstwa	Minimum egzystencji (% mieszkańców)	2,7	–	–		
		Relatywna granica ubóstwa (% mieszkańców)	9,3	–	–		
Ustawowa granica ubóstwa (% mieszkańców)		9,1	–	–			
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY POMOCY I WSPARCIA	Mieszkania komunalne	83 193	79 720	79 542			
	w tym: mieszkania socjalne	6 895	7 191	7 344			
	Mieszkania chronione	26	58	64			
	Rodziny	Żłobki oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	127	163	174		
		Przedszkola	1283	1231	1177		
		Opiekunowie dzienni do dzieci	27	40	52		
		Jednostki poradnictwa specjalistycznego	14	14	14		
		Ośrodki interwencji kryzysowej	13	12	11		
	Dzieci i młodzież	Świetlice i kluby dla dzieci i młodzieży	648	640	640		
		Placówki wsparcia dziennego	114	111	109		
		Placówki opiekuńczo-wychowawcze	66	67	68		
		Rodzinną pieczę zastępczą	Rodziny zastępcze	Liczba rodzin	3 135	3103	3157
				Liczba dzieci	4 301	4205	4267
			Rodzinne domy dziecka	Liczba domów	31	37	36
				Liczba dzieci	203	259	249
		Koordinatorzy pieczy zastępczej	113	111	110		
	Rodziny pomocowe	32	29	33			
	Osoby starsze	Kuby i inne miejsca spotkań dla seniorów	206	212	220		
		Domy pomocy społecznej	56	57	59		
		Dzienne domy pomocy	34	35	38		
Kluby samopomocy		4	5	6			
Osoby niepełnosprawne	Środowiskowe domy samopomocy	47	47	49			
	Warsztaty terapii zajęciowej	46	47	46			
	Zakłady aktywności zawodowej	5	6	6			
Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ³	Centra integracji społecznej	3	3	3			
	Kluby integracji społecznej	14	16	14			
	Spółdzielnie socjalne	78	93	–			
	Noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych	23	20	20			
	Ośrodki dla cudzoziemców	1	1	–			
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	Udział korzystających z pomocy społecznej ⁴ w ogólnej liczbie ludności	7,3%	7,1%	7,3%			
	Świadczeniobiorcy pomocy społecznej	Liczba osób ⁵	115 041	102 961	102 625		
		Liczba rodzin ⁶	79 041	72 312	72 942		
		Liczba osób w rodzinach ⁶	178 463	153 719	153 155		
	Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych ⁷ w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie ⁵	61,7%	64,0%	63,9%			
Udział osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych ⁷ w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie ⁵	45,2%	43,6%	43,4%				

			2016	2017	Prognoza na 2018		
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	Struktura rodzin według powodów korzystania z pomocy społecznej (cd.)		Ubóstwo	53,0%	45,9%	45,3%	
			Długotrwała lub ciężka choroba	42,0%	45,9%	45,9%	
			Bezrobocie	47,8%	44,5%	43,6%	
			Niepełnosprawność	36,1%	38,6%	38,4%	
			Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	18,7%	17,9%	17,7%	
			Potrzeba ochrony macierzyństwa	9,5%	9,2%	9,2%	
			Alkoholizm	7,9%	8,5%	8,5%	
ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	Ustawa o pomocy społecznej ⁵	Łączna kwota świadczeń (w mln zł)		197,3	186,9	190,9	
		Liczba osób, którym udzielono świadczeń		105 609	96 496	96 750	
		Udział osób pobierających zasiłek celowy		79,3%	77,6%	78,4%	
		Udział osób pobierających zasiłek okresowy		46,7%	44,4%	44,3%	
		Udział osób pobierających zasiłek stały		22,7%	24,5%	24,7%	
	Pieniężne	Inne ustawy ⁸	Łączna kwota świadczeń (w mln zł)		1 756	2 172	2 169
			Liczba rodzin otrzymujących świadczenie wychowawcze ⁹		160 250	175 502	175 266
			Liczba rodzin objęta pomocą w formie zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków		86 546	84 150	87 525
			Liczba uczniów, którzy otrzymali stypendium socjalne lub zasiłek szkolny		36 503	28 172	27 621
			Liczba udzielonych świadczeń opiekuńczych		724 717	735 230	743 993
			Liczba przyznanych zasiłków dla opiekunów		20 095	15 100	13 696
			Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą w postaci dodatku mieszkaniowego		35 218	31 687	31 330
	Niepieniężne ⁵	Łączna kwota świadczeń (w mln zł)		116,7	122,3	131,2	
		Udział osób objętych wsparciem w formie posiłku w ogóle osób z przyznanym świadczeniem niepieniężnym		73,3%	71,3%	71,6%	
		Udział dzieci i młodzieży objętej wsparciem w formie posiłku w ogóle osób w wieku do 18 roku życia		8,1%	6,7%	6,1%	
USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne	Liczba osób korzystających z usług		7 304	7 144	7 346	
		w tym: wyłącznie specjalistycznych		171	151	170	
		Liczba udzielonych świadczeń (w tys.)		2 029	1 759	1 845	
		Kwota świadczeń (w mln zł)		24,9	29,8	32,2	
	Praca socjalna	Liczba rodzin objętych pracą socjalną		73 290	64 423	64 758	
		Odsetek ludności objętej pracą socjalną ¹⁰		5,9%	5,2%	5,2%	
		Liczba osób objętych kontraktem socjalnym		3 843	3 977	4 391	
		Liczba osób realizujących Indywidualny program zatrudnienia socjalnego (CIS)		142	107	127	
		Liczba osób objętych Indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności		524	321	320	
	Wspieranie rodziny przeżywającej trudności	Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego		5 549	5 562	5 932	
		Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową		2 087	2 143	2 186	
		Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny		2 684	2 595	2 636	
		Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych		210	270	264	
REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	Łączna kwota dofinansowania – środki PFRON i powiatów (w mln zł)		49,5	51,0	53,0		
	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny	Liczba osób	14 792	13 782	13 631		
		Dofinansowanie (w mln zł)	11,2	11,9	12,0		
	Turnusy rehabilitacyjne	Liczba osób	4 687	4 474	5 623		
		Dofinansowanie (w mln zł)	4,9	4,8	6,5		
	Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się	Liczba osób	1 227	1 340	1 316		
		Dofinansowanie (w mln zł)	4,3	4,7	4,5		

		2016	2017	Prognoza na 2018		
	Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”	Liczba świadczeń	1 976	2 021	2 192	
		Dofinansowanie (w mln zł)	5,3	5,1	6,1	
USAMODZIELNIENIE	Łączna liczba osób, którym udzielono pomocy na usamodzielnienie		2 034	2 035	2 091	
	w tym:	osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej	61,5%	60,2%	58,6%	
		osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze	32,5%	35,2%	36,7%	
		osoby opuszczające inne instytucje ¹¹	6,0%	4,6%	4,7%	
		Pomoc pieniężna na usamodzielnienie		Liczba osób	336	381
			Kwota świadczeń (w tys. zł)	1 684	1 896	2 087
	Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki		Liczba osób	1 709	1 715	1 702
			Kwota świadczeń (w tys. zł)	7 686	7 006	8 649
	Pomoc pieniężna na zagospodarowanie		Liczba osób ¹²	264	284	346
			Kwota świadczeń (w tys. zł)	510	522	646
Liczba osób objętych indywidualnym programem usamodzielniania			1 220	1 210	1 221	
KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ	Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej		łącznie	4 243	4 346	4 406
			OPS	68,7%	68,7%	69,1%
			MOPR	22,3%	22,1%	21,8%
			PCPR	9,0%	9,2%	9,1%
	w tym:	kadra kierownicza		232	229	231
		pracownicy socjalni		1 437	1 439	1 455
		pozostali pracownicy		2 574	2 678	2 720
	Wskaźnik profesjonalizacji kadry ¹³		OPS	15%	14%	14%
			MOPR	4%	4%	5%
			PCPR	13%	13%	14%
Dostępność pracowników socjalnych ¹⁴	Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego		1821	1822	1799	
	Liczba rodzin objętych pracą socjalną na 1 pracownika socjalnego		54	47	47	
WYDATKI NA ZADANIA POLITYKI SPOŁECZNEJ ¹⁵	Ochrona zdrowia – dział 851 (w mln zł)		38,4	38,5	41,0	
	Pomoc społeczna – dział 852 (w mln zł)		–	874,6	904,9	
	w tym:	domy pomocy społecznej		256,9	281,8	295,1
		zasiłki okresowe, celowe, pomoc w naturze oraz składki		111,3	89,9	91,0
		ośrodki wsparcia		51,3	51,2	53,9
	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej – dział 853 (w mln zł)		–	45,2	47,6	
	Edukacyjna opieka wychowawcza – dział 854 (w mln zł)		25,0	21,5	21,3	
	Rodzina – dział 855 (w mln zł)		–	2 416,2	2 414,2	
	w tym:	świadczenie wychowawcze		–	1 444,5	1 433,0
		świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego		715,3	739,6	738,6
rodziny zastępcze		86,8	92,1	94,3		
AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWO-KONKURSOWA	Programy współfinansowane z EFS	Liczba projektów	28	53	74	
		Liczba osób objętych projektami	3 534	6 307	7 404	
	Konkursy ogłaszane przez MRPiPS	Liczba projektów	75	76	72	
		Liczba osób objętych projektami	24 766	48 694	49 321	
	Programy osłonowe	Liczba projektów	83	84	82	
		Liczba osób objętych projektami	46 181	40 236	39 164	
WSPÓŁPRACA Z NGO	Liczba organizacji pozarządowych, z którymi współpracuje OPS/PCPR		314	335	325	
	Zlecenia w trybie pożytku publicznego	Liczba organizacji	354	314	319	
		Wartość dotacji (w mln zł)	44,7	50,1	51,6	
	Zlecenia w trybie zamówień publicznych	Liczba organizacji	9	7	8	
		Wartość dotacji (w mln zł)	1,9	2,1	2,4	
	Struktura organizacji według rodzaju zleconych usług pomocy społecznej	Prowadzenie placówki pomocy społecznej		15,0%	13,7%	14,2%
Usługi opiekuńcze		7,6%	6,0%	6,8%		
Specjalistyczne usługi opiekuńcze		2,2%	1,8%	1,5%		

¹ Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

² Dane na podstawie „Prognoz ludności gmin województwa łódzkiego” opracowanej w 2016 roku przez Pracownię Naukowo-Edukacyjną „Primus” na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi i zaktualizowanej w roku 2017.

³ Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

⁴ Uwzględniono wszystkie osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w OPS, MOPR lub PCPR udzielone na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz innych przepisów, z wyłączeniem ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

⁵ Dotyczy świadczeń przyznanych wyłącznie na podstawie decyzji administracyjnej.

⁶ Dotyczy świadczeń przyznanych na podstawie decyzji administracyjnej oraz bez decyzji.

⁷ Dotyczy świadczeń udzielanych wyłącznie na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

⁸ Dotyczy świadczeń udzielanych na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej, w szczególności na podstawie ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, a także innych ustaw, tj.: ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawy z dnia 20 kwietnia o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, a także ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne.

⁹ Bez rodzinnej pieczy zastępczej.

¹⁰ Wskaźnik obliczono jako udział osób w rodzinach, które objęto pracą socjalną w ogóle mieszkańców.

¹¹ Instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

¹² Wyłącznie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze.

¹³ Wartość wskaźnika wyraża udział osób pełniących funkcje kierownicze, pracowników socjalnych oraz pozostałych pracowników posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej w ogólnej liczbie zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej.

¹⁴ Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS i MOPR.

¹⁵ W zestawieniu nie zaprezentowano łącznej wartości wydatków za rok 2016 dla działów 852 – Pomoc społeczna oraz 853 – Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej z uwagi na fakt, iż dane te są nieporównywalne z danymi za rok 2017 ze względu na zmiany wprowadzone w klasyfikacji budżetowej obowiązującej od 1 stycznia 2017 roku. Dane na temat wysokości wydatków w ramach działu 855 – Rodzina nie były gromadzone w 2016 roku.